

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Departament Ochrony Środowiska

DOŚ-41011-99

P/99/040/2000/020

INFORMACJA O WYNIKACH KONTROLI

OCHRONA ZWIERZĄT

SPIS TREŚCI

	str.
I. CZĘŚĆ OGÓLNA	3
1. Charakterystyka kontroli	3
2. Synteza ustaleń kontroli i ocena kontrolowanej działalności	6
3. Wnioski	13
II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA	15
1. Charakterystyka stanu prawnego	15
2. Uwarunkowania ekonomiczno organizacyjne	24
3. Istotne ustalenia kontroli	27
A. Działania podejmowane w celu zapewnienia opieki zwierzętom bezdomnym...	27
1. Realizacja zadań przez organy samorządu terytorialnego.....	27
2. Funkcjonowanie schronisk dla bezdomnych zwierząt.....	34
2.1. Warunki bytowania zwierząt	34
2.2. Źródła przychodów i wykorzystanie środków finansowych.....	36
2.3. Nadzór nad funkcjonowaniem schronisk.....	40
B. Realizacja przepisów dotyczących ochrony zwierząt dzikich i wolno żyjących	41
1. Realizacja zadań organów administracji publicznej w zakresie ochrony zwierząt w ich naturalnym środowisku.....	41
2. Planowanie i koordynacja działań w zakresie ochrony zwierząt poza ich naturalnym środowiskiem – bytujących w ogrodach zoologicznych.....	47
2.1. Warunki zapewnione zwierzętom w ogrodach zoologicznych.....	49
2.2. Działania administracji samorządowej w zakresie ochrony i finansowania ogrodów zoologicznych.....	52
3. Zakres i legalność obrotu zwierzętami dzikimi.....	56
3.1. Wydawanie zezwoleń na import, eksport i reeksport.....	56
3.2. Nadzór nad prowadzeniem handlu zwierzętami w Polsce.....	60
C. Ochrona zwierząt gospodarskich	61
1. Ochrona zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich	61
2. Nadzór nad warunkami chowu, hodowli i środkami żywienia zwierząt.....	63
3. Przestrzeganie przepisów w punktach skupu i ubojniach.....	70
4. Obrót zwierzętami.....	72
D. Nadzór nad zdrowiem, tresurą i warunkami bytowania zwierząt cyrkowych...	75
E. Ochrona zwierząt wykorzystywanych do celów doświadczalnych.....	76
III. OPIS POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI.....	83

Załączniki:

1. Wykaz jednostek skontrolowanych przez NIK
2. Wykaz jednostek skontrolowanych przez Inspekcję Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych i Inspekcję Weterynaryjną.
3. Wykaz jednostek skontrolowanych przez Inspekcję Handlową
4. Wykaz aktów prawnych

I. CZĘŚĆ OGÓLNA**1. Charakterystyka kontroli****Temat** Ochrona zwierząt**Numer** P/99/040**Rodzaj** Kontrola planowa, koordynowana

Cel Celem kontroli było zbadanie i ocena działań podejmowanych przez organy administracji publicznej oraz inne jednostki organizacyjne (m.in. podmioty gospodarcze i organizacje społeczne), na rzecz ochrony zwierząt i zapewnienia im należnych warunków bytowania. Ocenie podlegało postępowanie zarówno ze zwierzętami żyjącymi w ich środowisku naturalnym (wolno żyjącymi) jak i bytującymi w środowisku stworzonym przez człowieka (zwierzętami domowymi, gospodarskimi, zwierzętami w ogrodach zoologicznych, używanymi do doświadczeń i wykorzystywanymi do celów rozrywkowych).

Tematyka, badany okres i czas przeprowadzenia kontroli Kontrolę podjętą z własnej inicjatywy NIK przeprowadzono w okresie od 20 września 1999 r. do 31 stycznia 2000 r. Badaniami objęto okres od dnia wejścia w życie ustawy o ochronie zwierząt tj. od 24 października 1997 r. do 30 września 1999 r.

Podstawowa tematyka kontroli dotyczyła:

- unormowania w przepisach prawnych zagadnień związanych z ochroną zwierząt,
- realizacji zadań wynikających z ustawy o ochronie zwierząt oraz innych aktów prawnych związanych z ochroną fauny przez organy administracji publicznej,
- warunków bytowania zwierząt w, schroniskach, ośrodkach hodowli, punktach skupu, ogrodach zoologicznych, cyrkach.
- wykonywania nadzoru sanitarno-weterynaryjnego nad miejscami gromadzenia zwierząt, ich chowu, skupu i uboju,
- legalności obrotu zwierzętami,

Uzasadnienie podjęcia kontroli Stosunek człowieka do zwierząt, warunki w jakich zwierzęta bytują to problematyka, którą zajmują się organizacje rządowe

i pozarządowe na całym świecie. Duża część naszego społeczeństwa również wykazuje zainteresowanie tymi zagadnieniami o czym świadczą liczne pisma kierowane do Prezesa NIK czy ukazujące się prawie każdego dnia artykuły prasowe informujące o przypadkach okrutnego postępowania ze zwierzętami, nielegalnym handlu zwierzętami dziko żyjącymi, tragicznej częstokroć sytuacji zwierząt w schroniskach. Organizacje społeczne inicjują spektakularne akcje jak np. odbywająca się pod hasłem „Zwierzę nie jest rzeczą”, lub „Tydzień zwierząt”, w ramach których propagowana jest treść art.1, ust1. Ustawy o ochronie zwierząt: „Zwierzę jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę”.

W wyniku kontroli przeprowadzonej w 1997 r. przez Departament Transportu, Gospodarki Morskiej i Łączności NIK, w zakresie nadzoru nad warunkami transportu zwierząt gospodarskich¹ stwierdzono m.in., że:

¹ Informacja NIK o wynikach kontroli nadzoru nad warunkami transportu zwierząt gospodarskich, maj 1998 r. Nr DTL-41006/97.

- 70 % zbadanych punktów skupu, 48 % baz zbiorczych zwierząt, 100 % drogowych przejść granicznych oraz 40 % firm przewozowych - nie zapewniało zwierzętom niezbędnych warunków sanitarnych i opieki weterynaryjnej, właściwego żywienia oraz zabezpieczenia przed powstawaniem w czasie transportu urazów i okaleczeń,

Wg danych Ministerstwa Sprawiedliwości w okresie od wejścia w życie ustawy o ochronie zwierząt do października 1999 r., do jednostek organizacyjnych prokuratury wpłynęło łącznie 1.444 sprawy dotyczące naruszenia przepisów ww. ustawy. Załatwiono 1.330 spraw z tego: odmówiono wszczęcia postępowania w 199 przypadkach, wniesiono akty oskarżenia w 489 sprawach, umorzono postępowanie w 599 sprawach, warunkowo umorzono postępowanie w 4 sprawach, a w 8 skierowano do sądu wnioski w tym przedmiocie, zawieszono postępowanie w 15 sprawach, przekazano sprawę wg właściwości sądowi dla nieletnich w 16 sprawach. Spośród spraw skierowanych do sądów powszechnych (489), wyroki skazujące zapadły w 309 sprawach (63% przypadków). Spośród 134 spraw skierowanych do kolegiów ds. wykroczeń orzeczono o ukaraniu w 83 sprawach (61,9 %).

Ochrona zwierząt ma swoje szczegółowe unormowania w prawie Unii Europejskiej. Z powodu aspiracji Polski do członkostwa w Unii Europejskiej, do prawa unijnego zbliżone musi być nie tylko nasze ustawodawstwo ale także bezwzględne jego przestrzeganie.

Art.1 ust. 3 ustawy o ochronie zwierząt nakazuje organom administracji publicznej podejmowanie działań na rzecz ochrony zwierząt i współpracy w tym zakresie z odpowiednimi instytucjami i organizacjami krajowymi i międzynarodowymi.

Jednostki objęte kontrolą Ogółem kontrole przeprowadzono w 133 jednostkach. Skontrolowano: Ministerstwo Środowiska (b. Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa), Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju

Wsi (poprzednio Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej), Komitet Badań Naukowych, Główny Inspektorat Weterynarii, 10 powiatowych inspektoratów weterynarii, 10 urzędów wojewódzkich, 18 urzędów miast, 9 urzędów gmin, Centralną Stację Hodowli Zwierząt, 5 okręgowych stacji hodowli zwierząt, 7 ogrodów zoologicznych, 17 schronisk² dla bezdomnych zwierząt, 14 ubojni, 8 punktów skupu zwierząt rzeźnych i hodowlanych, 9 ośrodków hodowli zwierząt gospodarskich, 4 cyrki, 3 hurtownie i 14 sklepów zoologicznych.

Uczestnicy kontroli Departament Ochrony Środowiska jako jednostka koordynująca, oraz Departament Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Delegatury NIK w: Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie i Wrocławiu. Ogółem NIK przeprowadziła kontrole w 81 jednostkach. Wszystkie protokoły kontroli zostały podpisane przez kierowników kontrolowanych jednostek bez zastrzeżeń. Wykaz skontrolowanych przez NIK jednostek zawiera załącznik nr 1 do niniejszej informacji.

W trybie art. 12 pkt.3 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli Inspekcja Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych (ISiPAR) przeprowadziła kontrole w ośrodkach hodowli zwierząt gospodarskich, punktach skupu i ubojniach, Inspekcja Weterynaryjna w cyrkach a Inspekcja Handlowa w hurtowniach i sklepach zoologicznych.

Wykaz jednostek kontrolowanych przez pozostałych uczestników kontroli zawierają załączniki nr 2 i 3.

² oraz dwa dodatkowo skontrolowane: w Łomży w ramach kontroli Urzędu Miejskiego i w Warszawie na Paluchu w ramach kontroli doraźnej.

W toku kontroli przeprowadzonej przez NIK zasięgnięto dodatkowych informacji w 80 jednostkach

W trybie art 29 pkt 2, lit. f ustawy o NIK, zasięgnięto informacji m.in. w: Ministerstwie Sprawiedliwości, Ministerstwie Edukacji Narodowej, Głównym Urzędzie Ceu, Departamencie Legislacyjnym Rządu, Głównym Inspektoracie Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych, Zarządzie Głównym Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami w Polsce, Stowarzyszeniu Ekologiczno-Kulturalnym „Klub Gaja” Rzeszowskim Stowarzyszeniu Ochrony Zwierząt, Katedrze Zoologii Akademii Rolniczej w Poznaniu oraz w jednostkach naukowo-badawczych wykorzystujących do prowadzonych badań zwierzęta doświadczalne i innych.

Ponadto w informacji wykorzystano wyniki kontroli Fundacji Animals w zakresie funkcjonowania Schroniska dla Bezdomnych Zwierząt przeprowadzonej przez Departament Kontroli Doraźnych NIK.

2. Synteza ustaleń kontroli i ocena kontrolowanej działalności

Przeprowadzona kontrola wykazała, że ustawy dotyczące ochrony zwierząt nie były w znacznym zakresie realizowane.

1. Brak aktów wykonawczych do ustawy o ochronie zwierząt uniemożliwił realizację niektórych przepisów. Po 2 latach od wejścia w życie ustawy o ochronie zwierząt, na przewidywanych 21 aktów wykonawczych nie wydano 15-u.

- Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi (poprzednio Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej) nie określił w drodze rozporządzenia:
 1. szczegółowych warunków utrzymywania poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich (art.12 ust.7),
 2. warunków i trybu wydawania zezwoleń na wprowadzanie dotychczas nie stosowanych technologii chowu zwierząt (art. 13 ust 2),
 3. szczegółowych warunków utrzymania poszczególnych gatunków zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych (art.17 ust 8),
 4. trybu i szczegółowych warunków nadawania uprawnień osobom prowadzącym tresurę zwierząt do celów widowiskowo-rozrywkowych i obronnych (art.17 ust 9),
 5. trybu i zasad wykonywania orzeczenia o przepadku zwierzęcia (art. 38)ponadto nie przygotował zgodnie ze swoją kompetencją projektu rozporządzenia Rady Ministrów
- 6. określającego organizacje społeczne, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt i uprawnione są do wykonywania praw pokrzywdzonego w sprawach o przestępstwo określone w art. 35 ust1 i 2 (art. 39 ust.2) (str. 31, 64, 75).
- Minister Środowiska (poprzednio Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa) nie określił w drodze rozporządzenia:
 1. zasad pozyskiwania zwierząt przez preparatorów i kolekcjonerów, zasad ich kontrolowania oraz warunków, sposobu i trybu wydawania zezwoleń na wchodzenie w posiadanie zwierząt wolno żyjących w celu preparowania zwłok zwierzęcych i tworzenia kolekcji(art.22 ust.2)
 2. wykazu zwierząt których przetrzymywanie, obrót i przewożenie podlega ograniczeniom oraz warunków, trybu i sposobu wydawania zezwoleń na przetrzymywanie obrót oraz przewożenie przez granicę państwa zwierząt, ich części i produktów pochodnych, podlegających ograniczeniom na podstawie umów międzynarodowych, których Polska jest stroną (art.26 ust.2) (str. 56)
- Minister Nauki- Przewodniczący Komitetu Badań Naukowych nie przygotował, a Rada Ministrów nie wydała rozporządzeń w sprawie:
 1. warunków oraz trybu wydawania i cofania uprawnień do wykonywania doświadczeń na zwierzętach oraz kwalifikacji osób kierujących doświadczeniami (art. 32 pkt. 3),
 2. szczegółowych warunków przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach oraz sposobu i trybu ich kontrolowania (art. 32 pkt. 4),

3. sposobu prowadzenia rejestru zwierząt laboratoryjnych oraz dokumentacji doświadczeń na tych zwierzętach (art. 32 pkt. 5),
 4. warunków bytowania w hodowlach zwierząt laboratoryjnych i zwierzętarniach (art. 32 pkt.6) (str. 76).
- Minister Edukacji Narodowej, nie ustalił:
 1. w porozumieniu z Ministrem Środowiska oraz Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi - podstaw programowych nauczania w zakresie problematyki ochrony zwierząt (art.8 ust.2),
 2. warunków jakim powinny odpowiadać hodowle zwierząt laboratoryjnych oraz warunki, tryb i sposób wydawania zezwoleń na hodowlę zwierząt laboratoryjnych (art. 29 ust.4) (str. 46, 82).
 - Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego nie określił w drodze rozporządzenia
 1. sposobu i trybu przyznawania uprawnień osobom odpowiedzialnym za przestrzeganie warunków występów, treningów i tresury zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych (str. 75)

Spośród ww. aktów, wg stanu na dzień zakończenia kontroli 3 znajdowały się w fazie uzgodnień, 5 było przygotowywanych, w przypadku 4 nie przystąpiono do prac a w przypadku 3 zaproponowano nowelizację przepisów ustawy.

Ponadto istniejące przepisy są nieprecyzyjne i nie określają kto i w jakim trybie powinien je egzekwować.

Np.: - w myśl art. 20 ustawy o ochronie zwierząt „Zabrania się utrzymywania i hodowli poza ogrodami zoologicznymi i właściwymi placówkami naukowymi oraz cyrkami zwierząt drapieżnych i jadowitych groźnych dla życia, ludzi bądź zwierząt” Ustawa nie precyzuje jakie są to zwierzęta, nie zawiera też delegacji do opracowania wykazu takich zwierząt. W myśl art.36 ust 1. ustawy o ochronie zwierząt, naruszenie zapisu art.20 tejże ustawy jest przestępstwem i podlega karze pozbawienia wolności do roku, ograniczenia wolności albo grzywny. Wobec braku oficjalnego wykazu zwierząt niebezpiecznych jest to jednak przepis trudny do egzekucji. Zwierzęta mogące być niebezpieczne są utrzymywane w wielu sklepach zoologicznych (str.60-61)

- w myśl art. 10 utrzymanie psa rasy uznawanej za agresywną wymaga zezwolenia właściwego organu gminy. Ustawa nie precyzuje jakie działania i kto winien je podjąć w przypadku utrzymywania takiego psa bez zezwolenia. Wielu właścicieli nie występuje o wydanie zezwolenia.(str. 33-34).

2. **Polskie prawodawstwo w zakresie ochrony zwierząt nie jest dostosowane do przepisów UE, szczególnie dotyczy to ochrony zwierząt hodowlanych i laboratoryjnych. Od kwietnia 1998 r. b. MRiGŻ nie kontynuowało wcześniej rozpoczętych prac w zakresie przygotowania stanowiska strony polskiej celem ratyfikowania 6 konwencji Rady Europy dotyczących ochrony zwierząt gospodarskich. Nie zrealizowano tym samym wniosku w tej sprawie zawartego w wystąpieniu pokontrolnym NIK z dn. 16.12 1997 r. dotyczącym nadzoru Ministra nad warunkami transportu zwierząt gospodarskich (str. 64-68, 77-80).**
3. **Schroniska dla bezdomnych zwierząt nie spełniały wymogów rozporządzenia Ministra RiGŻ z dnia 21 stycznia 1999 r.**

W 58 % schronisk nie znakowano przyjmowanych zwierząt, w 42 % nie odnotowywano przyczyn poddawania zwierząt eutanazji lub jako przyczynę podawano brak miejsca lub brak szans na adopcję, w 37% nie przeprowadzano przynajmniej raz w miesiącu badań zwierząt, w 53% brak było wyodrębnionych pomieszczeń z przeznaczeniem na kwarantannę, w 31% brak było wyodrębnionych

pomieszczeń dla zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę, brak było możliwości separacji zwierząt wykazujących wobec siebie cechy agresywności, nie przeprowadzono zgodnie z wymogami dezynfekcji, dezynsekcji i deratyzacji, w 26% ewidencja zwierząt była nieprecyzyjna i nieaktualna, w 26% nie szczepiono przeciw wściekliźnie wszystkich zwierząt, w 95% brak było książki kontroli weterynaryjnej.

Spośród badanych schronisk 74% było przegęszczonych. W stosunku do ilości przyjmowanych zwierząt eutanazji poddawano średnio 34% (od 0% w Rozważynie gm. Nakło n. Notecią, woj. kujawsko-pomorskie i 1,3% w Mielcu, woj. podkarpackie do 94,3% w Tymczasowym Punkcie Zatrzymań dla bezdomnych psów w Łomży, woj. podlaskie, czy 66% w Schronisku dla Bezdomnych Zwierząt w Żyrardowie, woj. mazowieckie). Wysoki procent eutanazji wskazuje na nieuzasadnione zabijanie zwierząt. Nieuzasadnione zabijanie zwierząt jest zabronione i stanowi przestępstwo podlegające karze określonej w art. 35 w związku z art. 6 i 33 ustawy o ochronie zwierząt. W tej sprawie NIK kieruje zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa do prokuratury.

Schroniska ponosiły niewielkie koszty związane z wyżywieniem zwierząt. W 1998 r. w przeliczeniu na jedno zwierzę, wydatkowano miesięcznie na pożywienie 5,30 zł, w 1999r. (wg danych za III kw.) 4,70 zł.

Wynagrodzenia stanowiły średnio 53% ogółu wydatków (w skrajnych przypadkach powyżej 70% - w: Żyrardowie, woj. mazowieckie, Opolu, Białymstoku i Tomaszowie Mazowieckim, woj. łódzkie).

W 37% schronisk stwierdzono nieprawidłowości dotyczące ewidencjonowania przychodów (w szczególności otrzymywanych darów) lub ponoszonych kosztów.

Spośród schronisk prowadzonych przez podmioty inne niż samorządowe 45% nie posiadało decyzji wymaganej ustawą z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, zezwalającej na prowadzenie schroniska i określającej wymagania sanitarne jakie powinny być spełnione (str. 34-39).

4. **Na terenie blisko 67% skontrolowanych miast i gmin prowadzono wylapywanie zwierząt bezdomnych bez podjęcia uchwały rady gminy, wbrew art. 11 ust. 3 ustawy o ochronie zwierząt.** Spośród 27 kontrolowanych organów samorządowych³ tylko w 3 miastach w: Krakowie, Piotrkowie Trybunalskim i Poznaniu podjęto ww. uchwałę. W innych dużych miastach np. w: Warszawie⁴, Białymstoku, Bydgoszczy, Lublinie, Łodzi pomimo braku stosownej uchwały rady wylapywano zwierzęta.

Organy miast i gmin nie zawsze interesowały się wykorzystaniem udzielanych schroniskom dotacji. W 5 schroniskach na 19 kontrolowanych, urzędy gmin nie przeprowadzały żadnych kontroli. W innych wykonywane kontrole były często nieskuteczne.

Okolo 75% kontrolowanych urzędów miast i gmin nie posiadało danych dotyczących faktycznej ilości psów utrzymywanych na ich terenie. Brak tych danych uniemożliwiał pełną realizację obowiązku wynikającego z art.13 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. Nr 9, poz. 31 ze zm.).

Np. w 1998 r. w Białymstoku podatek zapłaciło ok. 7% właścicieli, 28% w Gdańsku, ok. 45% w Kołbaskowie, woj. zachodnio-pomorskie, Łodzi i Nowym Tomyślu, woj. wielkopolskie, powyżej 60% w Iławie woj. warmińsko-mazurskie, i Opolu, powyżej 90% w Łomży, woj. podlaskie, Rzeszowie, Mielcu woj. podkarpackie, Poznaniu.

³ Miasto St. Warszawa będące związkiem 11 gmin jest tu traktowane jako jedna jednostka organizacyjna.

⁴ Z wyjątkiem gminy Białoleka.

Zezwolenia na utrzymywanie psa rasy uznanej za agresywną, organy gmin wydały dla ponad 99% osób ubiegających się. O wydanie zezwolenia występowała tylko część właścicieli psów. Np. w Gdańsku wystąpiło ok. 44% właścicieli, w Poznaniu 55%, w Nowym Tomysłu 12% (str.27, 33, 40).

- 5. Przestrzeganie praw zwierząt kontrolowały także organizacje społeczne, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt. Podejmowały one liczne działania interwencyjne, np. tylko w 1999 r. na terenie 4 miast inspektorzy Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami w Polsce interweniowali w ponad 3.400 przypadkach złego traktowania zwierząt. Organizacje społeczne, przy współpracy z samorządami lokalnymi, zajmowały się ponadto prowadzeniem schronisk, wdrażaniem programów rejestracji i identyfikacji psów, sterylizacją i dokarmianiem zwierząt (str. 31-34).**
- 6. Kontrola ujawniła brak systematycznego nadzoru nad warunkami sanitarno-weterynaryjnymi w ośrodkach hodowli zwierząt gospodarskich. Żaden z 10-ciu objętych kontrolą Powiatowych Inspektoratów Weterynarii nie przeprowadzał kontroli na fermach wylęgowych drobiu.**

Nie prowadzono także kontroli stosowania hormonów wzrostu w karmie zwierząt (art.12 ust.3 ustawy o ochronie zwierząt) (str.63-70).

- 7. Większość spośród kontrolowanych punktów skupu i ubojni nie spełniała wymagań określonych przepisami rozporządzeń Ministra RiGŻ z 1999r.⁵ Nieprawidłowości stwierdzono w 87% punktów skupu. I tak:**

- skupowane zwierzęta nie były znakowane (w 75% punktów),
- zastrzeżenia budził stan sanitarno-techniczny (w 50% punktów),
- teren na którym gromadzone były zwierzęta był nieutwardzony, nie ogrodzony i nie oznakowany (w 50% punktów),
- brak izolatek dla zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę (w 25% punktów),
- nie prowadzono dokumentacji dotyczącej ilości skupowanych zwierząt, prowadzono tylko dokumentację dotyczącą dalszej ich sprzedaży co uniemożliwiało określenie ilości zwierząt padłych (w 25% punktów).

Ponadto 11% punktów skupu nie było objętych nadzorem weterynaryjnym.

We wszystkich badanych ubojniach kontrola wykazała nieprawidłowości:

- w 50% brak było stanowisk do badania przedubojowego,
- w 71% z nich brak było kurtyny powietrznej w przejściu z magazynu żywca do strefy oszołamiania,
- w 78% nie oddzielono pomieszczenia przeznaczonego do pozbawiania świadomości od pomieszczenia w którym dokonuje się wykrwawianie oraz dalsze czynności obróbki poubojowej,

⁵ Rozporządzenie MRiGŻ

- z dnia 20 stycznia 1999 r. w sprawie szczegółowych warunków przy uboju zwierząt rzeźnych oraz rozbiorze i składowania mięsa (Dz.U. Nr 10, poz. 90).

- z dnia 21 stycznia 1999 r. w sprawie szczegółowych warunków weterynaryjnych wymaganych przy organizowaniu lub urządzaniu targów, spędów i wystaw zwierząt oraz prowadzeniu schronisk dla zwierząt (Dz.U. Nr 9, poz. 84).

- w 50% brak było izolatek dla zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę,
- w 43% zwierzęta nie były znakowane.

Z ustaleń kontroli wynika, że spośród blisko 2.800 zarejestrowanych w Polsce podmiotów gospodarczych zajmujących się ubojem zwierząt rzeźnych wymogi UE i uprawnienia eksportowe posiadało ok. 0,7% ubojni, a 68% zakładów zostało uznanych za takie, które do końca roku 2002 według oceny obecnego stanu sanitarno – weterynaryjnego nie będą mogły spełnić wymagań UE (str. 71-72).

8. Warunki transportu zwierząt w stosunku do stanu z 1997r.¹ nie poprawiły się.

Jak ujawniły wyniki kontroli przeprowadzonej w II kwartale 1999 r. przez Inspekcję Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych w ponad 16% firm prowadzących działalność handlowo-transportową zajmujących się transportem zwierząt stwierdzono nieprawidłowości dotyczące stanu technicznego i odpowiedniego przystosowania samochodów do transportu zwierząt. W blisko 33% firm stwierdzono przekraczanie norm załadunku zwierząt (od kilku do kilkudziesięciu procent). Ujawniono przypadki przekraczania normatywnego czasu transportu i niehumanitarnego traktowania zwierząt. Straty zwierząt w czasie transportu wystąpiły w 42% kontrolowanych jednostek. Najczęstszą przyczyną wyłączeń zwierząt z transportu stanowiły urazy mechaniczne (złamania kończyn, rany) oraz zachorowania. Przyczyną padnięć był najczęściej stres transportowy, nieodpowiednia temperatura utrzymania zwierząt, uduszenia i zatarowania.

Kontrola wykazała, że w transporcie międzynarodowym, przy imporcie zwierząt, organy Inspekcji Weterynaryjnej nie egzekwowały wymogu nałożonego art.11 ust.1 pkt 4 ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz Inspekcji Weterynaryjnej, zgodnie z którym kopie świadectw zdrowia zwierząt będą dostarczone przez właściwego urzędowego lekarza weterynarii kraju wywozu, właściwemu polskiemu granicznemu lekarzowi weterynarii oraz Głównemu Lekarzowi Weterynarii nie później niż 48 godzin przed przywozem. Brak jest przepisów i ustaleń aby odprawa celna poprzedzona była odprawą weterynaryjną oraz stworzenia odpowiednich warunków do odprawy zwierząt (str. 73-74).

9. Przepisy dotyczące ochrony zwierząt dzikich i wolno żyjących nie są w pełni realizowane.

B. MOŚZNiL nie posiadało danych odnośnie liczebności i miejsc bytowania wielu gatunków chronionych i nie podejmowało działań i inicjatyw w celu oceny gospodarowania zasobami przyrody.

W 8 na 10 skontrolowanych urzędów wojewódzkich stwierdzono, że nie były przestrzegane przepisy rozporządzenia Ministra OŚZNiL z dnia 6 stycznia 1995 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, w zakresie wyznaczania granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania (tzw. stref ochronnych) 19 gatunków zwierząt chronionych wymienionych w § 2 ust. 4 rozporządzenia, oraz prowadzenia wykazu tych miejsc (§ 2 ust. 5). Niejednolite były zasady administracyjnego sposobu ustanowienia stref ochronnych.

Służby Wojewódzkich Konserwatorów Przyrody nie sprawowały nadzoru nad wyznaczonymi strefami ochronnymi i rezerwatami. Od 40% do 100% rezerwatów funkcjonujących na terenie województw nie posiadało zatwierdzonych planów ochrony wbrew przepisom art. 23 ustawy o ochronie przyrody.

Blisko połowa organów gmin nie posiadała informacji o bytowaniu na ich terenie zwierząt gatunków chronionych.

Ponad połowa kontrolowanych organów gmin nie posiadała studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, które uwzględniałoby ochronę świata roślinnego i zwierzęcego zgodnie z art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska.

Brak było współpracy pomiędzy b. MOŚZNiL i Inspekcją Weterynaryjną w zakresie realizacji art.26 ustawy o ochronie zwierząt dotyczącego zakazu przetrzymywania, obrotu oraz przewożenia przez granicę państwa, bez wymaganego zezwolenia zwierząt, ich części i produktów pochodnych podlegających ograniczeniom na podstawie umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną. Nie realizowany był art. 3 ustawy.

W zezwoleniach wydawanych przez Głównego Lekarza Weterynarii na obrót zwierzętami dzikimi nie podawano pełnej dwumiennej nazwy gatunkowej, co uniemożliwiało stwierdzenie, czy podlegają one przepisom Konwencji Waszyngtońskiej (str. 41-47, 59).

10. Kontrola przeprowadzona w 7 ogrodach zoologicznych wykazała, że stan sanitarny pomieszczeń nie budził zastrzeżeń, natomiast warunki bytowania niektórych zwierząt nie były właściwe.

Wystąpiły również inne nieprawidłowości: spośród 7 kontrolowanych ogrodów zoologicznych 6 nie opracowywało rocznych programów pracy, a 5 planów perspektywicznych; w dwóch ogrodach stwierdzono, iż nie spełniane były wymogi art.9 ust1. ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt...; w 3 ogrodach w Białymstoku, Wrocławiu i Warszawie nie było odizolowanych pomieszczeń z przeznaczeniem na kwarantannę, co jest niezgodne z przepisami rozporządzenia Ministra RiGŻ z dnia 21 stycznia 1999 r.; również w 3 ogrodach wystąpiły nieprawidłowości w gospodarowaniu środkami publicznymi a w szczególności stosowania ustawy o zamówieniach publicznych.

Od 8 lat od wejścia w życie ustawy o ochronie przyrody Minister Środowiska nie określił zasad ochrony i hodowli w ogrodach botanicznych i zoologicznych gatunków zagrożonych wyginięciem w stanie naturalnym, zgodnie z delegacją zawartą w art. 46 ust.2.

B. Ministerstwo OŚZNiL nie posiadało pełnych danych nt. realizacji ochrony zwierząt w ogrodach zoologicznych, brak było programu hodowli zwierząt w ogrodach zoologicznych w Polsce i koordynacji działań poszczególnych placówek.

Nie został opracowywany resortowy programu działalności i rozwoju ogrodów zoologicznych, który zgodnie z § 4 rozporządzenia z dnia 5 września 1980 r. Ministra Administracji Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska w sprawie zasad ochrony ogrodów botanicznych i zoologicznych stanowi podstawę sporządzania przez poszczególne ogrody perspektywicznych i rocznych programów pracy ogrodów zoologicznych. Brak programu hodowli zwierząt w ogrodach zoologicznych powoduje brak koordynacji działań poszczególnych placówek. Wystąpiły przypadki wydawania zezwoleń na przywóz zwierząt do ogrodów zoologicznych bez posiadania danych świadczących, iż ogród może zapewnić warunki egzystencji stosownie do potrzeb gatunku.

Władze miast nie przestrzegały zapisów § 2, § 8 i § 9 ust.1 rozporządzenia Ministra Administracji Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 5 września 1980 r. w sprawie zasad ochrony ogrodów botanicznych i zoologicznych. W planach zagospodarowania przestrzennego nie uwzględniano ochronnego obszaru wokół ogrodu, w 7 z kontrolowanych urzędów miejskich (str. 47-56).

11. Kontrola wykazała brak zbiorczych danych dotyczących faktycznej ilości badań przeprowadzanych na zwierzętach a także ilości i gatunkach zwierząt wykorzystanych do tych badań w skali kraju, wobec nie zrealizowania delegacji ustawowej o sposobie prowadzenia rejestru zwierząt laboratoryjnych oraz dokumentacji doświadczeń na tych zwierzętach.

Do doświadczeń i testów wykorzystywane są zwierzęta z zakupu od dostawców prywatnych nie dokumentujących źródła pochodzenia zwierząt, co dopuszcza przepis art. 29 ustawy o ochronie zwierząt. Stwarza to możliwość wykorzystywania zwierząt uzyskanych za pomocą czynu zabronionego (np. kradzieży) podlegającego przepisom prawa karnego.

Powiatowe inspektoraty weterynarii nie posiadały informacji o ilości podmiotów prowadzących hodowlę zwierząt laboratoryjnych i nie przeprowadzały kontroli w placówkach hodujących zwierzęta laboratoryjne i wykonujących doświadczenia (str. 78-82).

Minister Nauki - Przewodniczący KBN, dopiero po blisko 2-ach latach od wejścia w życie ustawy o ochronie zwierząt, powołał skład 15 osobowej Krajowej Komisji Etycznej do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach. Do dnia zakończenia kontroli tj. 11 listopada 1999 r. nie powołano żadnej lokalnej komisji etycznej, nie ustalono ich siedzib i terenu działania oraz nie określono zasad ich funkcjonowania. Tym samym nie stwierdzono czy doświadczenia do których wykorzystywane są zwierzęta nie naruszają przepisu art.28 ustawy o ochronie zwierząt i czy założonych celów nie można było osiągnąć w inny sposób (str. 78-82).

12. Powiatowa inspekcja weterynaryjna nie nadzorowała zdrowia i warunków bytowania zwierząt cyrkowych pomimo przepisu art. 18 ust.1 ustawy o ochronie zwierząt.

Dane o występach cyrków w okresie objętym kontrolą uzyskano z terenu działania 5 kontrolowanych powiatowych inspektoratów weterynarii. Cyrk przebywał tam od 2 do 8 razy. Cyrki nie zgłaszały do inspektoratów swojej działalności, inspektoraty nie były informowane przez urzędy gmin o udzielonych zezwoleniach na pobyt cyrku, a same nie podejmowały działań kontrolnych. Ustawa o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz Inspekcji Weterynaryjnej, w art. 2 pkt 1 odnosi się m.in. do zwierząt przebywających w cyrkach.

Jednocześnie przeprowadzona przez powiatowe inspektoraty weterynaryjne na zlecenie NIK kontrola 4 cyrków nie wykazała złego traktowania zwierząt i złych warunków bytowania (str. 75-76).

Kontrola sklepów i hurtowni zoologicznych przeprowadzona przez Inspekcję Handlową wykazała w tych placówkach liczne nieprawidłowości.

W 82% placówek handlowych posiadających w sprzedaży zwierzęta nie było stałego nadzoru weterynaryjnego i nie prowadzono ewidencji zwierząt przyjmowanych do sprzedaży. W 94% jednostek oferowano do sprzedaży zwierzęta egzotyczne nie dysponując dokumentami o ich pochodzeniu czy odbyciu kwarantanny. Przedsiębiorcy nie zawsze posiadali dowody zakupu niektórych oferowanych zwierząt. W 47% jednostkach przetrzymywano zwierzęta mogące być niebezpieczne takie jak: pająk ptasznik, pyton tygrysi, wąż boa, waran (str. 60-61).

3. Wnioski

W świetle wyników kontroli, niezależnie od konieczności pełnej realizacji wniosków przekazanych skontrolowanym jednostkom, o których mowa w rozdziale III niniejszej Informacji niezbędne jest przede wszystkim podjęcie działań przez:

- **Prezesa Rady Ministrów**
 - Spowodowanie przyspieszenia prac zmierzających do dostosowania naszego prawodawstwa do wymogów Unii Europejskiej i ratyfikowania Konwencji Rady Europy dotyczących ochrony zwierząt.
 - Rozważenie objęcia przez wyznaczony dział administracji rządowej spraw ochrony zwierząt oraz nowelizacji ustawy o ochronie zwierząt w części dot. m.in. art. 10 i 20.
- **Ministrów: Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Środowiska, Nauki-Przewodniczącego Komitetu Badań Naukowych, Edukacji Narodowej, Kultury i Dziedzictwa Narodowego**
 - Przygotowanie i wydanie brakujących aktów wykonawczych do ustawy o ochronie zwierząt oraz do ustawy o ochronie przyrody.
- **Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi**
 - W porozumieniu z Głównym Lekarzem Weterynarii rozważenie utworzenia odpowiedniej liczby właściwie wyposażonych punktów postojowych dla transportów zwierząt z możliwością ich kontroli.
 - Zapewnienie odpowiednich warunków do odprawy zwierząt na punktach granicznych w porozumieniu z właściwymi ministrami i wojewodami.
 - Wzmożenie nadzoru nad przestrzeganiem warunków określonych rozporządzeniami b.MRiGŻ dotyczącymi ubojni i punktów skupu.
- **Ministra Środowiska**
 - Dokonywanie okresowych ocen i analiz gospodarowania chronionymi zasobami przyrody w skali kraju i wybranych regionów.
 - Wzmożenie nadzoru nad wojewódzkimi konserwatorami przyrody w zakresie realizacji ustawy o ochronie przyrody.
 - Podjęcie koordynacji i nadzoru nad ogrodami zoologicznymi w zakresie hodowli gatunków ginących i zagrożonych wyginięciem.
- **Ministra Nauki-Przewodniczącego Komitetu Badań Naukowych**

- Spowodowanie utworzenia lokalnych komisji etycznych ds. doświadczeń na zwierzętach.
- Rozważenie prowadzenia ewidencji projektów naukowo-badawczych w których prowadzone są doświadczenia na zwierzętach oraz zwierząt wykorzystywanych do tych doświadczeń.
- **Głównego Lekarza Weterynarii**
 - Zainicjowanie szerokiej współpracy organów inspekcji weterynaryjnej z organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz innymi instytucjami i organizacjami społecznymi działającymi na rzecz ochrony zwierząt w celu pełnej realizacji przepisów o ochronie zwierząt, zgodnie z zapisami art. 3 ustawy.
 - Zapewnienie systematycznej kontroli inspekcji weterynaryjnej w ośrodkach hodowli, punktach skupu, ubojniach oraz transporcie zwierząt.
 - Spowodowanie objęcia planową kontrolą zwierząt w placówkach hodujących zwierzęta laboratoryjne i wykonujących doświadczenia, w cyrkach i placówkach zajmujących się sprzedażą zwierząt.
 - Rozważenie dokonywania weterynaryjnej kontroli granicznej równoległe lub przed odprawą celną.
- **Wojewodów**
 - Wzmocnienie nadzoru wojewódzkich konserwatorów przyrody nad ochroną gatunkową zwierząt i rezerwatami przyrody.
 - Współdziałanie z właściwymi ministrami w zakresie zapewnienia odpowiednich warunków do odpraw zwierząt na punktach granicznych.
- **Prezydentów miast, burmistrzów i wójtów**
 - Zaprzestanie wylapywania bezdomnych zwierząt do czasu podjęcia stosownej uchwały rady gminy,
 - Zapewnienie warunków dla właściwego funkcjonowania istniejących schronisk dla zwierząt bezdomnych i tworzenia nowych schronisk w zależności od lokalnych potrzeb, z zagwarantowaniem zwierzętom humanitarnego traktowania zgodnie z zasadami określonymi w ustawie o ochronie zwierząt.
 - Spowodowanie skutecznego nadzoru nad funkcjonowaniem schronisk.
 - Rozwój współpracy z organizacjami społecznymi których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt.
 - Rozważenie stworzenia systemu gromadzenia danych o liczbie psów i ich rejestracji ze szczególnym uwzględnieniem psów ras uznanych za agresywne.
 - Uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego niezbędnych obszarów zapewniających funkcjonowanie i rozwój ogrodów zoologicznych oraz ochronę siedlisk zwierząt wolno żyjących.

II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

1. Charakterystyka stanu prawnego

Podstawowym aktem praw regulującym postępowanie ze zwierzętami jest ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o ochronie zwierząt⁶, zwana dalej „ustawą”.

Przepisy dotyczące ochrony zwierząt wynikają z następujących aktów normatywnych:

- 1) ustawy z dnia 31 stycznia 1980r. o ochronie i kształtowaniu środowiska⁷, dotyczące ochrony świata zwierzęcego,
- 2) ustawy z dnia 16 października 1991r. o ochronie przyrody⁸, dotyczące rzadkich i zagrożonych gatunków zwierząt oraz gospodarki zasobami dziko występujących zwierząt,
- 3) ustawy z dnia 20 sierpnia 1997r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich⁹ dotyczące hodowli oraz zachowania zasobów genetycznych, oceny wartości użytkowej oraz hodowlanej, prowadzenia ksiąg i rejestru zwierząt hodowlanych, nadzoru nad hodowlą i rozrodem zwierząt gospodarskich,
- 4) ustawy z dnia 24 kwietnia 1997r. o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej¹⁰, zwana dalej „ustawą o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt”, dotyczące zasad zwalczania chorób zakaźnych zwierząt, badań zwierząt rzeźnych oraz zasad i trybu działania Inspekcji Weterynaryjnej,
- 5) ustawy z dnia 13 września 1996r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach¹¹, dotyczące określenie wymagań wobec osób utrzymujących zwierzęta domowe oraz zasad utrzymania zwierząt gospodarskich na terenach wyłączonych z produkcji rolniczej, a także organizowania ochrony przed bezdomnymi zwierzętami.

Zgodnie z art.2 ustawa reguluje postępowanie ze zwierzętami: domowymi, gospodarskimi, wykorzystywanymi do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych, używanymi do doświadczeń, utrzymywanymi w ogrodach zoologicznych, wolno żyjącymi (dzikimi) oraz obcymi faunie rodzimej.

W celu realizacji przepisów ustawy właściwe organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego współdziałają z samorządem lekarsko-weterynaryjnym, Państwową Inspekcją Weterynaryjną oraz z innymi instytucjami i organizacjami społecznymi, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt (art.3 ustawy).

Przepis art.5 ustawy ustanawia regułę ogólną obejmującą wymogiem humanitarnego traktowania wszystkie zwierzęta określone w art.2.

Nieuzasadnione lub niehumanitarne zabijanie zwierząt oraz znęcanie się nad nimi jest zabronione (art.6 ust.1 ustawy).

Przepis art.6 ust.2 ustawy przykładowo wymienia co należy rozumieć pod pojęciem znęcania się nad zwierzętami.

Zwierzę, które jest rażąco zaniedbywane lub okrutnie traktowane, może być odebrane, czasowo lub na stałe, właścicielowi bądź innej utrzymującej je osobie, na podstawie decyzji wójta (burmistrza, prezydenta miasta) podjętej z urzędu lub na wniosek organu Policji, lekarza weterynarii albo inspektora Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami w Polsce lub upoważnionego przedstawiciela innej organizacji społecznej o podobnym statutowym celu działania i przekazane do schroniska dla zwierząt albo pod opiekę innej osoby lub instytucji (art.7 ust.1 ustawy). Powyższa decyzja podlega natychmiastowemu wykonaniu (art.7 ust.2 ustawy).

⁶ Dz.U. Nr 111, poz.724 ze zm. Ustawa weszła w życie z dniem 24 października 1997r., poza przepisami art.12 ust.4 i art.34 ust.3 w zakresie wykonywania uboju przez przyuczonego ubojowca, które weszły w życie z dniem 1 stycznia 1999r.

⁷ j.t.Dz.U. z 1994r. Nr 49, poz.196 ze zm.

⁸ Dz.U. Nr 114, poz.492 ze zm.

⁹ Dz.U. Nr 123, poz.774 ze zm.

¹⁰ j.t.Dz.U.z 1999r. Nr 66, poz.752

¹¹ Dz.U. Nr 132, poz.622 ze zm.

W przypadkach nie cierpiących zwłoki, gdy dalsze pozostawianie zwierzęcia u dotychczasowego właściciela lub opiekuna zagraża jego życiu, policjant, a także inspektor Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami w Polsce lub upoważniony przedstawiciel innej organizacji społecznej o podobnym statutowym celu działania może odebrać mu zwierzę, zawiadamiając o tym niezwłocznie wójta (burmistrza, prezydenta miasta), celem podjęcia przez ten organ decyzji w przedmiocie odebrania zwierzęcia (art.7 ust.3 ustawy).

Jeżeli zwierzę zostało odebrane z powodu rażącego zaniedbywania go lub okrutnego traktowania przez właściciela lub przez inną osobę za przyzwoleniem właściciela, z dniem uprawomocnienia się decyzji o odebraniu wygasa jego prawo własności do tego zwierzęcia i staje się on własnością gminy. W takim przypadku wójt (burmistrz, prezydent miasta) rozporządza zwierzęciem stosownie do okoliczności, w szczególności oddaje je do schroniska, sprzedaje lub nieodpłatnie przekazuje na własność odpowiedniej osobie albo instytucji (art.7 ust.6 ustawy).

Zabiegi lekarsko-weterynaryjne na zwierzętach są dopuszczalne dla ratowania ich życia lub zdrowia oraz dla koniecznego ograniczenia populacji i mogą być przeprowadzane wyłącznie przez osoby uprawnione (art.27 ust.1 ustawy).

Zabiegi lekarsko-weterynaryjne i zootechniczne wykonywane na zwierzętach lub inne zabiegi wynikające z technologii produkcji, bądź związanych z nią schorzeń, mogą być wykonywane wyłącznie przez osoby uprawnione, z zachowaniem koniecznej ostrożności i oględności, by ograniczyć cierpienie i stres zwierząt (art.27 ust.2 ustawy).

Zwierzęta domowe oraz opieka nad zwierzętami bezdomnymi

Zgodnie z art.9 ust.1 ustawy kto utrzymuje zwierzęta domowe, ma obowiązek zapewnić mu pomieszczenie chroniące je przed zimnem, upałami i opadami atmosferycznymi, z dostępem do światła dziennego, umożliwiające swobodną zmianę pozycji ciała, odpowiednią karmę i stały dostęp do wody.

Utrzymanie psa rasy uznawanej za agresywną wymaga zezwolenia właściwego organu gminy (art.10 ust.1 ustawy).

Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wydał w dniu 15 grudnia 1998r. rozporządzenie w sprawie wykazu ras psów uznawanych za agresywne oraz warunków wydawania zezwoleń na utrzymanie psa takiej rasy¹².

Osoba ubiegająca się o wydanie zezwolenia składa pisemny wniosek do właściwego, ze względu na swoje miejsce zamieszkania, organu gminy, w terminie 30 dni od nabycia psa rasy wymienionej w wykazie (§ 2 rozporządzenia).

Zgodnie z art. 11 ust.1 ustawy zapewnienie opieki bezdomnym zwierzętom oraz ich wyłapywanie należy do zadań własnych gminy.

Wyłapywanie bezdomnych zwierząt oraz rozstrzyganie o dalszym postępowaniu z nimi może odbywać się wyłącznie na mocy uchwały właściwej rady gminy, podjętej po uzgodnieniu z państwowym lekarzem weterynarii działającym na podstawie odrębnych przepisów oraz po zasięgnięciu opinii upoważnionego przedstawiciela Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami w Polsce lub innej organizacji społecznej o podobnym statutowym celu działania (art.11 ust.3 ustawy).

Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami w Polsce oraz inne organizacje społeczne o podobnym statutowym celu działania mogą zapewnić bezdomnym zwierzętom opiekę i w tym celu prowadzić schroniska dla zwierząt, w porozumieniu z właściwymi organami samorządu terytorialnego (art.11 ust.4 ustawy).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 sierpnia 1998r. w sprawie zasad i warunków wyłapywania bezdomnych zwierząt¹³, wydanego na podstawie art.11 ust.2 ustawy o ochronie zwierząt, reguluje zasady i warunki wyłapywania zwierząt domowych i gospodarskich, które uciekły, zabłąkały się lub zostały porzucone przez człowieka, a nie istnieje możliwość ustalenia ich właściciela lub innej osoby, pod której opieką zwierzę dotąd pozostawało.

Przepis art.3 ust.1 ustawy o czystości i porządku w gminach stanowi, że do obowiązkowych zadań własnych gmin należy utrzymanie czystości i porządku.

Gminy zapewniają czystość i porządek na swoim terenie i tworzą warunki niezbędne do ich utrzymania, m.in. poprzez:

- 1) określenie wymagań wobec osób utrzymujących zwierzęta domowe w zakresie bezpieczeństwa i czystości w miejscach publicznych,

¹² Dz.U. Nr 159, poz.1051

¹³ Dz.U. Nr 116, poz.753

- 2) organizację ochrony przed bezdomnymi zwierzętami na zasadach określonych w odrębnych przepisach,
- 3) zapewnienie budowy, utrzymania i eksploatacji, własnych lub wspólnych z innymi gminami, grzebowisk oraz miejsc spalania zwłok zwierzęcych i ich części (art.3 ust.2 pkt 4,5 i 8 ustawy o czystości i porządku).

Przepis art.7ust.1 i 3 ustawy o czystości i porządku ustanawia obowiązek uzyskania zezwolenia wójta (burmistrza, prezydenta miasta) na m.in.: prowadzenie działalności ochronnej przed bezdomnymi zwierzętami oraz prowadzenie schronisk dla bezdomnych zwierząt a także grzebowisk i spalarni zwłok zwierzęcych i ich części przez każdy podmiot inny niż gminna jednostka organizacyjna, który dysponuje odpowiednimi środkami do wykonania usług oraz zapewnia należyty poziom.

Gminne jednostki organizacyjne prowadzące działalność, o której mowa w art.7 ust.1, muszą spełniać warunki wymagane przy udzielaniu zezwolenia (art.7 ust.2 ustawy o czystości i porządku).

Przepis art.5 ust.1 pkt 8 i 9 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt stanowi, że podmioty zajmujące się prowadzeniem schronisk dla zwierząt oraz zbieraniem, przetwarzaniem, grzebaniem lub spalaniem zwłok zwierzęcych i ich części, są obowiązane zgłosić właściwemu powiatowemu lekarzowi weterynarii zamiar rozpoczęcia działalności w terminie co najmniej 7 dni przed jej rozpoczęciem i zaprzestanie działalności w terminie 7 dni od jej zaprzestania.

Prowadzenie powyższej działalności jest dozwolone po zapewnieniu warunków lokalizacyjnych, technicznych, sanitarnych, technologicznych i organizacyjnych zabezpieczających przed zagrożeniem epizootycznym lub epidemicznym i zapewniających właściwą jakość zdrowotną środków żywności pochodzenia zwierzęcego oraz jakość materiału biologicznego, zwanych dalej „warunkami weterynaryjnymi” (art.5 ust.3 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt).

W razie stwierdzenia, że działalność, o której mowa m.in. w art.5 ust.1 pkt 8 i 9, jest prowadzona niezgodnie z warunkami weterynaryjnymi, powiatowy lekarz weterynarii może wydać decyzję nakazującą usunięcie uchybień lub wstrzymującą prowadzenie działalności do czasu usunięcia uchybień (art.6 ust.1 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych).

Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej wydał na podstawie art.5 ust.1 pkt 2 i 8 oraz ust.4 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt rzeźnych i mięsa oraz Inspekcji Weterynaryjnej rozporządzenie z dnia 21 stycznia 1999r. w sprawie szczegółowych warunków weterynaryjnych wymaganych przy organizowaniu lub urządzaniu targów, spędów i wystaw zwierząt oraz prowadzenia schronisk dla zwierząt¹⁴.

Zgodnie z § 9 ust.1 ww. rozporządzenia schronisko dla zwierząt powinno być prowadzone w miejscach ogrodzonych, utwardzonych, oznaczonych i zabezpieczonych przed dostępem zwierząt.

Warunki lokalizacji i wyposażenia schronisk określa § 1 ust.2, § 2 i § 9 ust.2 ww. rozporządzenia.

Zwierzęta gospodarskie

Zgodnie z art.12 ust.1 i 2 kto utrzymuje zwierzęta gospodarskie obowiązany jest do zapewnienia im opieki i właściwych warunków bytowania. Warunki chowu i hodowli zwierząt nie mogą powodować urazów i uszkodzeń ciała lub innych cierpień.

Przepis art.12 ust.3-6 zabrania podawania zwierzętom w karmie hormonów wzrostu, tuczu gęsi i kaczek na stłuszczone wątroby, obsady zwierząt ponad ustalone normy powierzchni dla danego gatunku, wieku i stanu fizjologicznego oraz importu zwierząt i produktów zwierzęcych uzyskanych w wyniku chowu lub hodowli z naruszeniem przepisów niniejszej ustawy.

Zgodnie z art.5 ust.1 pkt 4,5,6 i 7 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt podmioty zajmujące się:

- zarobkowym wytwarzaniem, przetwarzaniem, obrotem lub składowaniem niejadalnych surowców zwierzęcych, pasz oraz dodatków do pasz,
- pozyskiwaniem, konserwacją, obróbką, przechowywaniem, wprowadzaniem do obrotu lub wykorzystywaniem materiału biologicznego,
- prowadzeniem punktów kopolacyjnych,
- wylęgiem drobiu i narybku

są obowiązane zgłosić właściwemu powiatowemu lekarzowi weterynarii zamiar rozpoczęcia i zaprzestania działalności, w określonych terminach.

Zwierzęta mogą być przywożone z zagranicy, jeżeli m.in.:

¹⁴ Dz.U. Nr 9, poz.84

- importer uzyska decyzję powiatowego lekarza weterynarii o ustaleniu miejsca kwarantanny albo uboju zwierząt
- kopie świadectw zdrowia zwierząt będą dostarczone przez właściwego urzędowego lekarza weterynarii kraju wywozu właściwemu polskiemu granicznemu lekarzowi weterynarii oraz Głównemu Lekarzowi Weterynarii, nie później niż na 48 godzin przed przywozem (art.11 ust.1 pkt 3 i 4 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt).

Zgodnie z art.44 ust.1 pkt 1 lit.b ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt organ Inspekcji Weterynaryjnej może wyznaczać lekarzy weterynarii do wykonywania niektórych czynności, w tym nadzoru nad spędami i innymi miejscami gromadzenia zwierząt.

Nie zostały wydane przez Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej akty wykonawcze zgodnie z upoważnieniami zawartymi w art.12 ust.7 i 13 ust.2.

Zwierzęta w ogrodach zoologicznych

Zgodnie z art.36 ust.1 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska ogrody zoologiczne ze względu na ich rolę społeczną, dydaktyczną, wychowawczo-kulturalną, naukową i gospodarczą podlegają ochronie niezbędnej do zapewnienia prawidłowej działalności i rozwoju tych placówek.

Zgodnie z art.46 ust.1 ustawy o ochronie przyrody, ogrody zoologiczne podlegają ochronie niezbędnej do zapewnienia zachowania gatunków fauny zagrożonych wyginięciem w stanie naturalnym.

Przepis art.19 ust.1-3 ustawy wprowadza trzy zakazy odnoszące się do zwierząt w ogrodach zoologicznych:

- 1) względny zakaz utrzymywania w ogrodach zoologicznych zwierząt, które nie urodziły się i wychowały w niewoli; zakaz ten nie ma zastosowania, jeżeli za utrzymaniem innego zwierzęcia przemawia albo dobro osobnika populacji lub gatunku albo cele dydaktyczne,
- 2) zakaz sprowadzania do ogrodu zoologicznego zwierząt, którym ogród nie jest w stanie zapewnić warunków egzystencji stosownych do potrzeb danego gatunku,
- 3) zakaz doprowadzania do rozmnażania zwierząt, których potomstwu ogród nie jest w stanie zapewnić właściwych warunków egzystencji.

Przepis art.19 ust.4¹⁵ ustawy wprowadza wymóg otrzymania zezwolenia starosty na utworzenie nowego ogrodu zoologicznego.

Na podstawie art.36 ust.2 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska Minister Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska wydał rozporządzenie z dnia 5 września 1980r. w sprawie zasad ochrony ogrodów botanicznych i zoologicznych¹⁶.

Stosownie do § 2 ust.1 ww. rozporządzenia ogrody zoologiczne podlegają ścisłej ochronie, zmierzającej do zachowania na ich terenie warunków przyrodniczych niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania i rozwoju tych ogrodów.

Powyższa ochrona polega m.in. na zakazie ograniczania obszaru ogrodu zoologicznego na rzecz działalności nie związanej z ich rolą i przeznaczeniem (§ 2 ust.2 pkt 2 rozporządzenia).

Zgodnie z § 4 rozporządzenia ogród zoologiczny prowadzi swą działalność na podstawie perspektywicznych i rocznych programów pracy sporządzanych na podstawie resortowego programu działalności i rozwoju ogrodów zoologicznych i zatwierdzanych przez właściwy terenowy organ administracji państwowej stopnia wojewódzkiego.

Terenowe organy administracji państwowej w planach zagospodarowania przestrzennego oraz w swej działalności uwzględniają potrzeby ogrodów zoologicznych oraz zapewniają wymaganą przepisami rozporządzenia ich ochronę (§ 8 rozporządzenia).

Właściwy terenowy organ administracji państwowej przed wydaniem decyzji w sprawie ustalenia miejsca realizacji inwestycji, przewidzianej do realizacji w pobliżu ogrodu

¹⁵ art.19 ust.4 zmieniony przez art.136 pkt 3 ustawy z dnia 24 lipca 1998r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej - w związku z reformą ustrojową państwa (Dz.U. Nr 106, poz.668) z dniem 1 stycznia 1999r. Do dnia 31 grudnia 1998r. organem właściwym do wydawania zezwolenia był Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

¹⁶ Dz.U. Nr 20, poz.74

zoologicznego, informuje o przygotowanym przedsięwzięciu zarząd ogrodu, który w terminie jednego miesiąca może zgłosić swe zastrzeżenia i wnioski (§ 9 ust.1 rozporządzenia). Zgodnie z art.20 ustawy zwierzęta drapieżne i jadowite groźne dla życia ludzi bądź zwierząt mogą być utrzymywane i hodowane tylko: w ogrodzie zoologicznym, we właściwej placówce naukowej lub w cyrku. Utrzymanie lub hodowanie takich zwierząt poza wskazanymi miejscami jest przestępstwem z art.36 ust.1 ustawy.

Zwierzęta wykorzystywane do celów rozrywkowych i widowiskowych

W art.15,16 i 17 ustawy określono wymagania jakie muszą być spełnione w odniesieniu do zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych, warunków tresury, metod postępowania ze zwierzętami, wypoczynku, opieki lekarsko-weterynaryjnej.

Zgodnie z art.18 ust.1 ustawy zwierzęta wykorzystywane m.in. do celów rozrywkowych i widowiskowych mogą być przetrzymywane, hodowane i prezentowane jedynie w stadninach, cyrkach lub bazach cyrkowych oraz w miejscach przeznaczonych dla zwierząt wykorzystywanych do celów specjalnych pod nadzorem państwowej służby weterynaryjnej.

W myśl art. 7 ust.2 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej zwierzęta przeznaczone do obrotu i wywozu poza granice województwa powinny być zaopatrzone w świadectwa zdrowia.

Były Minister Kultury i Sztuki oraz Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej nie wydali aktów wykonawczych zgodnie z upoważnieniami zawartymi w art. 15 ust.6 oraz art.17 ust.8 i 9 ustawy.

Zwierzęta wolno żyjące i dzikie

Zgodnie z art.41 ust.1 ustawy o ochronie przyrody gospodarka zasobami m.in. dziko występujących zwierząt powinna zapewnić ich trwałość i optymalną liczebność, przy zachowaniu w możliwie największym stopniu różnorodności genetycznej.

Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa wykonuje zadania naczelnego organu administracji państwowej w zakresie przyrody przy pomocy Głównego Konserwatora Przyrody (art.7 ust.1 ustawy o ochronie przyrody).

Do zakresu działania Ministra Ochrony Środowiska, zasobów Naturalnych i Leśnictwa należały m.in. sprawy ochrony gatunków prawem chronionych i gospodarki zasobami naturalnymi (art.3 ust.1 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1989r. o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa¹⁷).

Ochronę gatunkową zwierząt dzikich reguluje art.27 ust.1 ustawy o ochronie przyrody, zgodnie z którym ochrona gatunkowa ma na celu zabezpieczenie m.in. dziko występujących zwierząt, a w szczególności gatunków rzadkich lub zagrożonych wyginięciem jak też zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.

Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa może zezwolić wyjątkowo na pozyskiwanie zwierząt chronionych oraz inne czynności podlegające ograniczeniu, zakazom lub nakazom (art.27 ust.4 ustawy o ochronie przyrody).

Na podstawie art.27 ust.3 ustawy o ochronie przyrody Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa wydał rozporządzenie z dnia 6 stycznia 1995r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt¹⁸.

W § 2 ust.4 ww. rozporządzenia minister określił wzmoczoną ochronę miejsc rozrodu i regularnego przebywania 19 gatunków zwierząt chronionych.

Wojewoda wyznacza granice miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków chronionych oraz prowadzi ich wykaz (§ 2 ust.5 rozporządzenia).

Zgodnie z § 4 rozporządzenia jeżeli zmiany środowiska wywołane działalnością człowieka spowodują zagrożenie gatunków chronionych, wojewoda jest obowiązany, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiej komisji

¹⁷ Dz.U. Nr 73, poz.433 ze zm.

¹⁸ Dz.U. Nr 13, poz.61 ze zm.

ochrony przyrody, podjąć stosowne działania w celu zapewnienia trwałego zachowania danego gatunku, jego miejsc rozrodu i regularnego przebywania bądź zapobieżenia szkodom lub ich ograniczenia.

Wojewoda prowadzi dokumentację stanu przyrody, a w szczególności cennych ze względów naukowych lub rzadkość występowania tworów przyrody, obszarów przyrodniczych i innych składników przyrody oraz rejestr rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu (art.39 ust.2 ustawy o ochronie przyrody). Ustawa o ochronie przyrody wprowadza odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez zwierzęta. Zgodnie z art. 52 ust.1 ustawy o ochronie przyrody Skarb Państwa odpowiada za rzeczywiste szkody wyrządzone przez żubry, niedźwiedzie i bobry.

W sprawach o naprawienie szkód, o których mowa w ust.1, orzekają sądy powszechne. Wypłaty odszkodowań dokonuje wojewoda właściwy ze względu na miejsce wyrządzenia szkody (art.52 ust.2 ustawy o ochronie przyrody).

Zgodnie z art.22 ust.1 ustawy zabronione jest wchodzenie w posiadanie zwierząt wolno żyjących (dzikich) w celu:

- 1) preparowania zwłok zwierzęcych,
 - 2) tworzenia kolekcji,
- bez zezwolenia wojewody¹⁹.

Zwierzęta, które stanowią zagrożenie dla życia, zdrowia lub gospodarki człowieka, mogą być zwalczane (art.23 ust.1 ustawy).

W myśl art.26 ust.1 ustawy zabrania się przetrzymywania, obrotu oraz przewożenia przez granicę państwa, bez wymaganego zezwolenia, zwierząt, ich części i produktów pochodnych, podlegających ograniczeniom na podstawie umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita jest stroną. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa ustala, w rozporządzenia, wykaz zwierząt, których przetrzymywanie, obrót i przewożenie podlega ograniczeniom, oraz określi warunki, tryb i sposób wydawania zezwolenia, o którym mowa w art.26 ust.1 (art.26 ust.2 ustawy).

Procedury doświadczalne oraz uśmiercanie zwierząt

Art.28 ust.1 formułuje generalny warunek dopuszczalności doświadczeń i testów na zwierzętach, którym jest ich cel. Zgodnie z tym przepisem prawnym doświadczenia i testy na zwierzętach mogą być uzasadnione wyłącznie koniecznością badań naukowych, dydaktyki w szkołach wyższych oraz ochrony zdrowia ludzi bądź zwierząt.

W celu zapewnienia przestrzegania zasad określonych w ustawie powołane zostały komisje etyczne, co zostało uregulowane art.28 ust.2-7.

Rada Ministrów na podstawie art.32 pkt 2 ustawy o ochronie zwierząt wydała rozporządzenie z dnia 21 kwietnia 1999r. w sprawie Krajowej Komisji Etycznej do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach oraz lokalnych komisji etycznych do spraw doświadczeń na zwierzętach²⁰, natomiast pozostałe rozporządzenia przewidziane w art.32 nie zostały wydane przez Radę Ministrów.

Zgodnie z § 1 ust.1 ww. rozporządzenia Przewodniczący Komitetu Badań Naukowych powołuje Krajową Komisję Etyczną do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach, zwaną dalej „Komisją”, liczącą 15 członków. Członków Komisji powołuje się z listy kandydatów ustalonej przez Przewodniczącego Komitetu Badań Naukowych, na podstawie propozycji zgłoszonych przez:

- 1) uniwersytety, akademie medyczne, wyższe szkoły rolnicze i akademie wychowania fizycznego,
- 2) przeprowadzające doświadczenia lub testy na zwierzętach jednostki badawczo-rozwojowe i placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk,
- 3) organizacje pozarządowe, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt,
- 4) Polską Akademię Nauk,
- 5) członków Komitetu Badań Naukowych (§ 1 i 2 ust.1 rozporządzenia).

Komisja działa na podstawie uchwalonego przez siebie regulaminu, zatwierdzanego przez Przewodniczącego Komitetu Badań Naukowych (§ 10 rozporządzenia).

Komisja powołuje lokalne komisje opiniujące dopuszczalność doświadczeń i testów na zwierzętach, przeprowadzanych w szkołach wyższych, jednostkach badawczo-rozwojowych,

¹⁹ art.22 ust.1 zmieniony przez art.136 pkt 4 ustawy z dnia 24 lipca 1998r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej - w związku z reformą ustrojową państwa (Dz.U. Nr 106, poz.668) z dniem 1 stycznia 1999r. Do dnia 31 grudnia 1998r. organem właściwy do wydawania zezwoleń był Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

²⁰ Dz.U. Nr 38, poz.361

placówkach naukowych Polskiej Akademii Nauk, urzędowych laboratoriach weterynaryjnych oraz placówkach produkujących leki i biopreparaty (§ 14 rozporządzenia).

Doświadczenia i testy na zwierzętach mogą być przeprowadzane wyłącznie w wyznaczonych placówkach naukowych szkół wyższych, instytutach naukowo-badawczych, jednostkach Polskiej Akademii Nauk, urzędowych laboratoriach weterynaryjnych oraz placówkach produkujących leki i biopreparaty, przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje oraz indywidualne zezwolenie wydane przez kierownika właściwej placówki naukowej (art.28 ust.8).

Procedura doświadczeń i testów przeprowadzanych na zwierzętach musi być zgodna z opinią lokalnej komisji etycznej, o której mowa w ust.7, i podlega kontroli (art.28 ust.9).

Do doświadczeń i testów należy używać zwierząt umożliwiających uzyskanie celu naukowego lub diagnostycznego, głównie pochodzących z hodowli zwierząt laboratoryjnych, którą można prowadzić po uzyskaniu zezwolenia wojewódzkiego lekarza weterynarii (art.29 ust.1 i 2)²¹.

Zwierzęta przetrzymywane w zwierzętarniach muszą mieć zagwarantowane odpowiednie dla gatunku warunki utrzymania, możliwość ruchu, dostateczne zaopatrzenie w karmę i wodę oraz opiekę zapewniającą dobre samopoczucie i zdrowie (art.29 ust.3).

Stosownie do art.33 ust.1 zabicie zwierzęcia może być uzasadnione tylko wtedy, gdy zachodzi jedna z przyczyn takstatycznie w tym przepisie wymienionych tzn.:

- potrzeby gospodarcze,
- względy humanitarne,
- konieczność sanitarna,
- nadmierna agresywność zwierzęcia, powodująca bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia lub życia ludzkiego,
- potrzeba nauki, z zastrzeżeniem przepisów rozdziału 9.

Przepis art.33 ust.2 reguluje kwestię zgody właściciela zwierzęcia na jego uśmiercenie. Zgoda taka nie jest wymagana w dwóch sytuacjach:

- 1) gdy uśmiercenie zwierzęcia jest uzasadnione koniecznością gospodarczą,
- 2) gdy uśmiercenie zwierzęcia jest uzasadnione koniecznością sanitarną w odniesieniu do zwierząt chorych na choroby zwalczane z urzędu.

Prawo międzynarodowe, uregulowania w zakresie ochrony zwierząt

Ochrona zwierząt jest przedmiotem m.in. następujących konwencji międzynarodowych z udziałem Rzeczypospolitej Polskiej:

1. Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem, sporządzona w Waszyngtonie dnia 3 marca 1973r.²²

Konwencja stwierdza m.in. na wstępie, że:

- społeczeństwa i państwa powinny być najlepszymi obrońcami własnej dzikiej zwierzyny,
- współpraca międzynarodowa jest podstawowym czynnikiem ochrony niektórych gatunków dzikich zwierząt przed nadmierną eksploatacją powodowaną handlem międzynarodowym.

W konwencji tej państwa uznały za pilne poddanie ścisłej reglamentacji handlu tymi wszystkimi gatunkami zwierząt, które są zagrożone wyginięciem i które są lub mogą być przedmiotem handlu. Nazwy gatunków objętych reglamentacją handlu określone zostały w załącznikach konwencji I, II, III. Ustalone konwencją zasady reglamentacji są zróżnicowane, odpowiednio do gatunków wymienionych w każdym z trzech załączników. Umawiające się państwa zobowiązały się do współdziałania, by wszelki handel okazami gatunków objętych wykazem odpowiedniego załącznika odbywał się zgodnie z postanowieniami konwencji,

²¹ art.29 ust.2 zmieniony przez art.136 pkt 6 ustawy z dnia 24 lipca 1998r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej - w związku z reformą ustrojową państwa (Dz.U. Nr 106, poz.668) z dniem 1 stycznia 1999r. Do dnia 31 grudnia 1998r. organem właściwym do wydawania zezwoleń był Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

²² Dz.U. z 1991r. Nr 27, poz.112

określającymi tryb i zasady reglamentacji handlu. Podstawową zasadą reglamentacji handlu jest obowiązek uprzedniego uzyskania i przedstawienia odpowiednim organom państwa zezwolenia (wg wzoru ustalonego w załączniku konwencji) na eksport, import, reeksport oraz na sprowadzanie z morza, jakichkolwiek okazów należących do gatunków objętych ochroną przez postanowienia konwencji.

Konwencja określa warunki, których spełnienie niezbędne jest do uzyskania zezwolenia.

2. Konwencja o różnorodności biologicznej²³, podpisanej w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r.

Podstawowym wymogiem ochrony różnorodności biologicznej jest ochrona ekosystemów i naturalnych siedlisk oraz utrzymanie i odzyskanie zdolnych do życia gatunków w ich naturalnym otoczeniu.

Konwencja przewiduje, że każda ze stron opracuje narodowe strategie i programy działania dotyczące odnowy i zrównoważonego wykorzystania bioróżnorodności, uwzględniając w tym:

- 1) zorganizowanie monitoringu procesów mogących wywierać negatywny wpływ na ochronę i zrównoważone wykorzystywanie różnorodności biologicznej, ustanowienie systemu obszarów objętych ochroną,
- 2) powstrzymanie wprowadzania lub likwidację obcych gatunków zagrażających ekosystemom, siedliskom lub gatunkom,
- 3) kontrolowanie zagrożeń związanych z wykorzystaniem lub uwolnieniem zmodyfikowanych w procesach biotechnologicznych żywych organizmów, które mogą mieć negatywny wpływ na środowisko.

²³ Dz.U. z 1995r. Nr 118, poz.565

2. Uwarunkowania ekonomiczno-organizacyjne

Ze względu na różnorodność problemów związanych z ochroną zwierząt, kontrola obejmowała różne jednostki zarówno pod względem statusu prawnego jak i organizacyjnym.

W Polsce brak jest jednostki organizacyjnej kompetentnej do nadzoru nad wykonywaniem ochrony zwierząt we wszystkich jej aspektach. Wiele bulwersujących opinię publiczną spraw ujawnianych jest dzięki działalności organizacji społecznych lub osób prywatnych. Obok dużych organizacji, takich jak Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami w Polsce (TOZ), Klub „Gaja” uczestniczących w szeroko komentowanych akcjach i nagłaśniających napotykaną problemy, działa wiele lokalnych Towarzystw Opieki nad Zwierzętami (Łódzkie Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami, Rzeszowskie Stowarzyszenie Ochrony Zwierząt, Krakowskie Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami). Nie jest znana dokładna ilość i zasięg działania organizacji, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt. Działalność organizacji tych w znacznym stopniu opiera się na pracy społecznej ich członków i funduszach pochodzących z dobrowolnych składek.

TOZ - najstarsza tego typu organizacja w Polsce, w 1998 r. posiadało 18 inspektorów etatowych i 235 społecznych pracujących w 24 okręgach i 62 Oddziałach. W celu zwiększenia efektywności działania, w 1999 r. Towarzystwo powołało Krajowy Inspektorat Ochrony Zwierząt, w oparciu o środki finansowe przekazane na ten cel przez Królewskie Towarzystwo dla Przeciwdziałania Okrucieństwu wobec Zwierząt z Wielkiej Brytanii (RSPCA). W ramach umowy z dnia 17.06.1999 r. pomiędzy Zarządem Głównym TOZ a RSPCA, strona angielska przekazała w formie darowizny sumę 38 tysięcy funtów na rozwój struktury krajowego inspektoratu TOZ. W kwocie tej mieści się zakup 3 nowych samochodów marki Skoda dla inspektorów z profesjonalnym wyposażeniem, druk publikacji i materiałów koniecznych do pracy, wynagrodzenie z tytułu wykonywanej pracy dla inspektora krajowego oraz umundurowanie inspektorów TOZ. W pierwszym etapie Inspektorat objął swoim działaniem 7 województw. Zakres działania Inspektoratu, ilość inspektorów zależeć jednak będzie od finansowych możliwości i chęci współpracy ze strony jednostek rządowych i samorządowych. Towarzystwo nie ma środków na zatrudnianie wielu etatowych inspektorów. Coraz mniej osób chce pracować społecznie. W ciągu ostatnich miesięcy Krajowy Koordynator ds. Organizacji Inspektoratu podejmował kroki w celu zainteresowania władz samorządowych zatrudnieniem inspektora ds. ochrony zwierząt. W tym celu przesłano pisma do władz kilku miast z prośbą o przeznaczenie środków finansowych na zatrudnienie inspektora. Ogółem ze skierowanych 8 pism, 6 pozostało bez odpowiedzi, w dwóch przypadkach odpowiedź była odmowna.

W organach samorządu przewidziane prawem zadania zarówno w zakresie ochrony zwierząt wolno żyjących jak i domowych, nie zawsze były określone w regulaminach organizacyjnych urzędów.

Zapewnienie opieki zwierzętom bezdomnym należy do zadań własnych gminy. W Polsce na 2489 gmin, zgodnie z danymi Głównego Inspektoratu Weterynarii istnieją 122 jednostki prowadzące schroniska dla zwierząt. Schroniska dla zwierząt funkcjonują w różnej formie organizacyjnej: jako zakłady budżetowe jednostek samorządowych, podmioty przekazane w

drodze umowy przez władze samorządowe w zarząd Towarzystwom, Fundacjom ewentualnie osobom prywatnym lub jako podmioty będące własnością towarzystw i osób prywatnych. Wg danych (ze stycznia 2000 r.) Zarządu Głównego Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami w Polsce, TOZ nadzoruje funkcjonowanie 75 schronisk, z których 2 są własnością Towarzystwa, 31 jest przez TOZ zarządzanych, 42 prowadzą inne jednostki. Pozostałe podmioty (47) o których Towarzystwo nie ma informacji to prawdopodobnie prywatne przytulki dające schronienie 20 – 100 psom i kotom.

Zadania w zakresie ochrony zwierząt realizowane są także przez administrację rządową.

W związku z ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. Nr 96, poz. 603, ze zm.) wprowadzoną w życie ustawą z dnia 13 października 1998 r.- przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną (Dz.U. Nr 133, poz. 872, zm.), niektóre z kontrolowanych jednostek w obecnym układzie administracyjnym funkcjonują od 1.01.1999r. Np. Urzędy Wojewódzkie czy Powiatowe Inspektoraty Weterynarii.

Ochrona zwierząt wolno żyjących realizowana jest w ramach działań w zakresie ochrony przyrody. W myśl art. 8 ust.1 ustawy o ochronie przyrody Wojewoda wykonuje zadania w zakresie ochrony przyrody przy pomocy Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody (WKP). Zgodnie z aktualnymi statutami 10-u kontrolowanych UW, w 9 przypadkach WKP funkcjonuje w strukturze Wydziału Ochrony Środowiska w 1 przypadku w strukturze Wydziału Ochrony Środowiska i Rolnictwa. Statuty nie określają że jest to stanowisko samodzielne podległe bezpośrednio wojewodzie. Większość aktualnie funkcjonujących UW działa przy pomocy placówek zamiejscowych, zlokalizowanych na terenie poprzednio istniejących województw, co w pewnym stopniu opóźnia przejęcie przez WKP dokumentacji w zakresie przyrody dotyczącej całego województwa.

Z dniem 1.01.1999 r. powołane zostały Powiatowe Inspektoraty Weterynarii, często powstały one w miejsce istniejących poprzednio Rejonowych Inspektoratów jednakże ze zmienionym zasięgiem działania.

Zmieniona została także ilość i zasięg działania Okręgowych Stacji Hodowli Zwierząt – w miejsce istniejących 16, Zarządzeniem Nr 10 Ministra RiGŻ z dnia 28 grudnia 1998 r. powołano 6 OSHZ, z których każda obejmuje zasięgiem od 1 do 5 województw.

Niektóre spośród kontrolowanych na zlecenie NIK jednostek (cyrki, punkty skupu, ubojnie) to podmioty prywatne prowadzące działalność w oparciu o wpis do rejestru działalności gospodarczej gmin. Zgodnie z ustawą z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 1997 r. Nr 110, poz. 721 ze zm.) działalność cyrkowa nie jest zaliczona do form działalności kulturalnej (art. 2). Brak jest instytucji kompetentnej do sprawowania nadzoru nad działalnością cyrków, programem występów, w tym udziału zwierząt w występach i warunkami ich tresury.

Liczne z kontrolowanych organów rządowych i samorządu terytorialnego wskazywało na brak środków finansowych na cele związane z ochroną zwierząt.

Ochrona zwierząt wolno żyjących realizowana jest w ramach działań podejmowanych w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu oraz różnorodności biologicznej. Wg Rocznika Statystycznego Województw GUS, w 1998 r. nakłady na ochronę ww. zakresie wyniosły w skali kraju 8.240,5 tys.zł, w tym na ochronę przyrody i krajobrazu 8.083,0 tys. zł. Niektóre województwa (Kujawsko-Pomorskie, Lubuskie, Małopolskie, Opolskie, Świętokrzyskie, Warmińsko-Mazurskie) nie ponosiły żadnych wydatków na ochronę przyrody, krajobrazu i różnorodności biologicznej, a zatem i na ochronę zwierząt wolno żyjących, co było w zakresie niniejszej kontroli.

W toku kontroli ustalono:

- W Województwie Zachodnio-Pomorskim na realizację zadań bezpośrednio dotyczących ochrony gatunkowej, w tym m.in. na zabiegi konserwatorskie, przygotowanie projektów i sporządzanie dokumentacji dla ochrony siedlisk gatunków chronionych, ginących lub zagrożonych wyginięciem wydatkowano z budżetu wojewody w 1997 r. – 10 tys. zł, w 1998r. – 40 tys. zł i w 1999 r. (do 5 listopada) 20 tys. zł
- W Województwie Opolskim budżet Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody był na przestrzeni ostatnich lat bardzo ograniczony. W latach 1997-1999 na działalność otrzymano 21.000 zł (5.000 zł w 1997r., 10.000 zł w 1998r. i 6.000 zł w 1999r.), z czego w roku 1997 wykorzystano 5.000 zł na wykonanie inwentaryzacji i waloryzacji wybranych elementów przyrodniczych Doliny Odry, z uwzględnieniem inwentaryzacji i waloryzacji ornitofauny. Powyższe środki zapewniły jedynie zabezpieczenie podstawowej działalności bez możliwości zlecenia wykonania inwentaryzacji świata zwierzęcego na terenie województwa opolskiego. Z dokumentacji dotyczącej wydatkowania środków otrzymanych na działalność wojewódzkiego konserwatora przyrody wynika, że w 1998r. i 1999r. nie wydatkowano i nie planowano wydatkować z budżetu Wojewody żadnych środków na cele związane bezpośrednio z ochroną zwierząt wolno żyjących. Pismem z 25.02.1999r. Wojewódzki Konserwator Przyrody poinformował Wojewodę Opolskiego „o stanie uposażenia wojewódzkiej służby ochrony przyrody w narzędzia finansowe niezbędne do realizacji zadań Wojewody z zakresu ochrony przyrody” zaznaczając, że 1999r. jest „kolejnym rokiem katastrofy finansowej ochrony przyrody w województwie opolskim”.
- w Urzędzie Wojewódzkim w Łodzi, w 1998 r środki finansowe wystarczyły na opracowanie planów ochrony 8 rezerwatów.
- Wojewódzki Konserwator Przyrody w Białymstoku stwierdził, że głównym powodem nie opracowania planów ochrony jest brak środków finansowych zarówno w budżecie wojewody jak i w nadleśnictwach na terenach których działania się one znajdują

3. Istotne ustalenia kontroli

A. Działania podejmowane w celu zapewnienia opieki zwierzętom bezdomnym

1. Realizacja zadań przez organy samorządu terytorialnego

Ustalenia kontroli wykazały, że zadania określone dla gmin nie były w pełni realizowane przez zdecydowaną większość kontrolowanych jednostek. Spośród 27 kontrolowanych organów miast²⁴ i gmin tylko w 3 miastach w: Krakowie, Piotrkowie Trybunalskim i Poznaniu, tj. 11% kontrolowanych jednostek, podjęto na podstawie art. 11 ust.3 ustawy o ochronie zwierząt, uchwałę o wyłapywaniu zwierząt bezdomnych. Zgodnie z przepisem ww. artykułu wyłapywanie zwierząt może odbywać się wyłącznie na mocy uchwały rady gminy podjętej po uzgodnieniu z właściwym lekarzem weterynarii i zasięgnięciu opinii przedstawiciela TOZ lub innej organizacji społecznej o podobnym statutowym celu działania. Na terenie 18-tu tj. 66,7%, jednostek samorządowych, pomimo braku stosownej uchwały, zwierzęta bezdomne były wyłapywane i umieszczane w schroniskach lub tymczasowych punktach zatrzymań w oparciu o:

- uchwały o utworzeniu zakładu budżetowego, którego regulaminowym celem jest opieka nad bezdomnymi zwierzętami i ich wyłapywanie (5 jednostek),
- zawarte umowy z organizacjami społecznymi lub podmiotami prowadzącymi działalność w zakresie opieki nad bezdomnymi zwierzętami (11 jednostek),
- doraźne zlecenie czynności (2 jednostki).

W 9-ciu z powyższych przypadków przepisy dotyczące wyłapywania zwierząt bezdomnych zamieszczone były w uchwałach podjętych na podstawie ustawy z 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. Np.:

- *Rada Miejska w Lublinie uchwałą nr 602/LXIV/98 ustaliła szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na terenie Miasta Lublina w tym, w § 7 ust.3 podano, że zwierzęta domowe poruszające się bez opieki będą traktowane jak bezpieczne i mogą być odławiane oraz wywożone do schroniska dla bezdomnych zwierząt, skąd mogą być wykupione przez właściciela w okresie 14 dni od dnia odłowienia. Po tym terminie stają się własnością schroniska i podlegają sprzedaży na zasadach ogólnych.*
- *Rada Miejska w Mielcu woj. podkarpackie w uchwale Nr.XXXIX/266/97 w sprawie szczegółowych zasad utrzymania czystości i porządku na terenie miasta Mielca, w § 14 postanowiła, że Prezydent Miasta okresowo, minimum dwa razy do roku, zorganizuje akcje wyłapywania psów pozostających bez nadzoru i opieki.*

Zgodnie z art. 3 ust.2 pkt 5 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz.U. Nr 132, poz. 622 ze zm.), gminy organizują ochronę przed bezdomnymi zwierzętami na zasadach określonych w odrębnych przepisach.

²⁴ Miasto st. Warszawa będące związkiem 11 gmin jest tu traktowane jako 1-a jednostka organizacyjna.

Władze samorządowe 6-ciu jednostek nie podejmowały żadnych działań i uzgodnień dotyczących wyłapywania zwierząt bezdomnych (*Urzędy Gmin: Bielsk, Kolbaskowo, Przecław, Puławy, Rudniki, Sierpc*).

Na 27 skontrolowanych jednostek tylko 8 tj. 29,6% podejmowało inicjatywy w celu określenia ilości utrzymywanych na ich terenie psów (*UM w: Bydgoszczy, Rzeszowie, Poznaniu, Gdańsku, Mielcu, i UG: Iława, Rudniki, Kolbaskowo*).

Np. w 1998 r., w Rzeszowie funkcjonariusze Straży Miejskiej przeprowadzili kontrole 3.999 posesji sprawdzając wywiązywanie się właścicieli z obowiązku szczepienia zwierząt i uiszczania podatku.

W 1 przypadku w Bydgoszczy zawarte w 1997 r. porozumienie dotyczące określenia ilości utrzymywanych psów pomiędzy Zarządem Miasta a Rejonowym Lekarzem Weterynarii nie zostało zrealizowane. Tak więc 74% (20 z 27) kontrolowanych organów samorządu nie posiadało danych dotyczących faktycznej ilości psów utrzymywanych na ich terenie, 12 z nich posiadało jedynie dane o ilości zarejestrowanych psów. Badania kontrolne wykazały, że nie odzwierciedlało to jednak faktycznej ilości utrzymywanych zwierząt. Np.:

- w Łodzi zarejestrowanych było ok. 47% utrzymywanych psów,
- w Nowym Tomyślu powyżej 60%,
- w Łomży ok. 70%,

Spośród kontrolowanych jednostek samorządowych 8 tj. blisko 30% nie dysponowało nawet szacunkowymi danymi dotyczącymi ilości psów utrzymywanych na ich terenie.

Racjonalne wykonywanie zadań związanych z zapewnieniem opieki zwierzętom bezdomnym możliwe jest gdy znane są rozmiary faktycznych potrzeb. Posiadanie danych dotyczących ilości psów bytujących na danym terenie umożliwiłoby planowanie działań w zakresie opieki nad zwierzętami bezdomnymi. Wg danych Krajowego Biura ds. Identyfikacji i Rejestracji Komputerowej Zwierząt, liczba bezdomnych psów stanowi ok. 5% ogólnej populacji psów w gminach miejskich.

Brak danych dotyczących ilości utrzymywanych psów uniemożliwiał pełną realizację obowiązku wynikającego z art.13 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. Nr 9, poz. 31 ze zm.) dotyczącego egzekwowania podatku od posiadania psów. Z 11 urzędów gmin uzyskano dane dotyczące ściągalności podatku od psów figurujących w ewidencji. Np. w 1998 r. podatek zapłaciło:

- 6,8% właścicieli w Białymstoku,
- 28% w Gdańsku,
- 45% w Kolbaskowie, Łodzi i Nowym Tomyślu,
- powyżej 60% w Iławie i Opolu,
- powyżej 90% w Łomży, Rzeszowie, Mielcu, Poznaniu.

Wpływy z podatku uzyskało 25 z 27 kontrolowanych gmin. Wahaly się one od kilku czy kilkudziesięciu zł, w gminach wiejskich (np. 3 zł uzyskała w 1999 r. Gmina Bielsk, 30 zł Gmina Lubartów) do kilkuset tysięcy zł w dużych miastach (powyżej 100 tys. zł uzyskało 9 z kontrolowanych urzędów miast np. Urząd Miasta w Szczecinie uzyskał 259 tys. w 1998 r. i

246 tys. zł w ciągu III kw.1999 r., Urząd Miasta w Łodzi uzyskał odpowiednio 466 tys.zł i 540 tys.zł, a łączny dochód wszystkich gmin wchodzących w skład m.st. Warszawy wyniósł 1.055 tys. zł w 1998 r i 984 tys. zł w ciągu III kw.1999 r.). Urząd Gminy Rudniki i Urząd Gminy Przecław nie uzyskiwały wpływów z tytułu podatku od posiadania psa, zgodnie z art.13 ust.2, pkt.4 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych, podatku nie pobiera się z tytułu posiadania psów utrzymywanych w celu pilnowania gospodarstw rolnych - po dwa na każde gospodarstwo.

Spośród 27 kontrolowanych urzędów gmin 10 tj. 37% nie podejmowało działań w celu wyegzekwowania podatku.

Zważywszy na opisane powyżej braki w ewidencji i ściągalności podatków należy stwierdzić, że przy rzetelnej ewidencji i skutecznej egzekucji wpływy z podatków mogłyby być znacznie wyższe.

Spośród kontrolowanych jednostek samorządu, 7 prowadziło schroniska dla zwierząt w formie zakładu budżetowego (jedno tzw. tymczasowe schronisko), 10 w drodze umowy powierzyło prowadzenie schroniska innym podmiotom, 2 jednostki zawarły umowę na prowadzenie tzw. tymczasowego punktu zatrzymań. Władze samorządowe 7 gmin i 1 miasta nie podejmowały działań w celu zapewnienia opieki zwierzętom bezdomnym.

Np. Zarząd Gminy w Bielsku nie odpowiedział na pismo i propozycje współpracy składane przez Płocką Gospodarkę Komunalną sp. z o.o.- Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Płocku w zakresie likwidacji problemu niebezpiecznych psów, pomimo iż w okresie objętym kontrolą Gmina dwukrotnie zwróciła się do tegoż schroniska o wylapanie niebezpiecznych psów.

Wydatki na utrzymanie schronisk lub tymczasowych punktów zatrzymań zwierząt ponosiło 19 spośród 27 kontrolowanych jednostek samorządowych. W 9-ciu przypadkach wydatki te były znacznie wyższe od uzyskiwanych wpływów z tytułu podatku od posiadania psów, w 6-ciu jednostkach wysokość wydatków była zbliżona do uzyskiwanych wpływów, a w 4-ech wydatki te były niższe niż uzyskiwane wpływy z podatków uiszczanych przez posiadaczy psów.

Ponoszone koszty nie zawsze przyczyniały się do poprawy warunków bytowania zwierząt.

- *UM w Łomży finansował koszty funkcjonowania tymczasowego schroniska dla bezdomnych psów, nie dostosowanego do wymagań zawartych w opinii Państwowego Terenowego Inspektoratu Sanitarnego w Łomży z dnia 7 sierpnia 1981 r oraz warunków określonych w § 9 ust.1 i 2 rozporządzenia Ministra RiGŻ z dnia 21 stycznia 1999 r. Teren o pow. 0,56 ha, nie posiada uzbrojenia technicznego (wodociągu, kanalizacji i energii elektrycznej) a placówka nie ma wymaganego wyposażenia. W umowie zawartej w 1993 r. na prowadzenie Tymczasowego Punktu Zatrzymań zapisano; „ w przypadku nie zgłoszenia się ewentualnego właściciela lub osoby chętnej do odebrania psa, zwierzęta będą (po 14 dniowym okresie) usypiane przez lekarza weterynarii ...”. Na podstawie uzyskanych danych stwierdzono, że w okresie 1998r. do III kw. 1999r. przyjęto 409 psów, uspio 397 (97,1%). Wysokość wydatkowanych na schronisko kwot to 54.337 zł w 1998 r. i 40.427 zł w ciągu III kw. 1999 r., co w stosunku do dochodów uzyskanych z opłaconych podatków od posiadania psa stanowiło 112% w 1998 r. i 82% w okresie III kw. 1999 r. Prezydent Miasta Łomży wyjaśnił, że „sprawa dofinansowania funkcjonującego od 1981 r. Tymczasowego Punktu Zatrzymań była w latach 1997 – 1998 omawiana na posiedzeniach Rady Miejskiej, która z uwagi na brak środków finansowych nie przeznaczała żadnych środków na modernizację istniejącej placówki lub budowę nowego schroniska”. W kontrolowanym okresie władze miasta wystosowały do 4 spółdzielni mieszkaniowych pisma o zwrócenie się do mieszkańców z apelem, o humanitarne traktowanie posiadanych*

- zwierząt, a poza tym nie podejmowały żadnych innych działań w zakresie rzeczowym i finansowym na rzecz ochrony zwierząt domowych.
- *Urząd Miasta w Rzeszowie na rzecz opieki nad bezdomnymi zwierzętami wydatkował 57,9 tys. zł. w 1998 r. i 32,6 tys. zł w okresie III kw. 1999 r. co stanowiło odpowiednio 69,7% i 48,7 % dochodów z tytułu opłaconych podatków od posiadania psa. Z kwot tych:
 - a) 35,5 tys. zł (61%) w 1998 r i 24,7 tys. zł (84%) w 1999 r. przekazano Mieleckiemu Towarzystwu Ochrony Zwierząt w zamian za przyjmowanie zwierząt z terenu Rzeszowa do działającego w Mielcu schroniska .
 - b) 6,0 tys. zł w 1998 i 2,3 tys. zł w 1999 r. wydatkowano na wylapywanie psów chorych, rannych i usuwanie padłych przez MPGK Sp. z o.o. w Białej.
 - c) 16,4 tys. zł w 1998 r. i 5,4 tys. zł w 1999 r przekazano Lecznicy „Pantera”, na doraźne schronisko dla zwierząt i ich usypianie. Lecznica nie posiadała wymaganego art.7 ust.1 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu porządku i czystości w gminach zezwolenia, a w jej działalności Rzeszowskie Stowarzyszenie Ochrony Zwierząt stwierdzało istotne nieprawidłowości o czym informowało urząd i skierowało zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa do Prokuratury Rejonowej w Rzeszowie.*
 - *Urząd Gminy Nakło n. Notecią na rzecz zwierząt bezdomnych wydatkował 7,2 tys zł w 1998 r. i 14,2 tys. zł w 1999 r. tj. 16,5% i 30,3% uzyskanych dochodów z tyt. podatku od posiadania psa. Kontrola wykazała ponadto, że skarbnik Gminy samowolnie i niezgodnie z uchwałą Rady Miejskiej, na podstawie opinii Komisji Budżetu i Finansów Rady Miejskiej, wstrzymywał w 1999 r przez okres 4 m-cy wypłatę dotacji ogólnej dla Schroniska dla Zwierząt w Rozważynie.*
 - *Zarząd m.st. Warszawy na rzecz schroniska na Paluchu, które (zgodnie z regulaminem) zajmuje się zbieraniem i przetrzymywaniem zagubionych, porzuconych i uszkodzonych zwierząt z terenu wszystkich warszawskich gmin wydatkował 697,4 tys. zł w 1998 r. i 370,9 tys. zł w ciągu III kw. 1999 r. tj. o 358,2 tys. zł mniej niż uzyskane przez wszystkie gminy warszawskie dochody z podatku od posiadaczy psów w 1998 r. i o 613 tys. mniej w okresie III kw. 1999 r. Sytuacja panująca w mieście St. Warszawa, będącym związkiem 11-u samodzielnie działających gmin wymaga osobnego omówienia. Zdaniem Wiceprezydenta Miasta St. Warszawy Kompetencje Zarządu m.st. Warszawy wynikające z obowiązującej ustawy o ustroju m.st. Warszawy nie są dostateczne do zapewnienia ochrony zwierzętom domowym i wolno żyjącym. Działania inicjujące nie są wystarczające i nie dają podstaw prawnych Radzie m.st. Warszawy do uchwalenia (a następnie Zarządowi Miasta – do wykonania) jednolitych przepisów obejmujących swym zasięgiem obszar całej Warszawy z uwagi na wyłączne kompetencje gmin do stanowienia przepisów w tym zakresie”. Rada Miasta St. Warszawy nie podejmowała uchwały o wylapywaniu zwierząt. Zarząd Miasta nie posiadał też informacji o działaniach podejmowanych przez poszczególne gminy, ilości utrzymywanych na ich terenie psów, wysokości wpływów z podatków od ich posiadania i ich ściągalności, problemach bezdomności zwierząt. Zebrane w toku kontroli informacje wykazały, że z 11 gmin warszawskich tylko 1 – Warszawa - Białoteka podjęła zgodnie z przepisami ustawy uchwałę o wylapywaniu zwierząt i przystąpiła do wyłonienia w trybie przetargu nieograniczonego wykonawcy wylapywania. Gmina Warszawa-Bemowo, na podstawie zawartego porozumienia z kierownikiem schroniska miejskiego przy ul. Na Skraju przekazała w 1999 r. schronisku dotację w wysokości 21,7 tys. zł., Gmina Warszawa-*

Ursus przekazała dla fundacji ANIMALS 3,5 tys.zł. na opiekę nad zwierzętami w Schronisku ul. Na Skraju, Gmina Warszawa-Centrum planowała na 1999 r. dotację w wysokości dla schroniska miejskiego oraz w Celestynowie i Józefowie, Gmina Warszawa-Ursus zawarła w 1999 r. na okres 3 lat umowę z lekarzem weterynarii m.in. na: przyjmowanie od mieszkańców i straży miejskiej bezdomnych psów i przetrzymywanie ich do 14 dni, wyszukiwanie chętnych do adopcji, szczepienie i sterylizację przed adopcją lub oddawanie do schroniska przy ul. Na Skraju. Gmina Warszawa-Wawer bez podjęcia uchwały pokrywała koszty wylapywania przez osobę prywatną wałęsających się zwierząt i przewożenia ich do schroniska miejskiego.

Obok finansowania schronisk dla zwierząt, w celu zmniejszenia ilości bezdomnych zwierząt władze 5 miast i 3 z warszawskich gmin finansowały zabiegi sterylizacji zwierząt i zakupy środków antykoncepcyjnych dla kotów.

Do 10 spośród 27 kontrolowanych urzędów miast i gmin wpływały informacje o niehumanitarnym traktowaniu zwierząt. Władze 7 miast w ramach działań interwencyjnych w trybie przewidzianym art.7 ustawy o ochronie zwierząt, wydały decyzje o odebraniu zwierzęcia właścicielowi. Ogółem wydano 13 takich decyzji, 2-ie nie zostały wykonane.

Utrudnieniem przy wydawaniu decyzji na podstawie art.7 ustawy o ochronie zwierząt jest fakt, że nie zostało wydane rozporządzenie określające tryb i zasady wykonania orzeczenia o przepadku zwierzęcia (delegacja z art.38 ustawy o ochronie zwierząt). Przygotowany w b. MRiGŻ projekt tego rozporządzenia wobec rozbieżności stanowisk między Ministrem Finansów i b. Ministrem RiGŻ został wycofany. Komitet Społeczny Rady Ministrów upoważnił w tej sytuacji MRiRW do przygotowania projektu nowelizującego art.38 ustawy o ochronie zwierząt.

Współpraca organów samorządowych z samorządem lekarsko-weterynaryjnym i organizacjami społecznymi ma duże znaczenie w zakresie zapewnienia opieki zwierzętom bezdomnym. Do współpracy takiej obliguje organy rządowe i samorządu art. 3 ustawy o ochronie zwierząt.

Zgodnie z delegacją zawartą w art.39 ust.2 ustawy o ochronie zwierząt Rada Ministrów określić powinna w drodze rozporządzenia organizacje społeczne, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt. Właściwym do opracowania projektu był b.MRiGŻ, rozporządzenie nie zostało przygotowane a ustalenia kontroli wykazały, że b. MRiGŻ wystąpiło o wykreślenie przepisu art.39 ust 2 poprzez nowelizację ustawy o ochronie zwierząt.

Skalę potrzeb w zakresie funkcjonowania jednostek i organizacji, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt ilustruje ilość podejmowanych interwencji.

W trybie art. 29 pkt 2 lit.f ustawy o NIK zasięgnięto informacji w Zarządzie Głównym Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami w Polsce (TOZ) i Rzeszowskim Stowarzyszeniu Ochrony Zwierząt (RSOZ). I tak w 1999 r.:

- *Do Inspektoratu TOZ w Warszawie wpłynęło 1648 spraw wymagających interwencji z tego 90% dotyczyło złego traktowania psów i kotów. 23 sprawy przekazano do rozpatrzenia przez sądy bądź kolegia,*

- Inspektorat TOZ w Szczecinie przeprowadził 1113 interwencji z których 63% dotyczyło psów, 15% kotów, 22% innych zwierząt,
- Inspektorat TOZ we Wrocławiu wykonał 495 interwencji,
- Inspektorat TOZ w Jeleniej Górze interweniował 160 razy.
- Rzeszowskie Stowarzyszenie Ochrony Zwierząt, w okresie od grudnia 1997 r. do 10 listopada 1999 r. interweniowało w 139 sprawach z czego w 21 przypadkach złożono zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa do organów ścigania.

Efekty i intensywność działań podejmowanych przez organizacje społeczne uzależniona jest od realizacji współpracy w tym zakresie przez organy gminne do czego obliguje je art. 3 ustawy o ochronie zwierząt.

Wg informacji uzyskanej w Rzeszowskim Stowarzyszeniu Ochrony Zwierząt, niektóre urzędy miast i gmin nie znając obowiązków wynikających z przepisów ustawy o ochronie zwierząt niechętnie współpracują lub wręcz odmawiają współpracy nawet w przypadkach wymagających interwencji na ich terenie. Na 11 urzędów miast czy gmin z którymi starano się nawiązać współpracę 3 podejmowały konkretne działania. Np. przez szereg lat TOZ, a od grudnia 1997 r. Rzeszowskie Stowarzyszenie Ochrony Zwierząt podejmowało starania o utworzenie w Rzeszowie schroniska dla bezdomnych zwierząt. Władze miasta nie podejmowały działań, finansowały jedynie działalność tymczasowej przechowalni i przepelnionego schroniska w Mielcu. Od stycznia 1999 r. całkowicie ze środków społecznych, bez pomocy władz miasta i okolicznych gmin, Stowarzyszenie otworzyło małe schronisko, w ciągu 10 miesięcy 1999 r. obejmując opieką 221 zwierząt, z czego dla 190 (86%) znaleziono nowych właścicieli.

Kontrola NIK przeprowadzona w UM Rzeszowa wykazała, że w połowie 1999 r. podjęto wstępne działania w celu budowy schroniska, wyznaczając jego lokalizację. Do zarządów ościennych miast i gmin wysłano pisemną informację o planowanej budowie schroniska z jednoczesnym zapytaniem o wolę partycypacji w kosztach budowy schroniska i jego utrzymania. Z 17 –u urzędów pozytywnie odpowiedziały władze 6 gmin, negatywnie 4 –ech, a władze 7-iu gmin nie udzieliły odpowiedzi. Ponadto w czasie trwania kontroli finalizowano kwestię podpisania umowy z Rzeszowskim St. Ochrony Zwierząt na prowadzenie tymczasowego schroniska.

Wg danych TOZ, na 16 oddziałów miejskich dobrze współpracę z władzami miasta oceniało 8 (50%), bardzo źle 5 (31%) a w 3 oddziałach przy niektórych działaniach współpraca była dobra w innych niedostateczna. Przykładem bardzo złej współpracy jest sytuacja w Suwałkach czy Tarnowskich Górach.

- Władze Suwałk finansują działalność schroniska, w którym zwierzęta po 14 dniach (gdy nie zostaną odebrane przez właścicieli) są usypiane. Władze miejskie odmówiły prośbie TOZ aby pieniądze pochodzące z podatku za psy przeznaczyć na pomoc dla bezdomnych zwierząt i budowę schroniska oraz aby każdorazowo przy podejmowaniu decyzji o eutanazji zwierząt był obecny przedstawiciel Towarzystwa.
- W Tarnowskich Górach od przeszło 5 lat działa schronisko prowadzone przez Towarzystwo Miłośników Bezdomnych Zwierząt „Cichy Kąt”, bez jakiegokolwiek pomocy ze strony Urzędu Miejskiego. Władze Miasta finansują wylapywanie i przewożenie zwierząt do schronisk w innych miastach, pomimo iż działające na miejscu ma dobrą opinię.

W wyniku kontroli NIK przeprowadzonej w urzędach miast i gmin stwierdzono, że spośród 27 objętych badaniami organów samorządu, władze 13 (48%) nie nawiązały konkretnej współpracy z

organizacjami społecznymi, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt lub współpraca ta budziła zastrzeżenia.

- *Władze Miasta Krakowa zawarły umowę z Krakowskim Towarzystwem Opieki nad Zwierzętami, która dotyczyła prowadzenia schroniska i pobierania podatku od posiadania psów. Pracownicy urzędu nie egzekwowali zobowiązań Towarzystwa wynikających z zawartych umów. Zainkasowane przez Towarzystwo należności nie były przekazywane na rachunek Urzędu Miasta w terminach określonych w umowie i kwotach faktycznie pobranych. Towarzystwo nie monitorowało też osób zalegających z zapłatą podatku ani nie przekazywało do urzędu wykazów tych osób.*
- *Współpraca jednostek organizacyjnych Urzędu Miasta Poznania z podmiotami działającymi na rzecz ochrony zwierząt oceniona została jako niewystarczająca i mało skuteczna, w związku z niepodjęciem działań dotyczących rozwiązania problemów niehumanitarnego traktowaniem zwierząt gospodarskich, pomimo pozytywnie ocenianej realizacji na terenie miasta, wspólnie z TOZ programu sterylizacji zwierząt bezdomnych.*

Przykładem współpracy ocenianej b. dobrze zarówno przez TOZ jak i władze samorządowe są działania podejmowane na terenie Gdańska i Wrocławia.

- *Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Gdańsku utrzymywane głównie z dotacji Gminy zaspokajało potrzeby miasta w zakresie opieki nad bezdomnymi zwierzętami. Warunki bytowania zwierząt nie budziły zastrzeżeń a wdrożony dzięki współpracy z TOZ program rejestracji, oznakowania i identyfikacji psów doprowadził do zmniejszenia skali bezdomności zwierząt.*
- *We Wrocławiu władze miasta obok finansowania kosztów działalności schroniska, podejmowania działań na rzecz ograniczania populacji bezdomnych zwierząt poprzez zabiegi sterylizacji, przyczyniły się do zatrudnienia przez TOZ, 2-ch inspektorów zajmujących się ochroną zwierząt.*

Zgodnie z art. 10 ustawy o ochronie zwierząt utrzymywanie psa rasy uznawanej za agresywną wymaga zezwolenia właściwego organu gminy. W 25 spośród 27 objętych kontrolą urzędów, zezwolenia takie w oparciu o ww. zapis oraz rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 grudnia 1998 r. były w 1999 r. wydawane. Łącznie w kontrolowanych jednostkach na 3.868 złożonych wniosków wydano 3.842 decyzje pozytywne dla wnioskodawców (najwięcej – 1.160 w Warszawie). Oznacza to, że zezwolenia wydane zostały dla 99,3% osób ubiegających się o ich wydanie.

Tylko w dwóch urzędach miast posiadano dane dotyczące ilości utrzymywanych na ich terenie psów ras uznanych za agresywne.

- *W Gdańsku dzięki wdrożonemu programowi znakowania, rejestracji i identyfikacji psów stwierdzono, że o zezwolenia wystąpiło 44,3% właścicieli.*
- *W Poznaniu, w czasie trwania kontroli NIK, urząd uzyskał dane z Polskiego Związku Kynologicznego, co pozwoliło stwierdzić, że o zezwolenie wystąpiło 55,4% właścicieli psów ras uznanych za agresywne.*

W wyniku czynności kontrolnych NIK, w Urzędzie Gminy i Miasta Nowy Tomyśl, ustalono że o zezwolenie wystąpiło 12% posiadaczy psów ras uznawanych za agresywne. Rozporządzenie Ministra SWiA nie przewiduje sankcji za brak zezwolenia na

utrzymywanie psa rasy uznawanej za agresywną. W Krakowie 9,8% wnioskodawców nie odebrało przygotowanych zezwoleń.

Kontrola przeprowadzona przez NIK w 10 Powiatowych Inspektoratach Weterynarii ustaliła, że połowa z nich nie realizowała zalecenia wynikającego z § 1 rozporządzenia Ministra RiGŻ z dnia 24 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia rejestrów psów zaszczepionych przeciw wściekliznie oraz wzorów zaświadczeń o przeprowadzeniu szczepienia.

Problem zapewnienia opieki i postępowania ze zwierzętami dzikimi wolno żyjącymi, rannymi bądź blakającymi się na obszarach zamieszkałych nie został uregulowany na terenie żadnej z kontrolowanych jednostek samorządu. Schroniska dla zwierząt zgodnie z ich regulaminami przygotowane są na przyjmowanie zwierząt domowych.

2. Funkcjonowanie schronisk dla bezdomnych zwierząt

Kontrolą objęto 19 schronisk, spośród których 8 było zakładami budżetowymi urzędów miast, 6 zarządzane było przez towarzystwa opieki nad zwierzętami, 2 prowadziły spółki, 1 Polski Czerwony Krzyż, 1 fundacja i 1 prowadziła osoba prywatna. Spośród 11 podmiotów innych niż samorządowe, 5 nie posiadało decyzji wymaganej ustawą z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, zezwalającej na prowadzenie schroniska i określającej wymagania sanitarne jakie powinny być spełnione. Spośród kontrolowanych schronisk 17 (89%) posiadało aktualne regulaminy organizacyjne zatwierdzone przez władze samorządowe. Brak było takich regulaminów stwierdzono w 2-ch jednostkach:

- *Zieleń Miejska Spółka z o.o. w Opolu, prowadząca schronisko od 1995 r. na podstawie zawartej umowy z Urzędem Miasta Opolo, nie posiadała regulaminu organizacyjnego, decyzji zezwalającej na prowadzenie tej działalności, a w wykazie przedmiotowym zakresu działania Spółki będącym w Rejestrze Handlowym Sądu Rejonowego w Opolu, nie wyszczególniono działalności dotyczącej prowadzenia Schroniska.*
- *Spółka cywilna „Dingo” Administrator Miejskiego Schroniska dla Bezdomnych Zwierząt w Lublinie nie posiadała regulaminu zatwierdzonego przez władze Lublina.*

2.1. Warunki bytowania zwierząt

Wielkość schronisk objętych kontrolą była bardzo zróżnicowana. Dla zwierząt przeznaczonych było od 43,5 m² (Tymczasowy punkt zatrzymań w Łomży) czy 175 m² (Schronisko dla Zwierząt w Białymstoku) do 2.189 m² (Schronisko dla Zwierząt w Poznaniu) czy 1.965 m² (Schronisko dla Zwierząt w Rozwążynie gmina Nakło n.Notecią).

Wg danych uzyskanych w tych schroniskach były one przygotowane na przyjmowanie od 38 do 250 psów i od 15 do 100 kotów. W 8 przypadkach pomimo stosownych zapisów w regulaminie, schroniska nie były przygotowane na przyjmowanie kotów.

W kontrolowanych schroniskach przebywało jednorazowo od 17 do 780 zwierząt co łącznie dawało ponad 8.000 zwierząt.

Spośród 19 kontrolowanych jednostek, w 5-ciu tj. 26% schroniskach przebywało mniej zwierząt niż przewidywano, że mogą one pomieścić, w 6-ciu tj. 32% ilość przebywających zwierząt była niewiele większa od przewidywanej, a w 8-iu tj. 42% schronisk było znacznie więcej (od kilkudziesięciu do powyżej stu) zwierząt niż zakładano. Np.:

- w Schronisku dla Zwierząt w Mielcu w kontrolowanym okresie przebywało jednorazowo ok. 350 psów i 140 kotów, podczas gdy schronisko to przewidziane jest dla ok. 200-tu psów i 100 kotów,
- w Schronisku dla Zwierząt w Poznaniu przebywały 323 psy a przewidziane jest na ok. 200 psów,
- w Schronisku na Paluchu w Warszawie przebywało średnio 600 psów (na początku maja 1998r. nawet 699) podczas gdy przeznaczone było docelowo dla 400 psów.

Ogółem przepelnionych było 74% schronisk.

Wg TOZ minimalna wielkość legowiska dla 1 psa wynosić powinna 1,9 m² a pojedynczego wybiegu 2,6 m². Norma angielska na psa średniej wielkości to 6 m², Związek Kynologiczny w Polsce minimalną wielkość wybiegu dla psa średniej wielkości określa na 15-20 m².

Spośród 17 schronisk w których uzyskano dane, w 7 tj. 41% na jednego psa przypadało mniej niż 4 m² łącznej powierzchni legowiska i wybiegu:

- w Mielcu było to 1,47m²,
- w Białymstoku, Bydgoszczy i Łomży 2,3m²,
- w Opolu, Łodzi i Tomaszowie Mazowieckim ok. 3,2 m².

W okresie 1998r – III kw. 1999 r. kontrolowane schroniska przyjęły łącznie 35.555 psów.

W ciągu 1 miesiąca, kontrolowane schroniska:

- przyjmowały 1.917 psów, średnio 101 psów do każdego (od 9 w Świnoujściu i Rozwążynie gmina Nakło n. Notecią do 419 w Warszawie, 280 w Łodzi, 234 w Bydgoszczy).
- oddawały do adopcji 1.025 psów tj. 53,5% w stosunku do przyjmowanych (od 0,02% Tymczasowy Punkt Zatrzymań w Łomży do 95,1% w Opolu
- poddawały eutanazji 655 psów tj. 34,2% w stosunku do ilości przyjmowanych (od 0 w Rozwążynie gmina Nakło n. Notecią i 1,3% w Mielcu do 94,3% w Tymczasowym Punkcie Zatrzymań dla bezdomnych psów w Łomży, czy 66% w Schronisku dla Bezdomnych Zwierząt w Żyrardowie).

W niektórych schroniskach co wykazała kontrola, ewidencja zwierząt nie była prowadzona dokładnie i na bieżąco (np. w Radomiu, Tomaszowie Mazowieckim, Szczecinie, Świnoujściu, Warszawie), w związku z tym podane powyżej dane mogą być zaniżone.

Art.33 ustawy o ochronie zwierząt wyraźnie precyzuje sytuacje w jakich zwierzęta mogą być usypiane, przepisy te nie zawsze były respektowane, nawet w przypadku gdy regulaminy schronisk precyzyjnie określały tryb podejmowania decyzji o uspieniu zwierzęcia, np. w Schronisku dla Bezdomnych Zwierząt Na Paluchu w Warszawie, czy w Schronisku dla Bezdomnych Zwierząt w Żyrardowie.

Spośród kontrolowanych 19 schronisk, NIK oceniła pozytywnie działalność 3 jednostek, wskazując ewentualnie drobne uchybienia: Schronisko dla Zwierząt w Poznaniu - Zakład Budżetowy „Usługi Komunalne”, Schronisko dla Zwierząt w Mielcu funkcjonujące w ramach Mieleckiego Towarzystwa Ochrony Zwierząt i Schronisko dla Zwierząt w Łodzi – Zakład budżetowy Urzędu Miasta. W pozostałych występowały liczne nieprawidłowości.

Spośród 19-tu kontrolowanych schronisk 18 tj. 95% nie spełniało wszystkich wymogów jakie stawia rozporządzenie Ministra RiGŻ z dnia 21 stycznia 1999 r. stwierdzono m.in., że:

- brak było książki kontroli weterynaryjnej (w 18 schroniskach),
- nie znakowano przyjmowanych zwierząt (w 11 schroniskach),
- nie przeprowadzano przynajmniej raz w miesiącu badań zwierząt (w 7 schroniskach),

- brak było wyodrębnionych pomieszczeń z przeznaczeniem na kwarantannę (w 10-ci schroniskach),
- brak było pieca do spalania zwłok zwierzęcych lub lodówki do ich czasowego składowania (w 13 schroniskach),
- brak było wyodrębnionych pomieszczeń dla zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę (w 6-ciu schroniskach)
- naruszano przepisy art. 6 ust. 1 i art. 33 ustawy o ochronie zwierząt, w 8 schroniskach - nie odnotowywano przyczyn poddania zwierząt eutanazji w 5 schroniskach, a w 3 w Żyrardowie, Łomży i Warszawie jako przyczynę podawano brak miejsca lub brak szans na adopcję.
- brak było możliwości separacji zwierząt wykazujących wobec siebie cechy agresywności (w 6 schroniskach,)
- nie przeprowadzano zgodnie z wymogami deratyzacji (w 6 schroniskach),
- nie przeprowadzano regularnie dezynfekcji i dezynsekcji (w 4 schroniskach)
- ewidencja zwierząt była nieprecyzyjna i nieaktualna (w 4 schroniskach),
- brak było doprowadzonej wody do pomieszczeń dla zwierząt (w 4 schroniskach),
- nie szczepiono przeciw wściekliźnie wszystkich zwierząt (w 4 schroniskach),
- wydawano zwierzęta przed upływem 14-o dniowego okresu kwarantanny (w 4 schroniskach)

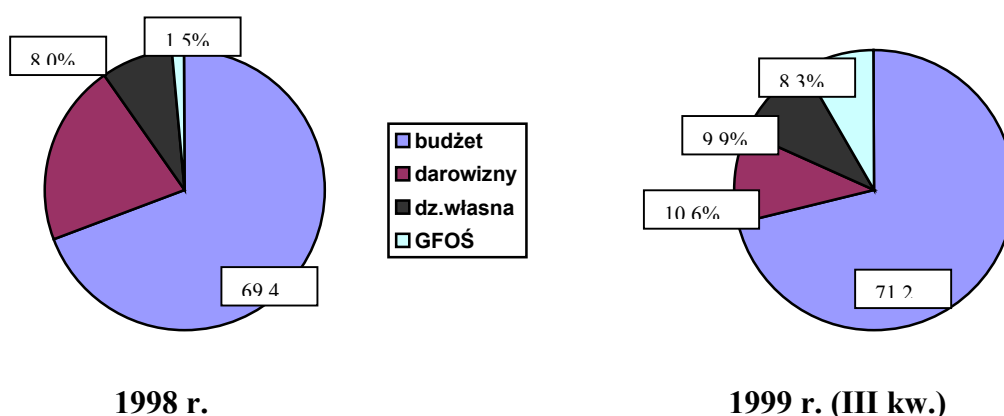
Ponadto w 4 schroniskach stwierdzono zły stan techniczny wyposażenia i terenu a w 5-ciu nie zawarto umowy na utylizację zwłok zwierzęcych.

2.2. Źródła przychodów i wykorzystanie środków finansowych

Dane dotyczące przychodów uzyskano z 18 schronisk. W 1998 r. przychody ogółem tych schronisk wyniosły 5.935 tys.zł z czego 4.118 tys.zł (69,4%) stanowiła dotacja z budżetów jednostek samorządowych, 1.254 tys.zł (21,1%) wynosiły darowizny, 478 tys.zł (8,0%) uzyskano z działalności własnej, 85 tys.zł (1,5%) wyniosły dotacje z GFOŚiGW.

W 1999 r w ciągu III kw 18 schronisk uzyskało przychody w wysokości 4.407 zł z czego 3.137 tys.zł (71,2%) pochodziło z budżetów samorządów, 469 tys. zł (10,6%) wynosiły darowizny, 366 tys.zł (8,3%) WFOŚiGW lub GFOŚiGW i 435 tys.zł (9,9%) uzyskano z działalności własnej. Średnią strukturę realizowanych przychodów ilustruje wykres Nr 1.

Wykres Nr 1

W poszczególnych schroniskach struktura przychodów była jednak odmienna. I tak np. w 1998 r.:

- w Schronisku w Rozwążynie gmina Nakło n. Notecią, 86,1% przychodów stanowiły darowizny a udział budżetu wyniósł 11,3%, w Poznaniu zaś 92,3% przychodów stanowiły środki z budżetu,
- Tymczasowy Punkt Zatrzymań w Łomży w 100% finansowany był ze środków budżetowych.

Niektóre schroniska (5 z 19 analizowanych) zawierały umowy z kilkoma gminami.

- Schronisko w Warszawie Na Paluchu zawarło umowy z 14 gminami spoza terenu miasta,
- Schronisko w Szczecinie z 5,
- Schronisko w Rozwążynie z 4,
- Schronisko w Mielcu z 2,
- Schronisko w Bydgoszczy z 3.

W przypadku Schroniska na Paluchu w Warszawie umowy były zawierane, pomimo iż schronisko nie posiadało wystarczającej ilości miejsc i wbrew umowie na jego prowadzenie zawartą z Fundacją ANIMALS, która przewidywała przyjmowanie zwierząt z gmin sąsiadujących tylko w miarę możliwości lokalowych. Schronisko to, za odpłatnością przeprowadzało także interwencje w gminach z którymi umów nie zawarto. W 1998 r. Schronisko wykonało interwencje obejmujące 49 gmin i miejscowości spoza obszaru m.st. Warszawy.

Podpisywanie umów z wieloma gminami, przy braku wystarczającej ilości miejsc przyczyniało się do przegęszczenia schroniska oraz nie sprzyjało tworzeniu nowych schronisk i wypełnianiu przez gminy ustawowego obowiązku zapewnienia opieki bezdomnym zwierzętom.

Nieliczne schroniska odmawiały podpisania umowy z kolejną gminą ze względu na zbyt dużą liczbę przebywających w nim zwierząt (Schronisko w Poznaniu, Schronisko w Mielcu).

Dane dotyczące wydatków uzyskano za 1998 r. z 18-u schronisk. Wyniosły one 6.096 tys. zł. Wydatki ponoszone w ciągu 1-ego miesiąca, na 1 zwierzę przebywające w schronisku wynosiły średnio w kontrolowanych placówkach 117 zł. Wahały się od 14 zł w Tomaszowie Mazowieckim i 17 zł w Mielcu do 342 zł w Białymstoku i 197 w Poznaniu.

zawartych umów przy braku podpisów zlecniodawcy, stwierdzenia wykonania umowy i zatwierdzenia do wypłaty; brak było dat w raportach bankowych i kasowych

Wielkość wydatków na funkcjonowanie schroniska nie zawsze miała wpływ na warunki jakie zostały zapewnione zwierzętom ani na ich ilość w schronisku.

Np. spośród wydających stosunkowo duże kwoty można porównać schroniska:

- a) *w Poznaniu, gdzie wydatki ogółem w przeliczeniu na 1 zwierzę, na miesiąc wynosiły 197 zł w 1998 r i 246 zł w ciągu III kw. 1999 r, a w schronisku przebywało powyżej 300 zwierząt, kontrola NIK nie wykazała nieprawidłowości*
- b) *w Białymstoku natomiast wydatkowano 342 zł w 1998 r i 378 zł w 1999 r. w przeliczeniu na 1 zwierzę na miesiąc (2,9 razy więcej od średniej dla wszystkich badanych schronisk). Dodatkowo schronisko nieodpłatnie uzyskało od sponsorów karmę na potrzeby kilkuset psów. Średnio w schronisku przebywało ok.72 psy. W działalności schroniska kontrola wykazała liczne nieprawidłowości. I tak:*
 - *w okresie od stycznia 1998 roku do 30 września 1999 poddano eutanazji 922 psy (47,6% przyjętych do Schroniska) bez określenia powodów eutanazji wymaganych postanowieniem art. 33 ust. 1 ustawy,*
 - *w prowadzonej książce weterynaryjnej nie uwidoczniano stanu zdrowotnego poszczególnych zwierząt, nie odnotowywano u ilu zwierząt stwierdzono stany wymagające leczenia, na jakie choroby leczono zwierzęta i jaki był efekt leczenia oraz ile zwierząt spośród leczonych zostało uśpionych,*
 - *nie było dokumentów świadczących o czyszczeniu boksów, ich odkażaniu, dezynsekcji i deratyzacji*
 - *do pomieszczeń, w których przebywają zwierzęta nie doprowadzono bieżącej wody zdatnej do picia,*
 - *zwierzęta przyjmowane do schroniska nie były znakowane*
 - *nie wyodrębniono pomieszczenia przeznaczonego na kwarantannę dla zwierząt przyjmowanych do schroniska,*
 - *szczepieniom przeciw wściekliźnie poddawano tylko niektóre psy*
 - *lezione były zwierzęta tylko rokujące znalezienie nabywcy i nie wymagające dużych nakładów finansowych*
 - *w schronisku brakowało pieca do spalania ciał zwierząt lub lodówki do czasowego składowania zwierząt po eutanazji,*
 - *przypadająca na 1 psa powierzchnia legowiska wynosiła 0,91 m² w 1998 r. i 0,98 m² w 1999 r., stanowiąc od 47,9% do 51% powierzchni wymaganej, a przypadający na 1 psa teren wybieg zajmował od 1,3 m² w 1998 r. do 1,4 m² w 1999 r. (od 50% do 53,8% powierzchni wymaganej).*

Spośród schronisk wydatkujących najmniejsze kwoty w przeliczeniu na 1-o zwierzę należy porównać:

- a) *Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Mielcu, na jedno zwierzę wydatkowało w 1998 r. kwotę 6,6 razy mniejszą od średniej i 19,4 razy mniejszą niż w Białymstoku. Utrzymywano w nim średnio ok. 352 psy i 142 koty. Pomimo przegęszczenia schroniska, zwierzęta nie były usypiane, wszystkie były szczepione, oznakowane i w razie potrzeby leczone. Stan sanitarny nie budził zastrzeżeń.*
- b) *Wydatki w zbliżonej wysokości, w przeliczeniu na 1 zwierzę ponosił Tymczasowy punkt Zatrzymań w Łomży (opisany wcześniej), gdzie zwierzęta były masowo usypiane. Schronisko w Żyrardowie wydatkowało na 1 zwierzę kwoty zbliżone do średniej (91,6 zł w 1998 r i 77, 4 zł w 1999 r), jego funkcjonowanie budziło zastrzeżenia kontrolerów NIK.*

2.3. Nadzór nad funkcjonowaniem schronisk

Wg danych Głównego Inspektoratu Weterynarii, do dn. 30 listopada 1999 r. powiatowym lekarzom weterynarii zgłosiło działalność 122 podmioty zajmując się prowadzeniem schronisk dla zwierząt. Nie we wszystkie schroniskach przeprowadzane były kontrole powiatowych lekarzy weterynarii. W 1997 r. nie było kontrolowane żadne schronisko, w 1998 r. skontrolowano 112 jednostek, w których przeprowadzono 239 kontroli.

Spśród 19-u schronisk objętych kontrolą NIK, w 5-ciu (w: *Białymstoku, Łodzi, Łomży, Olsztynie, Rozważynie*) nie było w analizowanym okresie kontroli powiatowego lekarza weterynarii.

Z 10 kontrolowanych powiatowych inspektoratów weterynarii 6 nie przeprowadzało kontroli w schroniskach dla zwierząt. Np. Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Żyrardowie czy Miejski Inspektorat Weterynarii w Bydgoszczy, w 1998 i przez III kw. 1999r. nie kontrolowały żadnego z 2-ch tego typu podmiotów funkcjonujących na ich terenie.

Organy administracji samorządowej nie zawsze interesowały się wykorzystaniem udzielanych schroniskom dotacji. W 6 przypadkach (*Lublin, Łódź, Opole, Rozważyn gmina Nakło nad Notecią, Świnoujście, Żyrardów*) urzędy nie przeprowadzały żadnych kontroli. W kilku przypadkach przeprowadzane kontrole, nie przyczyniały się do poprawy warunków. Np.: *przeprowadzane przez pracowników Biura Zarządu m.st. Warszawy kontrole Schroniska dla Bezdomnych Zwierząt na Paluchu nie miały ustalonego, jednolitego zakresu. „Notatki służbowe” sporządzane z ich przeprowadzenia zawierały dane nie w pełni odpowiadające stanowi faktycznemu.. Dotyczy to niezgodności w „bilansach” zwierząt w Schronisku za kontrolowany okres, określaniu zakupów karmy wartościowo (w zł), a zużycia ilościowo (w kg) co uniemożliwiało przeprowadzenie bilansów zapasów. Brak było również ustaleń dotyczących przyczyn eutanazji. Ponadto Biuro Zarządu m.st. Warszawy sprawując nadzór i kontrolę nad funkcjonowaniem schroniska, pomimo podejmowanych działań, nie wyegzekwowało od Fundacji ANIMALS usunięcia stwierdzanych nieprawidłowości i realizacji warunków umowy z dnia 31.12.1996 r.*

B. Realizacja przepisów dotyczących ochrony zwierząt dzikich i wolno żyjących

1. Realizacja zadań organów administracji publicznej w zakresie ochrony zwierząt w ich naturalnym środowisku bytowania

W art.21 ustawy o ochronie zwierząt, zwierzęta wolno żyjące (dzikie) określone zostały jako dobro ogólnonarodowe.

Zapewnienie ochrony zwierzętom w ich środowisku naturalnym (in situ) jest najlepszą metodą zachowania różnorodności biologicznej i przeciwdziałania wymieraniu przedstawicieli fauny. Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody (art. 41) gospodarka zasobami dziko występujących roślin i zwierząt powinna zapewnić ich trwałość i optymalną liczebność przy zachowaniu w możliwie największym stopniu różnorodności genetycznej.

Zgodnie z art.7 ww. ustawy Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa – a od 10.11.1999 r. Minister Środowiska wykonuje zadania naczelnego organu administracji państwowej w zakresie przyrody, przy pomocy Głównego Konserwatora Przyrody. Należą do niego m.in. sprawy ochrony gatunków prawem chronionych

i gospodarki zasobami naturalnymi (art. 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalny i Leśnictwa).

Ustalenia kontroli wskazują, na błędy i niedociągnięcia w działaniach b. Ministra OŚZNiL i podległych mu struktur, przez co nie realizował on w pełni zadań określonych ustawą o ochronie przyrody w zakresie dotyczącym ochrony fauny.

B. Ministerstwo OŚZNiL nie posiadało danych odnośnie liczebności i miejsc bytowania wielu gatunków chronionych.

Np. dla 1998 r. spośród 20 przykładowo wybranych gatunków ptaków i ssaków chronionych b. MOŚZNiL przedstawiło szacunkowe dane tylko dla 6 gatunków. Nie przedstawiło danych dla takich rzadkich gatunków ptaków drapieżnych jak: orzeł bielik, orzeł przedni, orlik grubodzioby, orlik krzykliwy, sokół wędrowny, kania, czy ssaków takich, jak: świstak, wydra, lasica, żbik.

Zgodnie z § 6 pkt. 2 regulaminu organizacyjnego b. MOŚZNiL (nadany zarządzeniem Nr 87, b. Ministra OŚZNiL z dnia 16 lipca 1998 r. ze zm) do zadań Głównego Konserwatora Przyrody, należało m.in. inicjowanie ocen stanu i przestrzegania prawa ochrony przyrody. Zgodnie z § 22 pkt. 2 ww. regulaminu do podstawowych zadań Departamentu Leśnictwa, Ochrony Przyrody i Krajobrazu należy m.in. inicjowanie i koordynowanie rozpoznania oraz ocenianie stanu i zachodzących zmian w ekosystemach, faunie i florze. Także Regulamin Organizacyjny tegoż departamentu określał, że do zadań wicedyrektora ds. Ochrony Przyrody należy m.in. analizowanie i ocena gospodarowania chronionymi zasobami i składnikami przyrody a do zadań Zespołu Ochrony Gatunkowej należy m.in. ocena stanu ochrony gatunkowej. Brak danych odnośnie liczebności i miejsc bytowania gatunków chronionych nie pozwalał na dokonywanie oceny stanu i zmian w ekosystemach a tym samym realizację zadań przewidzianych regulaminem. B. MOŚZNiL nie podejmowało działań i inicjatyw w celu oceny gospodarowania zasobami przyrody. Dokumentację stanu przyrody, w myśl art. 9 i 39 ust. 2 ustawy o ochronie przyrody, prowadzi wojewoda, a na terenie parku narodowego – dyrektor tego parku. Ponadto, dane dotyczące występowania i liczebności niektórych gatunków chronionych zbierane są przez ośrodki naukowe, i organizacje społeczne. Np. badaniami i ochroną ptaków drapieżnych zajmuje się specjalnie powołana do tego organizacja – Komitet Ochrony Orłów (KOO). Badania prowadzone w latach 1992-1998, w ramach projektu „Ochrona orłów i innych rzadkich gatunków ptaków drapieżnych w Polsce” pozwoliły na określenie kondycji populacji (liczebności i parametrów rozrodu) 7 gatunków rzadkich ptaków drapieżnych m.in. tych gatunków dla których b. Ministerstwo nie posiadało danych.

W oparciu o informacje (potwierdzone przedłożonymi dokumentami) uzyskane z Katedry Zoologii, Akademii Rolniczej w Poznaniu należy stwierdzić, że b. MOŚZNiL nie podjęło zdecydowanych działań w zakresie realizacji art. 27 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody, który stanowi, że ochrona gatunkowa ma na celu zabezpieczenie dziko występujących roślin i zwierząt, a w szczególności gatunków rzadkich i zagrożonych wyginięciem jak też zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.

W 1998 i 1999r. na podstawie zgody b. Ministra OŚZNiL oraz Dyrekcji Biebrzańskiego Parku Narodowego (BPN), pracownicy AR realizowali projekt badawczy dotyczący występowania orlika grubodziobego w Dolinie Biebrzy. Gatunek ten należy do zagrożonych wyginięciem nie tylko w Polsce ale w skali globalnej. Wielkość całej populacji w Polsce szacuje się na 12-14 par. Badania wykazały, że 2 miejsca gniazdowania położone są poza terenem BPN, na obszarze nie objętym ochroną (prywatny las - enklawa wyłączona z parku). O wynikach obserwacji informowano dyrekcję BPN w 1998 r. W maju 1999 r. wystąpiono do b. Ministerstwa OŚZNiL o podjęcie działań w celu włączenia prywatnego lasu na którym gniazduje orlik do terenu BPN. Dyrektor Departamentu Leśnictwa, Ochrony Przyrody i Krajobrazu b. MOŚZNiL przesłał pismo do Dyrektora KZPN, który nie uznał za celowe włączenie do BPN prywatnego lasu, stwierdzając iż ochronę nad tym terenem może roztoczyć wojewoda tworząc rezerwat, a ewentualnie w przyszłości można rozważyć sprawę przyłączenia tego terenu do BPN.

Wg regulaminu organizacyjnego b. MOŚZNiL do Głównego Konserwatora Przyrody należało prowadzenie spraw wynikających z nadzoru Ministra nad Krajowym Zarządem Parków Narodowych oraz dyrektorami parków narodowych, w szczególności prowadzenie spraw dotyczących tworzenia i określania obszarów parków narodowych... (§ 6, pkt. 6,lit.a)

Brak szybkich i zdecydowanych działań w takich przypadkach doprowadzić może do wyginięcia kolejnych przedstawicieli unikalnego gatunku. Polska ratyfikując konwencje międzynarodowe takie jak np.: Berneńska – o ochronie europejskiej dzikiej przyrody i siedlisk naturalnych i Konwencję o różnorodności biologicznej zobowiązała się m.in. do ochrony siedlisk dzikiej flory i fauny oraz jej przedstawicieli.

B. Ministerstwo OŚZNiL przestrzegało przepisy art.27 ust 4. Ustawy o ochronie przyrody wydając w oparciu o złożone wnioski zezwolenia na pozyskiwanie zwierząt chronionych oraz inne czynności podlegające ograniczeniu, zakazom lub nakazom nie egzekwowało jednak od wnioskodawców, pomimo nałożonego w zezwoleniach obowiązku informacji z zakresu wykorzystania wydanego zezwolenia.

Spośród przykładowo wybranych 36 zezwoleń wydanych w okresie 09.03.1998r. - 31.03.1998r., w 14 przypadkach nie wyegzekwowano informacji, a w 3 przypadkach pomimo nie złożenia takiej informacji w określonym terminie wnioskodawcy otrzymali kolejne zezwolenia. na rok następny.

Wśród wydanych na podstawie art. 27 ust. 4 ustawy o ochronie przyrody zezwoleń, 4 dotyczyły zgody na hodowlę i reintrodukcję gatunków chronionych (2 - sokoła wędrownego i 2 - żółwia błotnego). Zgodę na reintrodukcję sokoła wydawano, pomimo iż b. MOŚZNiL nie posiadało szacunkowych danych dotyczących liczebności tego gatunku na terenie Polski. Zespoły realizujące projekty przekazywały sprawozdania z przeprowadzonych prac i opisywały ich efekty.

W okresie objętym kontrolą b. MOŚZNiL na podstawie art. 42 ustawy o ochronie przyrody dot. zezwoleń, na wprowadzenie do wolnej przyrody oraz przemieszczanie zwierząt obcych rodzimej faunie wydało 10 zezwoleń na sprowadzenia zwierząt obcych rodzimej faunie do hodowli zamkniętych. Spośród nich 4 zezwolenia zostały wydane bez zasięgnięcia opinii Państwowej Rady Ochrony Przyrody tj. wbrew przepisom ustawy o ochronie przyrody.

Ponadto b. MOŚZNiL nie posiadało rozeznania odnośnie:

- nielegalnego pozyskiwania zwierząt chronionych,
- wysokości wypłaconych z budżetu państwa odszkodowań za szkody wyrządzone przez zwierzęta chronione tj. żubry, niedźwiedzie, bobry (na podst. art. 52 ustawy o ochronie przyrody) i wilki (w oparciu o rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 1997 r. w sprawie gatunków zwierząt chronionych wyrządzających szkody, za które odpowiada Skarb Państwa Dz.U. z 1997 r. Nr 109,poz. 706).

Pomimo, iż sprawy te prowadzone są przez Urzędy Wojewódzkie, naczelnny organ ochrony przyrody winien być w nich zorientowany. Zgodnie z obowiązującym w okresie objętym kontrolą regulaminem organizacyjnym b. MOŚZNiL do zadań Głównego Konserwatora Przyrody należało m.in. sprawowanie merytorycznego nadzoru nad terenowymi organami administracji rządowej w zakresie ochrony przyrody (§ 6 pkt. 7).

Wyniki kontroli przeprowadzonej w 10 urzędach wojewódzkich wskazują, że w 7 przypadkach wojewodowie, do których należy wykonywanie ochrony przyrody na terenie województw w okresie 9 miesięcy funkcjonowania w nowym układzie administracyjnym nie przejęli wszystkich danych z poprzednio funkcjonujących struktur administracyjnych.

W 8 urzędach wojewódzkich stwierdzono, że nie były przestrzegane przepisy rozporządzenia Ministra OŚZNiL z 6 stycznia 1995 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, w zakresie wyznaczania granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania (stref ochronnych) wymienionych w § 2 ust. 4 rozporządzenia 19 gatunków zwierząt chronionych, oraz prowadzenia wykazu tych miejsc (§ 2 ust. 5). Np.:

- *na terenie Województwa Kujawsko-Pomorskiego nie było wyznaczonych omawianych granic dla żadnego gatunku zwierząt chronionych, choć na terenie województwa na stałe występuje: bocian czarny, orzeł bielik (kilkadziesiąt sztuk), kania ruda.*
- *na terenie Województwa Podkarpackiego nie wyznaczono miejsc o którym mowa w § 2 ust.4 rozporządzenia w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, pomimo iż z opracowań „Inwentaryzacji przyrodniczej” wykonanych w latach 1990-1998 wynikało, że na terenie 46 gmin występowały gatunki o których mowa w ww. przepisie np. na terenie b. woj. rzeszowskiego nie wyznaczono granic (stref ochronnych) dla miejsc gniazdowania kraski i cietrzewia. Z drugiej strony, wyznaczone zarządzeniem 101/95 z 21 listopada 1995 r. granice miejsc rozrodu i regularnego przebywania bociana czarnego nie odpowiadały faktycznym miejscom występowania tego gatunku (w 1999 r. 3 nadleśnictwa informowały, że w wyznaczonych miejscach brak jest oznak gniazdowania, jedno, że stanowisko łęgowe występuje w miejscu nie objętym zarządzeniem), a wykaz stanowisk*

gatunków chronionych w projekcie zarządzenia wojewody podkarpackiego ustalony został bez przeprowadzenia wymaganej instrukcją inwentaryzacji

- *na terenie Województwa Warmińsko-Mazurskiego nie wyznaczono stref ochronnych dla takich gatunków jak: cietrzew, kraska, żółw błotny, których występowanie zostało stwierdzone.*
- *na terenie Województwa Wielkopolskiego stwierdzono, że nie wszystkie znane od lat miejsca rozrodu i regularnego przebywania zwierząt chronionych zostały formalnie wyznaczone (brak jest aktów administracyjnych w tej sprawie) a także obejmowano na bieżąco ochroną aktualnie wskazanych, nowych stanowisk orla bielika, rybołowa i kani.*
- *w Województwie Łódzkim i Mazowieckim nie oznakowywano w terenie stref ochronnych wokół miejsc rozrodu gatunków wymienionych w rozporządzeniu. Wg „Instrukcji wyznaczania i ochrony stanowisk zwierząt zagrożonych wyginięciem” zatwierdzonej przez Gł. Konserwatora Przyrody 15.10. 1997 r. teren ochrony częściowej powinien być oznakowany tablicami z napisem „ostoja zwierzyny, wstęp wzbroniony”. Nie prowadzono również wykazu wyznaczonych miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków chronionych.*
- *na terenie Województwa Opolskiego stwierdzono w wyniku przeprowadzonych oględzin, że w 2 przypadkach oznakowano strefy ochrony ścisłej (orla bielika i bociana czarnego) zamiast strefy ochrony częściowej co było niezgodne z „Instrukcją...” i decyzjami wojewody.*

Niejednolite były zasady administracyjnego sposobu ustanowienia stref ochronnych Np. stosowano formę:

- *zarządzenia niepublikowanego - w b. Województwie Poznańskim,*
- *zarządzenia publikowanego w dzienniku urzędowym - w b. Województwach Leszczyńskim i Koszalińskim,*
- *decyzji administracyjnej wydanej z up. Wojewody - w b. Województwie Konińskim,*
- *pisma wojewódzkiego konserwatora przyrody z up. Wojewody kierowanego do danej jednostki administracyjnej (nadleśnictwa) - w b. Województwie Gorzowskim,*
- *publikowanego rozporządzenia lub pisma do nadleśnictwa - w b. Województwie Słupskim,*

Zgodnie z § 4 rozporządzenia MOŚZNiL w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt „Jeżeli zmiany środowiska wywołane działalnością człowieka spowodują zagrożenie gatunków chronionych, wojewoda jest obowiązany, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiej komisji ochrony przyrody, podjąć stosowne działania w celu zapewnienia trwałego zachowania danego gatunku, jego miejsc rozrodu i regularnego przebywania bądź zapobieżenia szkodom lub ich ograniczenia”. Aby ocenić czy zmiany środowiska powodują zagrożenie gatunków niezbędna jest wiedza o występowaniu gatunków chronionych.

Zróznicowane było rozeznanie wojewodów w zakresie występowania i liczebności na ich terenie gatunków ptaków i ssaków chronionych jak i ich zaangażowanie w realizację przepisu art. 39.ust 2. ustawy o ochronie przyrody, zobowiązującego wojewodę do prowadzenia dokumentacji stanu przyrody. Np.:

- *w Województwie Kujawsko-Pomorskim nie dysponowano danymi dotyczącymi liczebności i występowania chronionych gatunków. W trybie art. 29, ust.2 lit f, kontroler zasięgnął informacji o występowaniu 35*

przykładowo wybranych gatunków na terenie wszystkich parków krajobrazowych istniejących na terenie województwa uzyskując dane dotyczące występowania 11 gatunków, braku występowania 19 gatunków i tylko w odniesieniu do 5 gatunków brak było danych. Stwierdzono ponadto, że organ wojewody nie prowadził dokumentacji stanu przyrody w województwie Kujawsko-Pomorskim, a w szczególności występowania tworów przyrody, obszarów przyrodniczych i innych składników przyrody oraz rejestru rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu, co naruszało art. 39, ust. 2 cyt. ustawy o ochronie przyrody.

- *w Województwie Podkarpackim brak było danych dotyczących liczebności i występowania gatunków chronionych. Wojewódzki Konserwator Przyrody nie wykorzystywał bowiem danych uzyskiwanych w wyniku zleceń w latach 1997 – 1999 prac w zakresie inwentaryzacji przyrodniczej gmin. Aktualne informacje dotyczące bytowania niektórych gatunków chronionych gatunków zwierząt na terenie województwa uzyskał w trakcie kontroli z Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krośnie.*

W pozostałych województwach dysponowano danymi w zakresie występowania gatunków chronionych w 1998 r. Na terenie kontrolowanych województw odnotowywano występowanie od 16 do 24 gatunków z 35 przykładowo wybranych, z rozporządzenia MOŚZNiL w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Liczebność określona była jednak zwykle w odniesieniu tylko do 6-8 gatunków, w tym takich gatunków ptaków jak: orzeł bielik, orlik krzykliwy, kania, bocian czarny czy ssaków: bóbr, wilk, żubr.

Podjęmowano także działania w celu gromadzenia danych. Np.:

- *Wojewoda b. Województwa Szczecińskiego podejmował działania jak weryfikowanie dotychczas znanych miejsc występowania gatunków chronionych, wyszukiwanie nowych stanowisk, prowadzenie waloryzacji przyrodniczej gmin (ze środków WFOŚiGW), pozyskiwanie danych z nadleśnictw, placówek naukowych i uczelni.*
- *Wojewoda Lubelski posiadał dane o występowaniu gatunków chronionych w odniesieniu do gatunków rzadkich w skali kraju, w parkach krajobrazowych, rezerwach i obszarach chronionego krajobrazu. Inwentaryzację przyrodniczą wykonywaną sukcesywnie od 1992 r. posiadało 99 gmin na 188 jednostek w Województwie Lubelskim. W 1999 r. zlecono Lubelskiemu Tow. Ornitologicznemu kontrolę 322 stanowisk zwierząt objętych „ochroną strefową”. W sporządzonym raporcie zaproponowano likwidację 51 stref, a dla 259 zaprojektowano wyznaczenie stref ochronnych.*

Ustalenia kontroli wykazały także, że służby Wojewódzkich Konserwatorów Przyrody nie sprawowały nadzoru nad wyznaczonymi strefami ochronnymi i rezerwatami. I tak:

- *strefy ochronne bociana czarnego na terenie b. Woj. Rzeszowskiego nie zostały wyłączone z gospodarki łowieckiej i leśnej,*
- *w Woj. Podlaskim nie przestrzegano decyzji o ustanowieniu stref ochronnych w zakresie ich oznakowania*
- *w Województwie Wielkopolskim, wojewódzki konserwator przyrody nie podjął działań wyjaśniających w związku z otrzymaną informacją o zawinionym przez leśników zniszczeniu lęgu orla bielika,*
- *w Województwie Lubelskim kontrolami i lustracjami objętych zostało 34% istniejących rezerwatów. W wielu przypadkach stwierdzono, że nakazy i zakazy określone w aktach*

o powołaniu rezerwatów nie były w pełni przestrzegane, a tablice wyznaczające granice rezerwatu usunięte,

- *w Województwie Łódzkim stwierdzono niepełne oznakowanie rezerwatów*

We wszystkich kontrolowanych urzędach wojewódzkich od 40% do 100% rezerwatów istniejących na terenie województw nie posiadało zatwierdzonych planów ochrony, co stanowiło naruszenie z art. 23 ustawy o ochronie przyrody.

Spośród objętych kontrolą 27 organów gmin, 13 tj. blisko połowa nie posiadało informacji o bytowaniu na ich terenie zwierząt gatunków chronionych.

Np. informacji takich nie posiadał np. Urząd Miasta Opola. Wg opinii Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody na terenie miasta występuje około 150 gatunków zwierząt chronionych, jednak w celu dokładnego określenia ilości i rozmieszczenia populacji niezbędne jest wykonanie inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej miasta Opola.

Tylko 2 jednostki w okresie objętym kontrolą uzyskały informacje o bytowaniu gatunków chronionych zlecając wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej.

- *Urząd Miasta Lublina zlecił Wojewódzkiemu Konserwatorowi Przyrody wykonanie „Inwentaryzacji przyrodniczej miasta Lublina”*
- *Na zlecenie Gminy Pyrzyce woj. zachodniopomorskiego Biuro Konserwacji Przyrody w Szczecinie wykonało opracowanie „Waloryzacja Przyrodnicza Gminy Pyrzyce”.*

W ocenie NIK nie wszystkie gminy angażują się w sprawy ochrony zwierząt dziko żyjących.

Np. w Urzędzie Miasta Mielec, stwierdzono, że pomimo posiadania przez urząd informacji na temat gatunków zwierząt dziko żyjących na terenie miasta i w jego otoczeniu nie wyznaczono korytarzy ekologicznych i węzłów sieci zieleni, gdzie mogłyby bytować te zwierzęta.

Ponad połowa (15 tj. 55,6%) kontrolowanych gmina nie posiadała studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, które uwzględniałoby ochronę świata roślinnego i zwierzęcego zgodnie z art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska.

Minister Edukacji Narodowej nie ustalił zgodnie z art. 8 ust. 2 ustawy o ochronie zwierząt podstaw programowych nauczania w zakresie problematyki ochrony zwierząt, choć zgodnie z udzielonymi wyjaśnieniami zakres kształcenia w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych obejmuje te zagadnienia. Np. prace nad studium nie były zakończone dla Miasta Opola, Miasta i Gminy Pyrzyce, czy Gminy Kołbaskowo.

2. Planowanie i koordynacja działań w zakresie ochrony zwierząt poza ich naturalnym środowiskiem - bytujących w ogrodach zoologicznych

Ochrona różnorodności gatunkowej i genetycznej fauny realizowana jest nie tylko poprzez zapobieganie wymieraniu gatunków w ich środowisku naturalnym i ochronie ich siedlisk. Znaczna część gatunków wymierających i zagrożonych wyginięciem jest chroniona również w miejscach znajdujących się poza naturalnym biotopem poszczególnych gatunków („ex situ”) np. w ogrodach zoologicznych.

Ogrody zoologiczne poddane są ochronie przepisem art.36 ust.1 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska oraz art. 46 ustawy o ochronie przyrody. W myśl ustawy o ochronie przyrody Minister Środowiska winien określić zasady ochrony i hodowli w ogrodach botanicznych i zoologicznych gatunków zagrożonych wyginięciem w stanie naturalnym. Przez 8 lat od wejścia w życie ustawy zasady te nie zostały określone. Projekt rozporządzenia w przedmiotowej sprawie został wprawdzie przygotowany i uzgodniony wewnętrznie w b. MOŚZNiL, w 1997r. tj. po sześciu latach od wejścia w życie ww. ustawy, jednak do czasu zakończenia kontroli rozporządzenie nie zostało wydane.

B. Ministerstwo OŚZNiL nie posiadało pełnych danych dot. realizacji ochrony zwierząt w ogrodach zoologicznych. Dane dotyczące ogrodów zoologicznych i ich stanu posiadania zasięmano z „Informatora Ogrodów Zoologicznych-1998r.” wydanego przez Miejski Ogród Zoologiczny w Łodzi zawierającego opis 11 placówek. B. MOŚZNiL nie uczestniczyło w zbieraniu danych dotyczących stanu posiadania poszczególnych placówek, nie posiadało danych o funkcjonowaniu i stanie posiadania małych placówek, takich jak np.: ZOO w Nowym Tomyślu funkcjonujące w ramach Zakładu Budżetowego Park Miejski, Zieleń Miejska sp.z o.o - Akcent ZOO w Białymstoku, ZOO w Braniewie, czy prywatnym ZOO w Świerkocinie, w których przetrzymywane i eksponowane są zwierzęta dzikie (nie udomowione) w tym należące do gatunków objętych ochroną. Dla 2 z wyżej wymienionych małych placówek wydawane były zezwolenia CITES na import czy eksport zwierząt. Dyrektor Departamentu Leśnictwa, Ochrony Przyrody i Krajobrazu stał jednak na stanowisku, że obiekt w Białymstoku i Nowym Tomyślu „nie jest ogrodem zoologicznym”. Zgodnie z § 1 ust 2 rozporządzenia Ministra Administracji Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 5 września 1980 r., ogród zoologiczny oznacza odpowiednio urządzony teren, który stanowi miejsce życia zwierząt nie udomowionych i związanej z tym działalności naukowo-badawczej, dydaktycznej, ekspozycyjnej, popularyzatorskiej i rekreacyjnej. Regulamin organizacyjny Departamentu Leśnictwa, Ochrony Przyrody i Krajobrazu b. MOŚZNiL stanowił, że do zadań Zespołu Ochrony Gatunkowej w tym departamencie należy prowadzenie spraw dotyczących ochrony i hodowli zwierząt w ogrodach zoologicznych.

Nie został opracowywany resortowy programu działalności i rozwoju ogrodów zoologicznych, który zgodnie z § 4 rozporządzenia z dnia 5 września 1980 r. Ministra Administracji Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska w sprawie zasad ochrony ogrodów botanicznych i zoologicznych stanowi podstawę sporządzania przez poszczególne ogrody perspektywicznych i rocznych programów pracy ogrodów zoologicznych.

Pomimo wyraźnie określonego merytorycznego zakresu działania MOŚZNiL oraz istniejących zapisów w regulaminie Departamentu Leśnictwa Ochrony Przyrody i Krajobrazu, Dyrektor tegoż Departamentu stał na stanowisku, że „Ministerstwo nie ma kompetencji do wskazywania kierunków działań jednostkom podległym administracji samorządowej” i równocześnie, że ogrody „realizują swoją działalność w oparciu o Europejskie Programu Hodowli Zwierząt Gatunków Zagrożonych Wyginięciem”.

Nie wszystkie Polskie ogrody należą jednak do międzynarodowych organizacji, a przy braku polskiego programu hodowli zwierząt w ogrodach zoologicznych brak praktycznie koordynacji działań poszczególnych placówek.

Zezwolenia CITES²⁵ na przywóz zwierząt do ogrodów zoologicznych b. MOŚZNiL często wydawało nie posiadając danych świadczących iż ogród może zapewnić warunki egzystencji stosownie do potrzeb danego gatunku. W okresie 1.01.1999r. – 24.02.1999r. spośród 10 wydanych zezwoleń CITES na import zwierząt do ogrodów zoologicznych w 9 przypadkach wydano je na podstawie wniosków nie zawierających opisu warunków jakie zostały przygotowane na przyjęcie zwierząt, co stanowiło naruszenie art. 19 ust. 2 ustawy o ochronie zwierząt.

Kontrola przeprowadzona w 7-u ogrodach zoologicznych ujawniła, że 6 (86%) z nich nie opracowywało rocznych programów pracy a 5 (71%) nie posiadało planów perspektywicznych. Plany takie miały np.:

- *Fundacja Miejski Park i Ogród Zoologiczny w Krakowie posiadał perspektywiczne i roczne plany pracy obejmujące założenia hodowlane dla poszczególnych sekcji ogrodu tj: zwierząt kopytnych, drapieżnych, małp i ptaków oraz egzotarium. Na założenia te składały się m.in. wymiana zwierząt, sprowadzenie nowych gatunków, znalezienie odbiorców dla niektórych gatunków, wstrzymanie rozrodu pewnych gatunków, przeniesienie zwierząt do innych pomieszczeń a także prace związane z szata roślinną, harmonogram działalności dydaktycznej i remontów.*
- *Plan perspektywiczny na lata 1996-2005 opracowany został także w ogrodzie, w Poznaniu i obejmował omówienie kierunków rozwoju ogrodu, hodowli, działalności naukowej. Plan ten przesłany był do UM w Poznaniu, nie został jednak formalnie przyjęty i zaakceptowany do realizacji.*

Plany nie były opracowywane, przez ogrody pomimo stosownych zapisów w statucie.

Np. § 2 pkt. 1 statutu Miejskiego Ogrodu Zoologicznego „Wybrzeża” w Gdańsku stanowił, że „ podstawowym przedmiotem działania jest prowadzenie, urządzanie i rozbudowa ogrodu zoologicznego poprzez (...) kompletowanie, ochronę planowy dobór, utrzymanie oraz rozszerzanie kolekcji zwierząt zgodnie z założeniami wieloletniego programu dydaktyczno-oświatowego, naukowo-badawczego oraz działalności hodowlanej”. Zgodnie z udzielanymi wyjaśnieniami, władze miast wymagały jedynie sporządzania planów finansowych niezbędnych do sporządzenia budżetu, nie wymagały zaś konstruowania merytorycznych programów pracy.

Ogrody zoologiczne nie są bezpośrednio podporządkowane jakimkolwiek organowi centralnemu, po likwidacji Ministerstwa Administracji Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska ogrody zoologiczne w Polsce pozostały w bezpośredniej podległości organom założycielskim. Rada Dyrektorów Ogrodów Zoologicznych w Polsce, w maju 1998 r. na spotkaniu z b. Ministrem OŚZNiL, postulowała podporządkowanie ogrodów zoologicznych Ministerstwu OŚZNiL. Minister przyjął propozycję Rady, ale w ślad za deklaracją nie podjęto dalszych działań. Tym samym ogrody zoologiczne w Polsce prowadzą swoją działalność jedynie w oparciu o lokalne wymogi organów założycielskich.

Ogrody zoologiczne w strukturze administracyjnej pomimo, że podlegają władzom samorządowym, powinny być objęte merytorycznym nadzorem resortu środowiska. Ochrona i hodowla zwierząt w ogrodach zoologicznych jest integralną częścią kierunku polityki ochrony środowiska państwa, który określono w rozdziale 4, dziale II ustawy o ochronie środowiska – Ochrona świata roślinnego i zwierzęcego. Naczelnym

²⁵ Zezwolenia na import, eksport i reeksport dzikich zwierząt oraz produktów pochodnych, na podstawie zapisów Konwencji Waszyngtońskiej.

organem administracji publicznej sprawującym nadzór nad przestrzeganiem prawa w zakresie ochrony przyrody, a więc i ochrony ogrodów zoologicznych jest Minister Środowiska.

2.1. Warunki zapewnione zwierzętom w ogrodach zoologicznych

Wielkość 7 ogrodów zoologicznych objętych kontrolą, znacznie się różniła i wynosiła od 3 ha (Akcent ZOO w Białymstoku) do 128 ha (MOZ „Wybrzeże” w Gdańsku). Podobnie zróżnicowany był ich stan posiadania (od 184 osobników należących do 45 gatunków w Nowym Tomysłu do 5.628 osobników z 528 gatunków w MOZ we Wrocławiu). Z reguły najliczniej reprezentowanymi grupami były ptaki i ssaki.

Podstawowe dane dotyczące kontrolowanych placówek i kolekcji zwierząt przedstawiono w tabeli nr 1. Ogrody uszeregowane zostały wg wielkości zajmowanego terenu.

Tabela Nr 1

	Akcent Zoo Białystok	Zoo Nowy Tomyśl	MP i OZ Kraków	MOZ Wrocław	MOZ Warszawa	OZ Poznań	MOZ Gdańsk
Powierzchnia (ha)	3,0	3,7	17,0	31,7	39,4	115,8(nowe) + 5,6 (stare)	128,8
Liczebność zwierząt ogółem (szt.)	227	184	1139	5628	3208	2247	917
Ilość gatunków	45	45	204	528	387	446	111
Ilość gatunków ginących lub zagrożonych wyginięciem	4	9	98	176	40	207	31
Udział gatunków ginących lub zagrożonych w kolekcji (%)	9	20	48	33	10	46	28

Największą kolekcję fauny (zarówno ze względu na liczbę osobników jak i gatunków) spośród kontrolowanych ogrodów, a także w skali kraju posiada wrocławski ogród zoologiczny.

Wszystkie kontrolowane placówki utrzymywały zwierzęta należące do gatunków ginących lub zagrożonych wyginięciem.

W wyniku kontroli ustalono, że stan sanitarny pomieszczeń kontrolowanych ogrodów nie budził zastrzeżeń. W 3 jednostkach stwierdzono zły stan techniczny niektórych pomieszczeń. Np.:

- *Obiekt „Akcent Zoo” w Białymstoku wg opinii lekarza weterynarii zlokalizowany został na wilgotnym gruncie, który w okresie jesienno-zimowym staje się bagnisty. Wpływa to ujemnie na zdrowie zwierząt. Drewniane budynki gospodarcze i magazynowe są zbutwiełe, grożą zawaleniem. Powierzchnia Zoo jest zbyt mała nawet dla 1 gatunku.*
- *W MOZ we Wrocławiu, w toku oględzin stwierdzono m.in., że: budynek małpiarni jest technicznie zużyty, nie odpowiada wymogom ekspozycyjnym, a stalowe wybiegi letnie przylegające do małpiarni są skorodowane, przejścia prowadzące z klatek na zewnętrzne wybiegi mają liczne ubytki, zagrażają bezpieczeństwu obsługi i zwiedzających. Nieszczelny dach w pawilonie drapieżników powoduje zaciekanie*

ścian wewnętrznych w czasie opadów. Brak było zaplecza gospodarczego do przechowywania paszy oraz przygotowywania karmy. Pomieszczenia wykorzystywane do przygotowywania półproduktów były niefunkcjonalne, zawilgocone, ze śladami zacieków.

W 3 ogrodach (Białystok, Wrocław i Warszawa) nie było odizolowanych pomieszczeń z przeznaczeniem na kwarantannę, co jest niezgodne z przepisami rozporządzenia Ministra RiGŻ w sprawie szczegółowych warunków weterynaryjnych wymaganych przy organizowaniu lub urządzaniu targów, spędów i wystaw zwierząt oraz prowadzeniu schronisk dla zwierząt. Ogrody we Wrocławiu i Warszawie spełniały także rolę azylu dla zwierząt dzikich wolno żyjących, jak również zwierząt konfiskowanych na przejściach granicznych (nielegalnie wwożonych), a także zwierząt gospodarskich odbieranych właścicielom w oparciu o ustawę o ochronie zwierząt. W okresie objętym kontrolą ogród we Wrocławiu przyjął 411 zwierząt wymagających opieki m.in. sarny, dziki, łabędzie, kuny, żółwie, węże, sowy, jenoty, łasice, tchórze, owce, kozy. Podkreślając aspekt humanitarny związany z udzielaniem pomocy ww. zwierzętom należy zauważyć, że przy braku odrębnych pomieszczeń do celów kwarantanny przyjmowane zwierzęta stanowiły potencjalne zagrożenie dla mieszkańców ogrodu.

Kontrola nie wykazała aby zły stan techniczny czy sanitarny był bezpośrednią przyczyną upadków zwierząt. W niektórych ogrodach odnotowywano jednak przypadki wskazujące, że warunki bytowania mogły mieć istotne znaczenie.

- *W MOZ „Wybrzeża” w Gdańsku, w okresie od 9 kwietnia do 14 września 1998 r. padły 4 osobniki foki szarej (2 stare samice- 20 i 35 lat oraz 2 młode – samiec i samica) W Protokole sekcji z 10 kwietnia 1998 r. zapisano „Przyczyną śmierci było krupowe zapalenie płuc połączone z niewydolnością krążenia. Opisane zmiany badań histopatologicznych mogą być związane z wiekiem zwierzęcia, jego żywieniem ale mogą być też następstwem skażenia środowiska zwłaszcza wodnego (...)”. W „Opinii dotyczącej jakości wód na terenie Ogrodu Zoologicznego w Gdańsku-Oliwie” sporządzonej 14 lipca 1998 r. przez Katedrę Technologii Wody i Ścieków, Politechniki Gdańskiej odnotowano silne zanieczyszczenie resztkami pochodzenia organicznego i substancjami toksycznymi oraz odtlenienie wody w stawie fok. Stwierdzono pilną konieczność dokładnego oczyszczenia ścian bocznych i dna stawu oraz wybetonowanie zbiornika. Czynności te zostały przez ogród wykonane.*

W dwóch ogrodach w Poznaniu i Nowym Tomyślu stwierdzono także iż nie spełniane były wymogi art.9 ust1. ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt rzeźnych i mięsa oraz Inspekcji Weterynaryjnej (mającej zastosowanie również w odniesieniu do zwierząt w ogrodach zoologicznych – art. 2 tejże ustawy). Padłe zwierzęta nie były bowiem zgodnie z przepisami „niezwłocznie dostarczane podmiotom zajmującym się zbieraniem lub przetwarzaniem zwłok albo na grzebowisko lub w wyznaczone miejsce spalania zwłok zwierzęcych” lecz zakopywane na terenie ogrodu.

W obowiązujących w Polsce przepisach brak jest unormowań dotyczących warunków jakie powinny być zapewnione poszczególnym gatunkom. W krajach UE tworzone są pewne standardy, a Dyrektywa 1999/22/EC przewiduje, że ogrodom udzielane będą licencje i otrzymują je po spełnieniu określonych wymogów. Ogrody, które licencji nie otrzymają będą musiały być zamknięte lub dostosować się do wymogów.

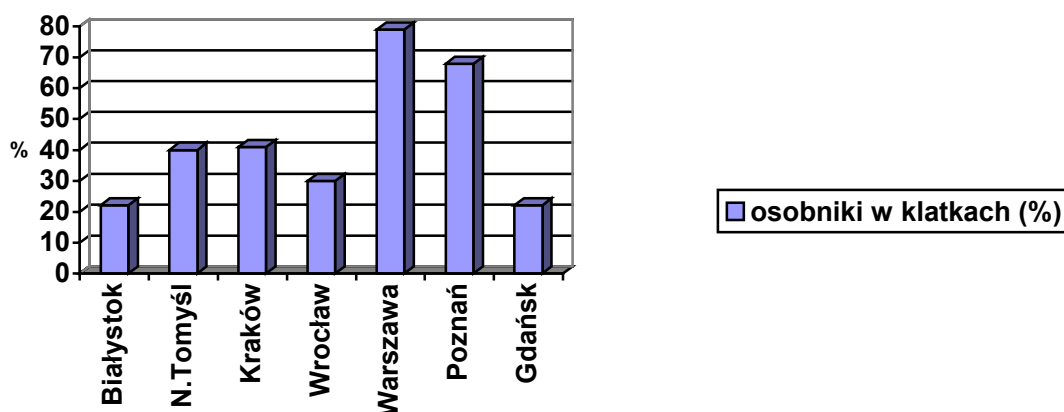
Dyrektywa wyznacza termin do 9.04.2002r. na wprowadzenie stosownych regulacji prawnych i administracyjnych w celu dostosowania się do jej zapisów. Normy UE przyjmują np. że licencję będzie mógł uzyskać ogród dysponujący powierzchnią ok. 50 ha.

Światowe tendencje stosowane w ogrodach zoologicznych zmierzają w kierunku prezentowania zwierząt w grupach ekologicznych, na rozległej przestrzeni, wśród bogatej roślinności, za ukrytymi barierami, z

pominięciem krat i siatek. Próby zastosowania nowych form ekspozycji podjął np. wrocławski ogród zoologiczny, czego przykładem jest wybieg „afrikanum” o powierzchni 7,2 tys. m², przeznaczony dla zwierząt afrykańskich, oraz wybieg dla wilków o powierzchni 16,6 tys.m².

W toku kontroli starano się ocenić warunki przestrzenne zapewnione bytującym w ogrodach ssakom. Stwierdzono, że w kontrolowanych jednostkach od 22% do 79% ogólnej ilości ssaków przebywało w klatkach co ilustruje wykres nr 3.

Wykres Nr 3

Ogrody uszeregowano wg zajmowanej powierzchni.

W klatkach przebywały przede wszystkim gryzonie, większość drapieżników i małp. Zwierzętami w naturze pokonującymi ogromne przestrzenie są bez wątpienia drapieżniki kotowate. Były one utrzymywane w 6 z kontrolowanych placówek. Na 153 osobniki, wybiegi posiadało 35(23%) – w ogrodzie, w Warszawie i Wrocławiu. Pozostałe 118 (77%) przebywało w klatkach, gdzie w przeliczeniu na 1 osobnika przypadało średnio od 12,8 do 27,5m². Np.:

- *We Wrocławiu 1 lew przebywał w klatce o powierzchni 5m² z dostępem do zewnętrznego wybiegu o pow.12m², para tygrysów sumatrzańskich w klatkach o pow. 8-9m², 3 tygrysy bengalskie w klatkach o pow. 8-11m², 8 pum w klatkach o powierzchni 4-5m² z dostępem do zewnętrznych wybiegów o wielkości od 12m² dla 2 sztuk i do 96m² dla 4 sztuk, 1 jaguar w klatce 4,5m².*
- *W Krakowie 4 rysie europejskie miały do dyspozycji 67m² tj.16m²/osobnika, dla 3 jaguarów łączna powierzchnia wybiegu i schronu wynosiła 91m² tj.30,3m²/osobnika.*

Ustawa o ochronie zwierząt (art.19 ust.2 i 3) wprowadza zakaz sprowadzania do ogrodu zwierząt, którym ogród nie jest w stanie zapewnić warunków egzystencji stosownych do potrzeb danego gatunku oraz zakaz doprowadzania do rozmnażania zwierząt, których potomstwu ogród nie jest w stanie zapewnić właściwych warunków egzystencji.

W kontrolowanych ogrodach ponad 80% narodzonych zwierząt pozostawiana była do dalszej hodowli.

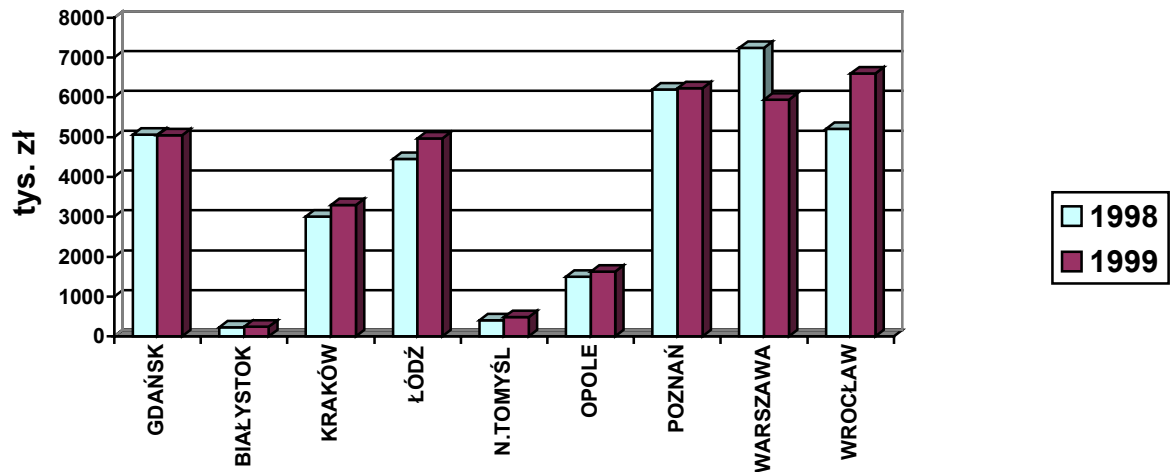
Tylko w przypadku najmniejszej placówki w Białymstoku, wykazano że wzrost liczebności zwierząt spowodowany rozrodem spowodował nadmierne zagęszczenie zwierząt a kierownictwo jednostki nie podjęło działań w celu przekazania narodzonych zwierząt innym podmiotom.

2.2. Działania administracji samorządowej w zakresie ochrony i finansowania ogrodów zoologicznych

Miasta na których terenie funkcjonuje Ogród Zoologiczny (ew. jednostka o innej nazwie lecz zajmująca się przetrzymywaniem i ekspozycją zwierząt), w znacznym stopniu finansowały ich działalność. W 7-iu na 10 miast, ogród funkcjonował w formie zakładu budżetowego. Wyjątkiem był: Białystok, Bydgoszcz i Kraków. Niezależnie od formy organizacyjnej urzędy miast udzielały ogrodom dotacji. Ich wysokość wahała się od 234 tys. w 1998 r i 255 tys. planowanych na cały 1999 r w Białymstoku do 7.247 tys. w 1998 r. i planowanych 5.979 tys. zł w 1999 r. w Warszawie. Dane dotyczące wysokości środków przekazywanych przez urzędy 9 miast dla ogrodów zoologicznych ilustruje wykres 4.

Wykres Nr 4

Ogrody sporządzały plany finansowe obejmujące wnioskowane kwoty na utrzymanie jednostki i na zadania inwestycyjne.

We wszystkich miastach udzielona dotacja była niższa od wnioskowanej przez ogród w szczególności w zakresie środków przewidzianych na inwestycje i tak np.

-w Warszawie z wnioskowanej na inwestycje w 1998 r. kwoty 5.146 tys.zł zatwierdzono w budżecie miasta i przekazano 2.920 zł (56%),

-w Gdańsku z wnioskowanych 2.471 tys. otrzymano 1.055 tys zł (43%).

Z reguły planowane przez ogrody zadania inwestycyjne na dany rok, były skromniejsze od faktycznych potrzeb.

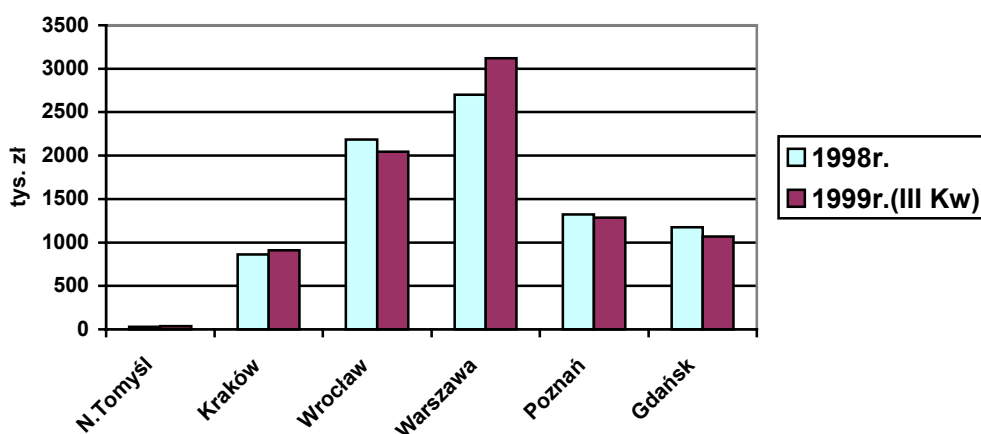
W zakresie środków na utrzymanie placówki nie stwierdzono w wyniku kontroli NIK znacznych rozbieżności pomiędzy kwotami wnioskowanymi i przyznanymi przez władze miast.

W 5 (z 10) miastach funkcjonowanie ogrodu było dofinansowywane ze środków Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (Wojewódzkich i Gminnych).

Urzędy miast w Łodzi, Opolu, Poznaniu i Warszawie pobierały od funkcjonujących na ich terenie ogrodów zoologicznych podatek od nieruchomości zgodnie z obowiązującymi

przepisami. Stanowił on średnio 3,1% (od 0,9 do 6,8) udzielonej przez miasto dotacji. Władze 6 miast zwolniły ogrody z wnoszenia takiego podatku.

W dochodach kontrolowanych 7 ogrodów dotacja z budżetu miasta stanowiła średnio 73,2% (od 47,8 % w Warszawie do 98,8% w Białymstoku). Dochody własne pochodzące głównie ze sprzedaży biletów uzyskiwało 6 z kontrolowanych jednostek i stanowiły one średnio 27,8% (od 8,9 w Nowym Tomysłu do 51,9 w Warszawie). Wysokość zrealizowanych dochodów własnych przedstawia wykres nr 5.

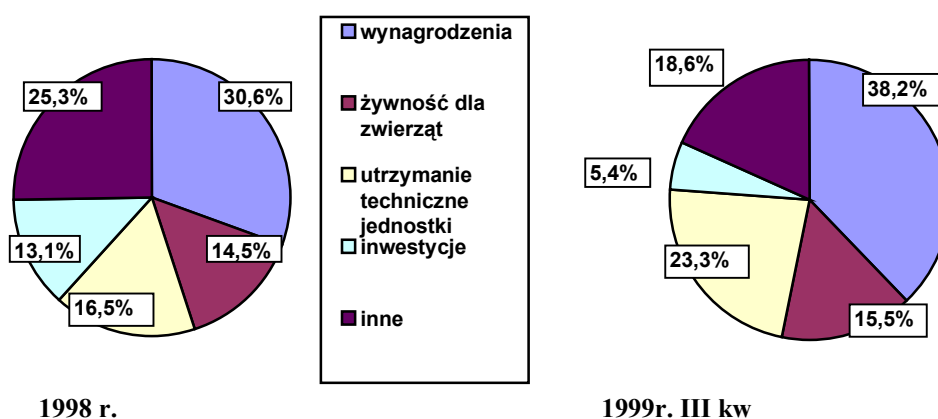

Wykres Nr 5

Wysokość wydatków wahała się od 216 tys. zł (Białystok) do 10.390 tys. zł (Warszawa), w 1998 r. i od 179 tys. zł (Nowy Tomysł) do 6.074 tys. zł (Warszawa) w ciągu III kw. 1999 r.

Średnią strukturę wydatków ponoszonych przez kontrolowane ogrody zoologiczne ilustruje wykres nr 6.

Wykres Nr 6

W ciągu III kw. 1999 r. większy był niż w roku poprzednim udział wynagrodzeń i wydatków na utrzymanie jednostki, zmniejszył się udział wydatków inwestycyjnych.

Władze miast przeprowadzały kontrole wydatkowania przekazywanych ogrodom zoologicznym środków finansowych. Kontrola NIK wykazała, występowanie pewnych nieprawidłowości co oznacza, że działania władz samorządowych nie były skuteczne.

- *W Fundacji Miejski Park i Ogród Zoologiczny w Krakowie, NIK wykazała nieprawidłowości dotyczące udzielenia zamówień o łącznej wartości 469.021 zł na przebudowę chodników, roboty dekararskie oraz remonty różnych obiektów. Na nieprawidłowości w gospodarowaniu środkami publicznymi a w szczególności stosowania ustawy o zamówieniach publicznych zwróciła uwagę kontrola przeprowadzona w 1998 r. przez Urząd Miasta.*
- *W Ogrodzie Zoologicznym w Poznaniu nieprawidłowości ujawniła kontrola NIK w 1997r. Biuro Zamówień Publicznych Urzędu Miasta dopiero w 1999 r. wykonując zalecenia pokontrolne, przeprowadziło kontrolę stwierdzając ponownie nieprawidłowości polegające na nie określaniu w sposób wyczerpujący przedmiotu zamówień, nie odrzucaniu ofert nie spełniających wymagań, nie wskazywaniu kryteriów wyboru.*
- *W Ogrodzie Zoologicznym w Warszawie stwierdzono, że sprawozdania z realizacji zamówień publicznych przekazywane do Zarządu Miasta Stołecznego Warszawy sporządzane były nierzetelnie, błędnie kwalifikowano bowiem zamówienia udzielane w trybie ustawy o zamówieniach publicznych do grup o określonej wartości. Obowiązująca w Miejskim Ogrodzie Zoologicznym instrukcja obiegu i kontroli dokumentów księgowych zatwierdzona zarządzeniem Dyrektora ZOO z dnia 23 stycznia 1997 r. nie określała obiegu dokumentów z realizacji zamówień dokonanych w trybie ustawy o zamówieniach publicznych.*

Wyniki przeprowadzonej kontroli wykazały, że władze miast nie przestrzegały zapisów § 2 § 8 i § 9 ust.1 rozporządzenia Ministra Administracji Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 5 września 1980 r. w sprawie zasad ochrony ogrodów botanicznych i zoologicznych. W planach zagospodarowania przestrzennego nie uwzględniano ochronnego obszaru wokół ogrodu, w 7 z kontrolowanych urzędów miejskich. Inwestycje w pobliżu ogrodu realizowane były w 4 miastach i tylko w 1 przypadku informowano o nich zarząd ogrodu.

- *W Poznaniu stwierdzono przypadek wydzielenia z obszaru Ogrodu działki o powierzchni 11.450 m² i jej zwrot spadkobiercom właścicieli. Decyzją z dnia 28 lipca 1998 r. Wojewoda Poznański - na podstawie przepisów ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. Nr 115, poz. 741 ze zm.) - orzekł o zwrocie na wniosek i na rzecz jawnej spółki handlowej „Czubek i Spółka” (w likwidacji od 1984 r.) części nieruchomości zapisanej w księdze wieczystej KW nr 70109, będącej w użytkowaniu Ogrodu. W uzasadnieniu tej decyzji wskazano m. in. to, że aktem notarialnym z dnia 31 lipca 1969 r., w trybie ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości (Dz. U. Nr 17, poz. 70 ze zm.), działka nr 4 o powierzchni 385.176 m² została nabyta na rzecz Skarbu Państwa od wymienionej wyżej spółki z przeznaczeniem pod budowę nowego ogrodu zoologicznego. W prowadzonym przez Wojewodę postępowaniu stwierdzono zbędność części tej nieruchomości na cel wywłaszczenia. Jednak zgodnie ze stanowiskiem Ogrodu działka ta do końca 1995 r. służyła jako wybieg dla koni i padok do nauki jazdy konnej. Następnie użytkowana była okresowo jako miejsce kwarantanny zwierząt. Fakty te - zdaniem NIK Delegatury w Poznaniu, zgodnie z treścią § 1 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 5 września 1980 r. w sprawie zasad ochrony ogrodów botanicznych i zoologicznych (Dz. U. Nr 20, poz. 74) oraz art. 36 ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (j. t. Dz. U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196 ze zm.) - dają podstawę sądzić, że działka ta nie była zbędna dla Ogrodu.*

Przed wszystkim zaś w treści decyzji oraz uzasadnieniu Wojewoda nie odniósł się także do przepisów § 2 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 powołanego wyżej rozporządzenia Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska oraz przepisów art. 36 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska, które stanowią, iż ogrody zoologiczne podlegają ścisłej ochronie, zmierzającej do zachowania na ich terenie warunków przyrodniczych niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania i rozwoju tych ogrodów. Ochrona ta polega m. in. na zakazie ograniczania obszaru ogrodów na rzecz działalności nie związanej z ich rolą i przeznaczeniem. Po otrzymaniu niekorzystnej decyzji Ogród odwołał się do Prezesa Urzędu

Mieszkalnictwa, który utrzymał w mocy decyzję Wojewody. W treści decyzji oraz uzasadnieniu Prezes Urzędu Mieszkalnictwa również zignorował przepisy § 2 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska oraz przepisy art. 36 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska. Ogród nie skorzystał - mimo wyraźnych podstaw - z możliwości złożenia skargi do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Zgodnie z koncepcją zagospodarowania ogrodu z 1990 r. teren przedmiotowej nieruchomości przeznaczony był pod t. zw. „środowisko gospodarki człowieka”. Wydział urbanistyki, architektury i nadzoru budowlanego Urzędu Miasta w Poznaniu pozytywnie zaopiniował w 1990 r. przedłożoną koncepcję zagospodarowania terenu będącego w użytkowaniu Ogrodu, w której teren opisanej działki przeznaczono pod „środowisko gospodarki człowieka” oraz stwierdził, że ta koncepcja zagospodarowania terenu zostanie uwzględniona w nowo opracowywanym planie zagospodarowania.

Jednak uchwałą nr X/58/II/94 Rada Miejska Poznania w dniu 6 grudnia 1994 r. zatwierdziła miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, obowiązujący do czasu wszczęcia kontroli NIK w Ogrodzie, w którym powyższa działka (będąca w użytkowaniu Ogrodu) przeznaczona została pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną niską (symbol III.MB 14 m3).

Podkreślić należy to, iż w latach 1990 - 1999 dyrekcja Ogrodu nie występowała o przekwalifikowanie żadnych gruntów znajdujących się pod jej zarządem pod zabudowę mieszkaniową.

Plan ten tym samym nie uwzględnił przepisów § 2 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 powołanego wyżej rozporządzenia Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska oraz przepisów art. 36 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska. Dokonana w 1994 r. zmiana przeznaczenia wskazanej działki była naruszeniem generalnej dyspozycji art. 1 ustawy o planowaniu przestrzennym z dnia 12 lipca 1984 r. (j. t. Dz. U. z 1989 r. Nr 17, poz. 99 ze zm.) stwierdzającej, że celem planowania przestrzennego jest kompleksowe kształtowanie zagospodarowania przestrzennego miast, w tym równowagi przyrodniczej.

W dniu 23 grudnia 1999 r. Zarząd Geodezji i Katastru Miejskiego powiadomił Ogród (pismem nr ZG-930/728/387/99) o prowadzonym postępowaniu w sprawie zwrotu kolejnej nieruchomości, będącej w użytkowaniu Ogrodu.

- W 1995 r. została opracowana w Ogrodzie Zoologicznym we Wrocławiu „Koncepcja programowo-przestrzenna modernizacji MOZ” uwzględniająca powiększenie ogrodu o przyległe tereny m.in. zajmowane przez Klub Sportowy „Ślęza”. Uchwałą z 28 listopada 1997r. w sprawie wprowadzenia ochrony indywidualnej w drodze uznania za zespół przyrodniczo-krajobrazowy, część śródmieścia we Wrocławiu obejmująca m.in. teren ogrodu zoologicznego została objęta ochroną. W 1998 r. dokonano sprzedaży terenu zajmowanego przez Klub Sportowy, zwiększenie powierzchni ogrodu stało się tym samym niemożliwe. Ponadto na sesji Rady Miejskiej Wrocławia w dniu 9 grudnia 1999 r. podjęta została uchwała zgodnie z którą straciła moc ww. uchwała z 28 listopada 1997 r. Jako, że teren na którym zlokalizowany jest ogród nie posiada miejscowego planu zagospodarowania terenu, w chwili obecnej, ochrona ogrodu nie jest więc realizowana.

3. Zakres i legalność obrotu zwierzętami dzikimi

3.1 Wydawanie zezwoleń na import, eksport i reeksport

Obowiązek opracowania rozporządzenia wynikający z art. 26 ust. 2 ustawy o ochronie zwierząt tj. dotyczącego ustalenia wykazu zwierząt, których przetrzymywanie, obrót i przewożenie podlega ograniczeniom oraz warunków, trybu i sposobu wydawania zezwoleń na obrót oraz przewożenie przez granicę państwa zwierząt, ich części i produktów pochodnych, podlegających ograniczeniom na podstawie umów międzynarodowych wykonano i przesłano do uzgodnień międzyresortowych dopiero w listopadzie 1999 r., tj. po dwóch latach od dnia wejścia w życie ww. ustawy.

Główny Konserwator Przyrody wydawał zezwolenia na import, eksport i reeksport dzikich zwierząt oraz produktów pochodnych (tzw.CITES, na podstawie zapisów Konwencji o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych

wyginieciem, sporządzonej w Waszyngtonie dnia 3 marca 1973 r. ratyfikowanej przez Polskę w 1991 r. (Dz. U. z 1991r. Nr 27, poz.112.).

W okresie objętym kontrolą wydano łącznie 488 takich zezwoleń z tego dla ogrodów zoologicznych 145 tj. ca 30% zezwoleń. Częste były przypadki wydawania zezwoleń na przywóz zwierząt do ogrodów zoologicznych bez posiadania danych świadczących iż ogród może zapewnić warunki egzystencji stosownie do potrzeb gatunku. Np.:

w okresie 1.01.1999r. – 24.02.1999r. spośród 10 wydanych zezwoleń CITES na import zwierząt do ogrodów zoologicznych w 9 przypadkach (2 zezwolenia dla ZOO w Płocku, 2 dla ZOO w Gdańsku-Oliwie, 2 dla ZOO w Łodzi i 3 dla ZOO w Poznaniu) wydano je na podstawie wniosków nie zawierających opisu warunków jakie zostały przygotowane na przyjęcie zwierząt,

co stanowiło naruszenie art. 19 ust. 2 ustawy o ochronie zwierząt.

Liczne zezwolenia na import żywych okazów zwierząt wydawane były dla przedsiębiorstw handlowo-usługowych i osób prywatnych. Przywożone były głównie ptaki egzotyczne.

Główny Konserwator Przyrody w niektórych przypadkach odmawiał wnioskodawcom wydania zezwoleń importowych CITES z powodu nie spełnienia przez nich wymogów zapisu art. 19 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt (Dz.U. z 1997 r. Nr 111, p. 724 ze zm.), który stanowi, że: “W ogrodach zoologicznych utrzymuje się tylko zwierzęta urodzone i wychowane w niewoli, a inne zwierzęta jedynie wtedy, gdy wymaga to dobro osobnika, populacji lub gatunku oraz cele dydaktyczne”. Minister OŚZNiL nie wydał zezwoleń importowych CITES dla zwierząt pozyskanych ze stanu dzikiego:

- dla “Cerastes” Import Zwierząt Tropikalnych z Milanówka, na sprowadzenie z Ghany: pytona królewskiego (100 szt.), warana stepowego (20 szt.), koczokodanów (6 szt.)
- dla PH “Egzotyka” Leszek Szajer ze Skierniewic, na sprowadzenie 12 gatunków ptaków syberyjskich .
- dla Inter ZOO- Adam z Legionowa na sprowadzenie: wdówki rajskiej, wikłacza ognistego, gwarka, uzasadniając, że „zwierzęta te zostały odłowione ze stanu wolnego i będą przeznaczone do przetrzymywania w niewoli, a w niewoli mogą być przetrzymywane tylko zwierzęta pochodzące z hodowli.” oraz na sprowadzenie 6 okazów ptaków egzotycznych z Filipin, gdyż ptaki nie posiadały potwierzonego źródła pochodzenia.

W kontrolowanym okresie b. MOŚZNiL podejmowało współpracę z Głównym Urzędem Ceł w zakresie wdrażania i przestrzegania postanowień Konwencji Waszyngtońskiej poprzez organizowanie seminariów szkoleniowych, pomoc w wyborze ekspertów dla potrzeb szkoleniowych GUC, uaktualnienie listy bieglej z zakresu fauny i flory

B. MOŚZNiL podejmowało współpracę w zakresie ograniczenia handlu dzikimi zwierzętami z Wojewódzkimi Konserwatorami Przyrody. Odnotowano przypadki wwozu do Polski bez wymaganych zezwoleń ptaków objętych przepisami Konwencji Waszyngtońskiej.

Inter ZOO – Adam z Legionowa zwróciło się pismem z dnia 5.03.1998 r. do MOŚZNiL o wydanie zezwoleń importowych dla 7 gatunków ptaków objętych przepisami Konwencji Waszyngtońskiej. Z załączonych dokumentów wynikało, że „powyższe okazy wwieziono bez zezwolenia w styczniu i lutym 1998 r. , co zostało potwierdzone kontrolą weterynaryjną na lotnisku Okęcie w Warszawie, natomiast o zezwolenie wystąpiono post factum”.

O powyższym został powiadomiony Wojewódzki Konserwator Przyrody w Warszawie, który podjął następujące działania :

- pismem nr OSROP-X-6132/18/98 z dnia 7.07.1998 r. zawiadomiona została Prokuratura Rejonowa w Legionowie o popełnieniu przestępstwa w trybie art. 36 ust. 2 w związku z art. 26 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia o ochronie zwierząt (Dz.U. z 1997 r. Nr 111 poz.724),
- w sklepie Inter ZOO w Legionowie została przeprowadzona wizja lokalna z udziałem eksperta ds. ptaków z Miejskiego Ogrodu Zoologicznego w Warszawie, z której wynikało, że „warunki w sklepie zoologicznym do przetrzymywania ptaków są dobre, natomiast warunki do kwarantanny są na poziomie dostatecznym, brakuje maty dezynfekcyjnej i ubrań dla personelu. W takich warunkach zwierzęta mogą przebywać tylko kilka tygodni.”

Zaznaczyć należy, że w dniach 23 – 25 marca 1999 r. odbyło się spotkanie Ekspertów CITES w sprawie wdrażania i realizacji Konwencji Waszyngtońskiej. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele organów administracyjnych, służb celnych oraz policji z: Austrii, Czech, Danii, Estonii, Łotwy, Litwy, Polski, Rosji, Węgier i Niemiec. W trakcie spotkania przedstawiciele poszczególnych krajów przedstawili specyfikę rozwiązań prawnych dotyczących wdrażania Konwencji, omawiano sprawy związane z nielegalnym obrotem zwierząt, Ekspersi uczestniczyli także w pracy celników na promowym przejściu granicznym.

W myśl Art. VIII ust. 7 Konwencji Waszyngtońskiej (Dz.U. z 1991 r. Nr 27, poz. 112) każda strona będzie sporządzać okresowe sprawozdania (roczne z zakresu stosowania i wydawania zezwoleń i dwuletnie o środkach ustawodawczych, reglamentacyjnych i administracyjnych, podejmowanych w celu wykonania postanowień niniejszej konwencji) b. MOŚZNiL nie opracowało omawianych sprawozdań za 1997r. i 1998r.

Wg informacji udzielonych w trybie art.29 pkt.2 lit f ustawy o NIK uzyskanych z Głównego Urzędu Cel w okresie od 1.01.1998r. do 22.11.1999 r. odnotowano 62 przypadki (16 w 1998 r i 42 w 1999 r.) naruszenia postanowień Konwencji o Międzynarodowym handlu Dzikimi Zwierzętami i Roślinami Zagrożonymi Wyginieciem. Z tej liczby 12 przypadków dotyczyło żywych zwierząt w tym:

- 167 żółwi stepowych
- 128 żółwi mauretańskich (3 przypadki)
- 61 legwanów zielonych (2 przypadki)
- 2 pytonów tygrysi (2 przypadki)
- 2 rozello królewskich
- 2 żółwi
- 1 koczokodanów mona
- 1 pawiana

Ponadto w omawianym okresie, w Urzędy Celne nie zezwoliły na wwóz do Polski m.in.:14 papug, 1280 ptaków leśnych, 1200 żółwi. Zwierzęta cofnięto za granicę z powodu braku świadectwa zdrowia wymaganego na podst. Art.11 ust.1, pkt.1 ustawy z dnia 24.04.1997 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej.

Na podstawie art.11 ust. 4 ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej Główny Lekarz weterynarii wydawał zezwolenia na import dzikich zwierząt. W okresie od 1

stycznia do 30 września 1999r. z ogólnej ilości 309 wydanych zezwoleń 42 dotyczyły sprowadzenia 10.614 szt. ww. zwierząt (najwięcej importu papug).

Wydane w ciągu III kw. 1999 r. zezwolenia na import zwierząt innych niż gospodarskie to:

- 9 zezwoleń na import łącznie 58 zwierząt cyrkowych (dla Agencji Artystycznej Zalewski i Cyrku „Korona”)
- 4 zezwolenia na import 201 zwierząt do ZOO i Parku Dzikich Zwierząt Kadzidłowo
- 22 zezwolenia na import 10.130 szt. papug dla różnych odbiorców
- 7 zezwoleń na import 225 zwierząt dzikich (daniele , muflony, jelenie, rysie 3 szt., sokoły wędrowne 2 szt.) głównie dla ZOO i Parku Dzikich Zwierząt Kadzidłowo.

Treść zezwoleń zawierała, informacje dla importera o obowiązku przestrzegania postanowień Konwencji Waszyngtońskiej, jednakże ich wydawanie było całkowicie niezależne od świadectw CITES.

Porównując zezwolenia wydane w okresie od 1.01. do 30.06.1999 r. przez Głównego Konserwatora Przyrody i Głównego Lekarza Weterynarii na import papug ustalono, że zezwolenia weterynaryjne dotyczyły znacznie większej ilości tych ptaków. GLW wydał zezwolenia na import 10.130 szt. papug, podczas gdy zezwolenia CITES zostały wydane dla 140 szt. W zezwoleniach wydawanych przez GLW nie podawano pełnej dwumiennej nazwy gatunkowej, nie można więc stwierdzić czy ptaki te objęte były przepisami Konwencji. Tak znaczne różnice wskazywać jednak mogą iż pewna ilość ptaków ozdobnych wwożona była do kraju wyłącznie na podstawie świadectwa weterynaryjnego bez występowania o stosowne zezwolenie do Ministra OŚZNiL i uwzględnienia zapisów Konwencji Waszyngtońskiej.

Główny Inspektorat Weterynarii stał na stanowisku, że „w przepisach polskich nie ma zapisu aby wydanie zezwolenia weterynaryjnego było uzależnione posiadaniem przez importera świadectwa CITES”, oraz że „Główny Lekarz Weterynarii nie ma podstawy prawnej do ograniczenia handlu dzikimi zwierzętami. Wydając zezwolenia na przywóz dzikich zwierząt z zagranicy określa się jedynie warunki zdrowotne przywożonych zwierząt, zgodnie z ustawą weterynaryjną...”. Nie uwzględniono tym samym zasady pierwszeństwa umów międzynarodowych, których Polska jest stroną.

3.2. Nadzór nad prowadzeniem handlu zwierzętami w kraju

W Polsce funkcjonują punkty handlujące zwierzętami lub produktami dla nich przeznaczonymi.

Kontrole funkcjonowania placówek handlowych z artykułami dla zwierząt, przeprowadzone w 1996 i 1997 r. przez Państwową Inspekcję Handlową wykazały, nieprawidłowości w 159 ze 193 badanych w 1996 r. i w 46 z 90 badanych w 1997 r. Ujawniono m.in że: prowadzona była sprzedaż środków farmaceutycznych dla zwierząt nie posiadających stosownych badań i oficjalnego dopuszczenia do obrotu, sprzedawane były przeterminowane artykuły farmaceutyczne, odżyvky i karma, występował nielegalny import leków, w kilku placówkach oferowano do sprzedaży zwierzęta egzotyczne nie posiadające świadectwa badania lekarskiego, brak było stałego nadzoru służb weterynaryjnych nad kontrolowanymi placówkami.

Zgodnie z art.12 pkt.3 ustawy o NIK, Inspekcja Handlowa przeprowadziła w październiku 1999 r. kontrole 17 placówkach zajmujących się handlem zwierzętami (3 hurtowniach i 14 sklepach zoologicznych). Placówki prowadziły działalność w oparciu o zaświadczenie o wpisie do ewidencji działalności gospodarczej. W 4 przypadkach stwierdzono nieprawidłowości w oznaczeniu siedziby lub miejsca wykonywanej działalności stosownie do wymagań art.12 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej. We wszystkich jednostkach warunki sanitarne nie budziły zastrzeżeń. Tylko 2 placówki – Hurtownia „Euro ZOO” i sklep „Egzotyka” z Warszawy posiadały książkę kontroli weterynaryjnej. W jednym sklepie okazano zaświadczenie o stanie zdrowia zwierząt. W pozostałych 14 placówkach nie prowadzono stałego nadzoru weterynaryjnego. Tylko 3 podmioty prowadziły ewidencję zwierząt przyjmowanych do sprzedaży. Wg wyjaśnień udzielonych kontrolerom oferowane do sprzedaży zwierzęta kupowane były w hurtowniach, od hodowców, osób prywatnych i na giełdach zoologicznych. Zakupy na giełdach zoologicznych dokumentowano dowodami wewnętrznymi sporządzanymi przez kupującego, a przy zakupie nie żądano świadectw zdrowia. Tylko 1 z kontrolowanych jednostek (Hurtownia Euro-ZOO”) była bezpośrednim importerem zwierząt i posiadała dokumentację zakupu, zezwolenia Głównego Lekarza Weterynarii oraz decyzje Powiatowego Lekarza Weterynarii dot. odbycia kwarantanny. W pozostałych jednostkach oferowano do sprzedaży zwierzęta egzotyczne lecz nie dysponowano dokumentami o ich pochodzeniu i odbyciu kwarantanny. Kontrolerzy stwierdzili ponadto, że przedsiębiorcy nie posiadali dowody zakupu niektórych oferowanych zwierząt.

W myśl art. 20 ustawy o ochronie zwierząt „Zabrania się utrzymywania i hodowli poza ogrodami zoologicznymi i właściwymi placówkami naukowymi oraz cyrkami zwierząt drapieżnych i jadowitych groźnych dla życia, ludzi bądź zwierząt” Ustawa nie precyzuje jakie są to zwierzęta, nie zawiera też delegacji do opracowania wykazu takich zwierząt. MOŚZNiL ze względu na własne potrzeby wystąpiło z prośbą do dyr. Ogrodu Zoologicznego we Wrocławiu o opracowanie takiego wykazu. Posiłkując się tym wykazem stwierdzono, że 8 spośród kontrolowanych jednostek (47%) przetrzymywało zwierzęta niebezpieczne takie jak: pająk ptasznik, pyton tygrysi, wąż boa, waran.

W myśl art.36 ust 1. ustawy o ochronie zwierząt, naruszenie zapisu art.20 tejże ustawy jest przestępstwem i podlega karze pozbawienia wolności do roku, ograniczenia wolności albo grzywny. Wobec braku oficjalnego wykazu zwierząt niebezpiecznych jest to jednak przepis trudny do egzekucji.

W dniu 4.02.1999 r. odbyła się wizytacja giełdy zwierząt w Łodzi przez komisję w składzie: Dyrektor Miejskiego Ogrodu Zoologicznego w Łodzi, Zastępca Dyrektora ZOO w Łodzi, przedstawiciel Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego i przedstawiciel Departamentu Leśnictwa, Ochrony Przyrody i Krajobrazu w MOŚZNiL. Ze sporządzonej na tę okoliczność notatki wynika m.in., że:

na giełdzie stwierdzono obecność m. in. zwierząt objętych przepisami Konwencji Waszyngtońskiej – gadów (gekony, pytony, warany, żółwie), ptaków (papugi : lora, afrykanka, gwarki), spreparowanych owadów, żywych pajęczaków (skorpiony, pająki

ptaszniki). Ponadto stwierdzono gatunki uznawane za groźne i niebezpieczne w świetle art. 20 ustawy o ochronie zwierząt – grzechotnik teksański, skorpiony, ptaszniki. Podstawowym towarem sprzedawanym na giełdzie były ryby akwariowe oraz akcesoria akwaryistyczne. Inne gatunki sprzedawane na giełdzie to króliki i gryzonie (szczury i myszy), drób ozdobny, kanarki i inne drobne ptaki śpiewające. Nie stwierdzono wśród nich gatunków chronionych. Zwierzęta z listy konwencyjnej wymienione wcześniej sprzedawano w 7 stanowiskach. Stwierdzono, że ogólne warunki sprzedaży na hali były dobre, jednak poszczególni sprzedawcy oferowali zwierzęta w różnych warunkach. Szczególnie źle na tle ogólnym wypadli sprzedawcy żółwi lądowych. Zwierzęta te były stłoczone w małych opakowaniach i wykazywały objawy chorób i zestresowania. Podobnie ptaki przetrzymywane były w zbyt małych klatkach.

Stwierdzono, że konieczna jest wizyta z osobami uprawnionymi do kontroli w świetle ustawy o ochronie zwierząt oraz bieżące monitorowanie giełdy dla wykluczenia sytuacji niewłaściwego przetrzymywania zwierząt przeznaczonych do sprzedaży.

Kontrola przeprowadzona przez NIK w powiatowych inspektoratach weterynarii wykazała, że sklepy zoologiczne, hurtownie czy giełdy, nie mające obowiązku zgłoszenia działalności p.i.w., nie były uwzględniane w ewidencji inspektoratów a zatem nie były podmiotami kontrolowanymi przez Inspekcję Weterynaryjną. W myśl art. 44 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych....., Inspekcja Weterynaryjna sprawuje nadzór sanitarno-weterynaryjny nad miejscami gromadzenia zwierząt.

C. Ochrona zwierząt gospodarskich

1. Ochrona zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich

W wyniku kontroli przeprowadzonej w Ministerstwie RiRW ustalono, że stada zachowawcze i stanowiące rezerwę genetyczną były dotowane ze środków budżetowych od 1983 r. Początkowo na podstawie zarządzenia Ministra Finansów a od 1990 r. rozporządzenia Ministra Rolnictwa. Dofinansowanie hodowli miało m.in. na celu zrównoważenie kosztów ponoszonych przez hodowców z tytułu utrzymywania tych zwierząt. Mimo to, w okresie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych dopuszczono do zaniku niektórych ras i odmian zwierząt stanowiących historycznie ukształtowane rasy i typy zwierząt użytkowych występujących na terenie kraju jeszcze w latach siedemdziesiątych. Było to skutkiem, poza innymi przyczynami, braku wieloletniego, konsekwentnie stosowanego programu w zakresie ochrony zasobów genetycznych zwierząt szczególnie stanowiących dziedzictwo kulturowe. Świadczył o tym brak zachowania ciągłości działań. W kolejnych latach podejmowano dotowanie chowu różnych ras i typów zwierząt, często co roku w różnej ilości np. w latach 1990 - 1992 dofinansowywano hodowlę 300 szt. polskiego bydła czerwonego przez następne lata wstrzymano dotacje i dopiero w 1999 r. objęto dofinansowaniem hodowlę 150 szt. w tym tylko 50 szt. tego bydła odmiany dolinowej, w przypadku owiec rasy texel dotowano hodowlę 85 szt. w 1994 r, 100 szt. w latach 1995-1997, 70 szt. w 1998 r., a w 1999 r. nie przewidziano dotacji dla tej rasy. Na niekonsekwentne stosowanie zasad dotowania stad

zachowawczych i stanowiących rezerwę genetyczną zwrócił uwagę w piśmie z dn. 16.03.1999 r. Minister Finansów.

W 1998 r. dotacje do hodowli zachowawczej zwierząt, stanowiących rezerwę genetyczną oraz stad zarodowych drobiu wyniosły 1,2 mln zł. W stosunku do rozporządzenia MRiGŻ dotowana była mniejsza ilość trzody chlewnej o 253 szt. i kur o 783 szt.

W 1999 r. w okresie 3 kwartałów wypłacono około 0,9 mln zł na ten cel.

Udział w planowaniu i rozdziale środków budżetowych przeznaczonych na finansowanie postępu biologicznego w tym na dofinansowanie hodowli zachowawczej zwierząt gospodarskich i zwierząt stanowiących rezerwę genetyczną oraz stad zarodowych w przypadku drobiu miała Centralna Stacja Hodowli Zwierząt (CSHZ). Za jej pośrednictwem okręgowe stacje hodowli zwierząt lub związki hodowców wypłacały dotacje hodowcom na podstawie zatwierdzonych wniosków. W przypadku wniosków o dotację na utrzymywanie stad zachowawczych i stanowiących rezerwę genetyczną nie było przypadków odmowy jej udzielenia. W stosunku do ogólnych kwot dotacji wypłacanych ze środków na finansowanie postępu biologicznego w produkcji zwierzęcej, dotacje dla stad zachowawczych i stanowiących rezerwę genetyczną miały niewielki procentowy udział (np. 0,39% w Poznaniu, 0,40% w Olsztynie).

Kontrola wykazała występowanie opóźnień w przekazywaniu kwot dotacji na poszczególnych szczeblach. MRiGŻ w 1998 r. dotację za styczeń przekazało CSHZ z opóźnieniem 1 miesiąca a w 1999 pierwsze kwoty dotacji przekazano w kwietniu tj. z opóźnieniem 4 miesiące. W pozostałych okresach MRiGŻ przekazywało środki w odstępach miesięcznych, w ciągu 10 dni od złożenia wniosku przez CSHZ.

Okręgowe SHZ otrzymywały środki z większym opóźnieniem. Np. OSHZ w Poznaniu, której planowana dotacja do hodowli zwierząt na 1999 r. wynosiła 11.312 tys.zł, a do 30.09.99 r. otrzymała środki w wysokości 4.196,3 tys.zł tj. 37,1%

Niesystematyczne wypłacanie dotacji hodowcom utrzymującym stada zachowawcze i stanowiące rezerwę genetyczną może ograniczyć ilość utrzymywanych stad.

Zarówno CSHZ jak i Polski Związek Owczarski złożyły sprawozdania z wykorzystanej dotacji w 1998 r. Sprawozdanie PZO miało charakter Finansowy. Sprawozdanie CSHZ zawierało również dane merytoryczne. B. Minister RiGŻ w dniu 25.05. 1999 r. zwrócił uwagę, że w sprawozdaniu brak omówienia krajowego programu zachowania zasobów genetycznych, którego wdrożenie planowane było na 1999 r.

Polska będąc sygnatariuszem Konwencji o różnorodności biologicznej, którą ratyfikowała w 1995 r., jest zobowiązana do ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej występującej na terenie naszego kraju, w tym różnorodności ras zwierząt gospodarskich i zachowania przedstawicieli ras historycznie tradycyjnych dla jakiegoś regionu.

Centralna Stacja Hodowli Zwierząt (CSHZ) została w 1996 r. rekomendowana przez b. Ministra RiGŻ do współpracy z FAO w zakresie koordynowania przez Polskę (zgodnie z porozumieniami wynikającymi z ratyfikowanej w 1995 r. Konwencji o różnorodności biologicznej), międzynarodowej współpracy i działań na rzecz ochrony zasobów genetycznych roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi zleciło Centralnej Stacji Hodowli Zwierząt opracowanie krajowego programu ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich, nie ustaliło jednak ras i odmian krajowych zwierząt gospodarskich, których ochrona przed wyginięciem była niezbędna dla zachowania różnorodności biologicznej oraz zasad uznawania konieczności objęcia ich hodowli dofinansowaniem ze środków budżetowych.

W czerwcu 1999 r. CSHZ opracowała i złożyła do b. MRiGŻ propozycję zasad dotowania oraz wysokości stawek i maksymalne liczby zwierząt w populacjach objętych ochroną dla wszystkich gatunków zwierząt, mającą na celu wytworzenie mechanizmów przyznawania i naliczania dotacji z tego tytułu. Dnia 16 września 1999 r. CSHZ złożyła do MRiGŻ opracowany przez siebie projekt krajowego programu ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich, określający potrzeby i zakres ochrony (nazwy i liczebności populacji) oraz ogólne zasady jej prowadzenia w odniesieniu do wszystkich gatunków zwierząt.

Realizacja programów zachowania różnorodności biologicznej zwierząt gospodarskich zapisana została do zadań statutowych CSHZ. Do końca listopada 1999 r. nie było jednak ostatecznej wersji krajowego programu ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich.

2. Nadzór nad warunkami chowu i hodowli

Wg danych GUS w połowie 1998 r. stan ilościowy zwierząt gospodarskich w Polsce wynosił 6.955 tys. sztuk bydła, 19.168 tys. szt. trzody chlewnej i 453 tys. szt. owiec. W zdecydowanej większości hodowane były w gospodarstwach indywidualnych.

Zgodnie z zapisem art. 12 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt, kto utrzymuje zwierzęta gospodarskie obowiązany jest do zapewnienia im opieki i właściwych warunków bytowania.

Szczegółowe warunki utrzymywania poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich winien w drodze rozporządzenia określić Minister RiRW. W ciągu 2 lat od wejścia w życie ustawy o ochronie zwierząt delegacja ustawowa nie została wykonana. Przeprowadzona kontrola NIK ustaliła, że projekt tego rozporządzenia znajdował się na etapie uzgodnień oraz analizy uwag nadsyłanych przez inne resorty. Analiza projektu wykazała, że przyjęto normy przestrzenne dla utrzymywanych zwierząt bez określenia ich charakteru oraz warunków i możliwości dopuszczenia innych norm wynikających np. z potrzeb związanych z różnorodnością systemów produkcji. Nie wszystkie normy zgodne są z określonymi w prawie UE. W przypadku eksportu na rynek UE wymagania te są ściśle określone, np. w stosunku do chowu wolno wybiegowego drobiu, w rozporządzeniu 1538/91 Dyrekcyj Generalnej VI Komisji Europejskiej norma na 1 gęś wynosiła 4 – 10 m², podczas gdy w projekcie Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi przewidziano 1m²/ 1 szt. O skutkach nieprzestrzegania normy unijnej przez polskich eksporterów gęsi informował ministerstwo przedstawiciel RP przy Unii Europejskiej już w 1997 r.

Dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich bardzo szczegółowo określają minimalne normy ochrony poszczególnych gatunków i zastrzegają, że „zwierzęta importowane z państw nie-członkowskich muszą, jeżeli chodzi o wymogi dobrego traktowania, być traktowane co najmniej na poziomie zagwarantowanym przez Dyrektywę zwierzętom pochodzącym ze Wspólnoty. Wymóg musi być zawarty w certyfikacie wystawionym przez kompetentne władze danego państwa nie-członkowskiego”.

Dnia 20 czerwca 1998 r. Rada Europy uchwaliła Dyrektywę 98/58 dotyczącą ochrony zwierząt hodowlanych dla celów rolniczych.

Polska nie ratyfikowała Europejskiej Konwencji Ochrony Zwierząt Hodowanych dla Celów Rolniczych. Kontrola w MRiRW ustaliła, że od kwietnia 1998 r. nie kontynuowano wcześniej rozpoczętych prac w zakresie przygotowania stanowiska strony polskiej celem ratyfikowania 6 konwencji Rady Europy dotyczących ochrony zwierząt. Nie zrealizowano tym samym wniosku zawartego w wystąpieniu pokontrolnym NIK z dn. 16.12 1997 r. nr DRiGŻ 410112-1-97 na temat kontroli działalności Ministerstwa w zakresie nadzoru nad warunkami transportu zwierząt gospodarskich.

W regulaminie organizacyjnym b. Ministerstwa RiGŻ nie przypisano żadnej jednostce organizacyjnej realizacji zadań wynikających z art.1 ust. 3 i art. 3 ustawy o ochronie zwierząt dotyczących obowiązku podejmowania działań na rzecz ochrony zwierząt i współpracy w tym zakresie z innymi instytucjami, organizacjami i samorządem lekarsko-weterynaryjnym. W regulaminie wewnętrznym Departamentu Rozwoju Rolnictwa z 7.10.1999 r. do zadań stanowisk pracy ds. hodowli zwierząt przypisano współpracę z instytucjami, stowarzyszeniami i związkami społeczno-zawodowymi oraz organami centralnymi w zakresie ochrony zwierząt i środowiska naturalnego. Kontrolujący nie uzyskał jednak danych dotyczących realizacji tego zapisu.

W dniu 03.09.1999 r. b. Minister RiGŻ, Zarządzeniem nr 10 powołał 14 zespołów ds. dostosowania polskiego sektora rolnego i obszarów wiejskich do standardów UE. W sposób bezpośredni żaden z powołanych zespołów nie obejmował zagadnień chowu, hodowli i ochrony zwierząt poza zespołem weterynarii.

W wyniku kontroli przeprowadzonej w Centralnej Stacji Hodowli Zwierząt ustalono, że dotychczas w Polsce nie istniały jednolite przepisy określające warunki utrzymania zwierząt gospodarskich. W okresie objętym kontrolą CSHZ nie opracowywała norm zootechnicznych dla chowu zwierząt gospodarskich.

Do zadań regulaminowych okręgowych stacji hodowli zwierząt (OSHZ) należy świadczenie usług zootechnicznych związanych z prowadzeniem oceny wartości użytkowej i hodowlanej zwierząt, których hodowla jest dotowana z budżetu państwa. Kontrolowane OSHZ prowadziły ewidencjonowanie materiału hodowlanego oraz ocenę wartości użytkowej i hodowlanej stosownie do wymogów ustawy z 20 sierpnia 1997 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich. W zakresach pracy zootechników i innych pracowników stacji mających bezpośredni kontakt z hodowcami, nie uwzględniono zadań wynikających z ustawy o ochronie zwierząt. W 3 spośród 5 okręgowych stacji w notatkach z lustracji były wzmianki wskazujące, że kontrolujący zwracali uwagę także na warunki bytowania zwierząt, w pozostałych pracownicy wyjaśnili, że brak opisu nieprawidłowości świadczy o poprawnych warunkach utrzymania zwierząt. Stwierdzono, że kontrole i lustracje wykonywane przez zootechników nie zawsze były w pełni dokumentowane (np. *OSHZ w Olsztynie*), a w informacjach przekazywanych CSHZ zawyżano liczbę ocenianych zwierząt (np. *OSHZ w Bydgoszczy*).

OSHZ prawidłowo naliczały i wypłacały dotacje hodowcom w oparciu o udokumentowane i zweryfikowane wnioski.

Ogłędziny przeprowadzane w 2 podmiotach na terenie działania każdej z kontrolowanych OSHZ otrzymujących najwyższe dotacje, wykazały że zwierzęta przetrzymywane były w dobrych warunkach. Hodowcy nie posiadali jednak książek kontroli weterynaryjnej i udokumentowania stanu zdrowotnego zwierząt.

Wg danych TOZ nie zawsze zwierzęta gospodarskie mają zapewnione dobre warunki. Stwierdzano przypadki, że prosięta były niedożywione, sfloczzone w zbyt małych, rzadko sprzątanym pomieszczeniach, kurczaki w małych klatkach kaleczyły się wzajemnie, niedożywione konie pozostawiane były bez opieki w strasznych warunkach sanitarnych. Nie można jednak określić jaka jest skala tego zjawiska.

Kontrola NIK w miastach i gminach wykazała przypadki wydawania decyzji o odebraniu zwierzęcia gospodarskiego właścicielowi.

- *Z upoważnienia Prezydenta Miasta Szczecina wydano w kontrolowanym okresie 5 decyzji o odebranie właścicielom 17 koni, 3 psów i kozy z kozłkiem. Decyzje wydano po przeprowadzeniu wizji lokalnych przez pracowników Szczecińskiego TOZ, inspektorów wydziału Ochrony Środowiska Urzędu Miejskiego, Rejonowego Lekarza Weterynarii. Decyzje zostały wykonane. Odebrane konie zostały przewiezione do Stada Ogierów SP w Łobzie, a po upływie 2 m-cy, na wniosek Sądu Rejonowego zostały wystawione na licytację. Uzyskany dochód po potrąceniu wierzycelności został przekazany na konto Urzędu Miejskiego w Szczecinie.*
- *Prezydent Miasta Łodzi wydał 1-q decyzję o odebraniu 3 koni. Decyzja została wykonana.*

Badania kontrolne wykazały, że Inspekcja Weterynaryjna nie prowadziła systematycznego nadzoru nad warunkami sanitarno-weterynaryjnymi na fermach hodowlanych i w ośrodkach hodowli. Podmioty prowadzące hodowlę zwierząt gospodarskich nie są jednak w myśl z art. 5 ww. ustawy zobligowane do zgłoszenia działalności powiatowemu lekarzowi weterynarii.

Główny Lekarz Weterynarii (GLW) pismem z 3 lutego 1999 r. wprowadził obowiązek prowadzenia w Powiatowych Inspektoratach Weterynarii (PIW) rejestrów podmiotów gospodarczych nadzorowanych przez Inspekcję Weterynaryjną, wg ściśle określonego wzoru zawierającego nr statystyczny województwa i powiatu, nazwę i adres podmiotu, zakres działalności i nr porządkowy nadany przez inspektorat. Zakresy działalności wyróżnione zgodnie z art. 5 ustawy weterynaryjnej to: rzeźnie, zakłady przetwórstwa mięsa, mleczarnie, stacje produkcji nasienia, i punkty unasienniania, punkty skupu i przewozu zwierząt, fermy jaj, wytwórnie pasz, zakłady utylizacyjne, chłodnie, schroniska dla zwierząt, hodowle zwierząt laboratoryjnych. Wprowadzony wzór rejestru nie zawierał takich podmiotów w których utrzymywane są zwierzęta jak: punkty pozyskania mleka (obory), fermy hodowlane trzody chlewnej, drobiu czy zwierząt futerkowych.

Wszystkie z 10 kontrolowanych powiatowych inspektoratów weterynarii zastosowały się do zaleceń GLW i wprowadziły zalecany system ewidencji. Tylko 5 z nich posiadało informacje o ilości innych podmiotów utrzymujących zwierzęta. I tak np.

- *w rejonie działania Powiatowego Inspektoratu Weterynarii w Dębicy było 2468 punktów pozyskania mleka, 24 fermy drobiu, 6 chlewni i 2 fermy zwierząt futerkowych,*
- *Miejski Inspektorat Weterynarii w Bydgoszczy dysponował szczegółowymi wykazem hodowców bydła w 1998 r, na podstawie informacji z akcji zwalczania enzoootycznej białaczki bydła, w wykazie tym było 2402 gospodarstw prywatnych i 4 gospodarstwa sektora publicznego*

- Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Stargardzie Szczecińskim posiadał wykaz gospodarstw wielkotowarowych i innych podmiotów zajmujących się hodowlą i utrzymaniem zwierząt (24 fermy bydła, 7 trzody chlewnej, 25 ferm drobiu i 2 hodowli koni),
- PIW w Piotrkowie Trybunalskim posiadał wykaz obejmujący 26 hodowców owiec, 7 gospodarstw zarodowych trzody chlewnej, 29 ferm drobiu, 158 obór,
- PIW w Grajewie posiadał wykaz 342 gospodarstw „z bezpośrednim odbiorem mleka”.

Analizując zakres wykonywanych przez p.i.w. kontroli, stwierdzono, że 9 z 10 kontrolowanych przeprowadzało kontrole w miejscach pozyskania mleka. Ilość takich kontroli przeprowadzonych w latach 1998 – III kw. 1999 wahała się od 733 – Powiatowy Inspektorat Weterynarii Stargardzie Szczecińskim i 601 – Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Grajewie do 28 – Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Dębicy. W ich wyniku często stwierdzano nieprawidłowości dotyczące stanu sanitarnego i warunków utrzymania zwierząt. Np.:

- Wśród 19 gospodarstw skontrolowanych przez Miejski IW w Bydgoszczy w 17 przypadkach (89,5%) obory zaklasyfikowano jako niedostateczne, z czego w 6 (31,6%) w części dotyczącej stanu epizootycznego określono jako zapowietrzone. Niewłaściwy stan sanitarny stwierdzono w 16 (84,2%) gospodarstwach a brak dostatecznej wentylacji w 13 (68,4%).
- PIW w Grajewie w wyniku 601 kontroli wydał 498 zaleceń dotyczących poprawy warunków sanitarno-bytowych,
- Miejski IW w Opolu dokonał kontroli obór pod kątem dostosowania do Dyrektywy Unii Europejskiej nr 92/46 dla producentów mleka w klasie ekstra. Spośród 77 obór skontrolowanych w 1998 r. żadna nie spełniała wszystkich wymogów. Z 8 kryteriów uwzględnianych dyrektywą 4 (dotyczące udokumentowania statusu zdrowotnego gospodarstwa, udokumentowania stanu zdrowia zwierząt, jakości wody w gospodarstwie i potwierdzenia zdrowia osób obsługujących) nie były spełnionych przez żaden podmiot, 2 (dotyczące posiadania wyników badań mleka i częstotliwości jego odbioru) spełniały wszystkie podmioty, w zakresie zapewnienia higieny utrzymania zwierząt kryteria spełniało 36,4% podmiotów, a w zakresie stanu technicznego 20,8%. Wyniki analogicznej kontroli w 1999 r. obejmującej 26 gospodarstw wykazały niewielką poprawę i 1 gospodarstwo (3,8% wszystkich) zaklasyfikowano jako spełniające warunki UE.

Wg danych Głównego Inspektoratu Weterynarii (GIW) tylko w 1998 r. w Inspekcja Weterynaryjna skontrolowała 36.946 miejsc pozyskiwania mleka, w tym zły stan sanitarny stwierdziła w 5.551 tj.15%.

Ze względu na brak obowiązku prowadzenia przez PIW rejestru podmiotów prowadzących hodowlę nie można stwierdzić jaki procent ogółu gospodarstw utrzymujących bydło mleczne, w skali kraju został skontrolowany. Np.:

- Inspektorat w Żyrardowie nie podejmował kontroli obór,
- Inspektorat w Bydgoszczy nadzorował w 1998 r. 1,2% miejsc pozyskania mleka a w ciągu III kw. 1999 r. nie przeprowadzał kontroli, pomimo iż w roku poprzednim stwierdzano liczne nieprawidłowości,
- Inspektorat w Dębicy skontrolował 2,1% w 1998 i 1,2% w ciągu III kw. 1999 r. obór

- *Inspektorat w Stargardzie Szczecińskim objął nadzorem wszystkie funkcjonujące na jego terenie fermy bydła.*

Spośród kontrolowanych PIW 70% nie przeprowadziło kontroli w innych podmiotach prowadzących hodowlę zwierząt gospodarskich. Z 3 PIW, które kontrole przeprowadziły, w 2 przypadkach działania podjęto w związku z informacjami o niehumanitarnym traktowaniu zwierząt. Np.:

- *PIW w Działdowie dokonał lustracji gospodarstwa, w którym stwierdzono że:*
 - *w okresie 1.05 – 9.06 1999 r. padło 97 szt. trzody. Padłe zwierzęta były zakopywane na terenie fermy*
 - *dziennie zapotrzebowanie paszy wynosiło ok.4000 kg. A trzoda otrzymywała 2700*
 - *ferma miała wyłączony prąd co wpływało ujemnie na odchów prosiąt.**Dzięki podjętym działaniom PIW i Starostwa Powiatowego sytuacja na terenie fermy poprawiła się, co stwierdzono 25.06.1999 r.*

W 1998 r. ówczesny Rejonowy IW w Żyrardowie w związku z uzyskana informacją uczestniczył w kontroli utrzymywania zwierząt w prywatnym gospodarstwie. Sporządzony na tę okoliczność Protokół kontroli (13.01.1999 r) został przekazany Komendantowi KP Policji, który wystąpił do Prokuratury Powiatowej o wszczęcie postępowania w związku z niehumanitarnym traktowaniem zwierząt,

- *Inspektorat w Stargardzie Szczecińskim w 1999r przeprowadził jednorazowo(w dniu 06.09.1999 r.) kontrole 7 ferm trzody chlewnej. W kontrolach tych w ocenie NIK nie zwracano uwagi na elementy związane z ochroną zwierząt.*

Na zlecenie NIK, Inspekcja Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych przeprowadziła kontrole 9 chlewni. Stwierdzano nieliczne uchybienia. W 2-u jednostkach uwagi budził stan techniczny pomieszczeń (jak zła izolacja cieplna ścian, niewydajna wentylacja , zły stan urządzeń do rozładunku i załadunku zwierząt – Gospodarstwo Skarbowe Smardzko AWRSP, niewydajna wentylacja – Zakłady Mięsne Morliny, Brak wilgotnościomierzy w 2 obiektach, brak izolatek w 2 obiektach.

Brak rejestracji gospodarstw prowadzących chów i produkcję świń był jednym z powodów, że Polska nie została umieszczona na liście krajów dopuszczonych do eksportu świeżego mięsa do państw Unii Europejskiej (wg raportu Komisji Europejskiej w sprawie klasycznego pomoru świń z dnia 7 – 11 lipca 1997 r.).

Wśród podmiotów, które winny zgłosić swoją działalność PIW zgodnie z art.5 ust.1 pkt. 5, 6 i 7 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej, i powinny być objęte nadzorem Inspekcji zgodnie z rozporządzeniem MRiGŻ z 11 lutego 1999 r. są fermy wylęgowe drobiu i jednostki zajmujące się pozyskiwaniem, konserwacją, obróbką, przechowywaniem, wprowadzaniem do obrotu lub wykorzystywaniem materiału biologicznego oraz prowadzeniem punktów kopulacyjnych.

Żaden z 10-ciu objętych kontrolą Powiatowych Inspektoratów Weterynarii nie prowadził kontroli na fermach wylęgowych drobiu, W niektórych inspektoratach nie posiadano pełnej ich ewidencji.

Np. Inspektorat w Stargardzie Szczecińskim w ewidencji posiadał 11 ferm, na terenie funkcjonowało zaś 25 ferm i żadna nie była kontrolowana. W swoich wyjaśnieniach Powiatowy Lekarz Weterynarii jako powód podawał braki kadrowe inspektoratu. Stwierdził, że nadzór nad fermami sprawują lekarze wolno praktykujący, Powiatowy Lekarz Weterynarii wystawia zaś zaświadczenie o stanie zdrowia zwierząt przeznaczonych do uboju

Odnośnie podmiotów zajmujących się wprowadzaniem do obrotu materiału biologicznego oraz prowadzeniem punktów kopulacyjnych kontrola w Głównym Inspektoracie Weterynarii ujawniła, że brak było pełnych danych dotyczących ilości takich podmiotów. Inwentaryzację wykonano (wg stanu z 5 października 1999 r.) w 8 województwach. Urzędy miast i gmin, które uprawnione są do wydawania zezwoleń na prowadzenie działalności w tym zakresie, nie prowadzą rejestru zezwoleń a przy rozpatrywaniu wniosków nie wymagają przedstawienia dokumentów weterynaryjnych takich jak orzeczenie lekarsko-weterynaryjne o zdrowiu i przydatności do rozrodu rozplodników, wymaganych przepisami rozporządzenia MRiGŻ z dnia 11 lutego 1999 r. w sprawie szczegółowych warunków weterynaryjnych przy pozyskiwaniu, konserwacji, obróbce, przechowywaniu, wprowadzaniu do obrotu lub wykorzystywaniem materiału biologicznego oraz prowadzeniu punktów kopulacyjnych.

Spśród 10 kontrolowanych powiatowych inspektoratów weterynarii, 8 posiadało w swojej ewidencji punkty kopulacyjne i unasienniania zwierząt. Tylko 4 inspektoraty (50%) przeprowadzały kontrole w tych podmiotach. Miejski Inspektor Weterynarii w Bydgoszczy nie posiadał zgłoszeń prowadzenia punktów kopulacyjnych, podczas gdy w ewidencji gminnej wykazano ich 121.

Wg danych Głównego Lekarza Weterynarii w skali kraju, w 1998 r. na 9.098 zaewidencjonowanych punktów kopulacyjnych przeprowadzono 2.712 kontroli co oznacza, że skontrolowano niecałe 30% podmiotów, które zgłosiły swoją działalność. Brak nadzoru nad tymi podmiotami sprzyjać może m.in. powstawaniu zagrożenia rozprzestrzeniania się chorób.

Zapewnienie zwierzętom odpowiednich warunków bytowania to niewątpliwie także dostarczanie właściwej ilości i jakości pokarmu.

Zgodnie z art.5 „ustawy weterynaryjnej” zakłady produkujące pasze dla zwierząt podlegają rejestracji i nadzorowi Powiatowych Lekarzy Weterynarii. Wszystkie PIW objęte kontrolą NIK, przeprowadzały wizytacje i lustracje w tym zakresie. Np.:

- *Powiatowy IW w Działdowie w 3 kontrolowanych wytwórniach pasz stwierdził nie wykonywanie badań mikrobiologicznych pasz i wody oraz brak prowadzenia dezynsekcji i deratyzacji w pomieszczeniach. Ponadto pomieszczenia tych wytwórni nie były zabezpieczone przed dostępem z zewnątrz ptaków gryzoni i owadów*
- *Powiatowy IW w Dębicy wykazała, że w mieszalnicach pasz nie prowadzono dezynfekcji i dezynsekcji, nie przeprowadzono wszystkich badań laboratoryjnych.*

Sposób sprawowania nadzoru nad środkami żywienia przez 2 powiatowe inspektoraty weterynarii budził zastrzeżenia NIK:

- *Miejski Inspektorat Weterynarii w Piotrkowie Trybunalskim pomimo stwierdzenia w 4 przypadkach nieodpowiedniej jakości zdrowotnej pasz (przekroczenie dopuszczalnej ilości bakterii) nie podjął żadnych działań i praktycznie dopuścił zakwestionowane pasze do obrotu.*

- *Służby Powiatowego Lekarza Weterynarii w Bydgoszczy nie wydały decyzji administracyjnych nakazujących usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości w zakresie nieprzestrzegania warunków higienicznych przy produkcji pasz w 4 przedsiębiorstwach.*

Wg informacji GIW z dnia 30 listopada 1999 r. w Polsce zarejestrowanych przez Inspekcję Weterynaryjną było 590 zakładów produkujących pasze dla zwierząt i 80 zakładów produkujących karmę dla psów i kotów w tym gryzaki. W 1998 r. na zarejestrowanych 578 zakładów produkujących pasze i dodatki do pasz IW przeprowadziła 3.770 kontroli.

Art. 12 ust.3 ustawy o ochronie zwierząt wprowadza zakaz podawania zwierzętom w karmie hormonów wzrostu. Zakaz stosowania hormonów w paszach nie znalazł się w rozporządzeniu Ministra RiGŻ z dnia 17 marca 1999 r w sprawie szczegółowych warunków weterynaryjnych wymaganych przy zarobkowym wytwarzaniu, przetwarzaniu, obrocie lub składowaniu niejadalnych surowców zwierzęcych, pasz oraz dodatków do pasz.

W wyniku kontroli ustalono, że brak jest w Polsce informacji dotyczących ewentualnego stosowania hormonu wzrostu w karmie zwierząt, a więc przestrzegania przepisu art. 12 ustawy.

Zgodnie ze stanowiskiem GIW organem uprawnionym do kontroli hormonów w paszach jest Powiatowy Lekarz Weterynarii. Badania przeprowadzane w mieszalniach pasz przez kontrolowane PIW nie obejmowały swoim zakresem obecności hormonów w środkach żywienia zwierząt.

Stały monitoring w zakresie hormonów jest przeprowadzany po uboju zwierząt lub przyżyciowo w moczu i surowicy krwi zwierząt rzeźnych. Uzyskane danych w 1998 r. wykazały, że przekroczenie poziomu hormonów w stosunku do wymagań stawianych przepisami UE, stwierdzono w 4 na 141 przyżyciowo pobranych próbach krwi bydła, w 4 na 149 prób pobranych poubojowo i 4 próbach na 67 zbadanych mięśni gęsi.

Pismem z dnia 18 stycznia 1999 r. Główny Lekarz Weterynarii polecił wszystkim wojewódzkim lekarzom weterynarii zorganizowanie akcji pobierania prób do badań kontrolnych pozostałości hormonów anabolicznych i substancji tyreostatycznych w tkankach, moczu i surowicy zwierząt rzeźnych w 1999 r. Wyniki powyższych badań nie odzwierciedlają jednak skali stosowania hormonów w wzroście w karmie we wcześniejszych okresach życia zwierząt.

Konkludując należy stwierdzić, że brak precyzyjnych przepisów prawnych oraz niewystarczający nadzór nad warunkami chowu i hodowli zwierząt (w tym rozrodu i środków żywienia) uniemożliwiają realizację zasad ochrony zwierząt gospodarskich.

3. Przestrzeganie przepisów w punktach skupu i ubojniach

Kontrola punktów skupu i ubojni przeprowadzona na zlecenie NIK przez Inspekcję Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych wykazała, że większość spośród kontrolowanych podmiotów nie spełniała wymagań stawianych przepisami rozporządzeń Ministra RiGŻ z 1999 r.

W 7 na 8 skontrolowanych tj. 87% punktów skupu stwierdzono nieprawidłowości:

- skupowane zwierzęta nie były znakowane (w 6 punktach)
 - zastrzeżenia budził stan sanitarno-techniczny (w 4 punktach)
 - teren na którym gromadzone były zwierzęta był nieutwardzony, nie ogrodzony i nie oznakowany (w 4 punktach)
 - brak było izolatek dla zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę (2 punkty),
 - nie prowadzono dokumentacji dotyczącej ilości skupowanych zwierząt, prowadzono tylko dokumentację dotyczącą dalszej ich sprzedaży co uniemożliwiało określenie ilości zwierząt padłych (w 2 punktach)
- Ponadto w 1 przypadku stwierdzono, że działalność w zakresie skupu prowadzona była nielegalnie (bez wpisu do rejestru Urzędu Gminy)

We wszystkich 14, tj. w 100% skontrolowanych ubojniach wykazywano nieprawidłowości:

- w 10 ubojniach brak było kurtyny powietrznej w przejściu z magazynu żywca do strefy oszołamiania
 - w 11 nie było oddzielone pomieszczenie przeznaczone do pozbawiania świadomości od pomieszczenia w którym dokonuje się wykrwawianie oraz dalsze czynności obróbki poubojowej,
 - w 6 zwierzęta nie były znakowane,
 - w 7 brak było izolatek dla zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę,
 - w 7 brak było stanowisk do badania przedubojowego.
- Ponadto w pojedynczych przypadkach stwierdzano:
- nieprawidłowy przebieg uśmiercania i wykrwawiania zwierząt,
 - brak poidel w magazynach żywca,
 - brak wykwalifikowanych pracowników,
 - brak świadectw miejsca pochodzenia zwierząt,
 - nieprawidłowo prowadzoną dokumentację.

Jedna z kontrolowanych ubojni (w Nowej Wsi) prowadziła działalność nielegalnie (pomimo oświadczenia o zaprzestaniu działalności) o czym powiadomiono właściwy U.S. w Grudziądzu.

Trzy ubojnie prowadzące jednocześnie skup zwierząt nie miały wydzielonego punktu skupu i miejsca przeznaczonego dla przetrzymywanych zwierząt, które gromadzone były przed ubojnią.

Ponadto zgodnie z przekazaną przez Inspekcję Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych informacją, w drugim kwartale 1999 r. z własnej inicjatywy Inspekcja przeprowadziła kontrolę m.in. w 35 punktach skupu zwierząt rzeźnych, 22 bazach zbiorczych zwierząt. Nieprawidłowości wykazano w 21 (60%) punktach skupu i 11 (50%) baz zbiorczych. Dotyczyły one przede wszystkim stanu sanitarno-technicznego obiektów, który nie odpowiadał podstawowym wymogom. Stwierdzono, że 4 punkty (11%) nie były objęte nadzorem weterynaryjnym.

Kontrola NIK wykazała, że 3 z 10 powiatowych inspektoratów weterynarii objętych badaniami, nie przeprowadzało kontroli w punktach skupu, pomimo iż jednostki takie występowały na terenie nadzorowanym.

Np. na terenie działania Powiatowego Lekarza Weterynarii w Żyrardowie 29 podmiotów zajmujących się przewozem zwierząt i ich skupem nie zgłosiło swojej działalności do Powiatowego Inspektoratu, choć wymóg taki stawia art. 5 ust.1 ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. Powiatowy Lekarz nie składał do właściwego Kolegium ds. Wykroczeń wniosków o ukaranie tych podmiotów, pomimo iż jest on organem uprawnionym do złożenia takiego wniosku.

Przeprowadzane przez p.i.w. kontrole w punktach skupu również ujawniały nieprawidłowości.

Np. w wyniku kontroli przeprowadzonych przez PIW w Działdowie ustalono, że 54,5% z nich nie posiadało środków dezynfekcyjnych, 45,5% nie miało bieżącej wody, w 36% brakowało ogrodzenia.

Wszystkie kontrolowane Inspektoraty przeprowadzały kontrole w zakładach uboju i przetwórstwa mięsa. W okresie objętym kontrolą przeprowadziły od 37 do 539 kontroli i rekontroli w tych jednostkach, wizytując każdą ok. 6 razy tylko 1 Inspektorat - w Piotrkowie Trybunalskim w kontrolowanym okresie wizytował te jednostki rzadziej niż 2 razy. W kontrolach wykonywane przez powiatowe inspektoraty weterynarii nie zwracano wystarczającej uwagi na przeprowadzanie uboju zwierząt oraz przystosowanie pomieszczeń do tego przeznaczonych. W protokołach z tych kontroli nie odnotowywano informacji o: przebiegu uboju, stanie poczekalni przedubojowych, ich izolacji od pomieszczeń do pozbawiania świadomości itp., tym samym nie oceniano w formie udokumentowanej organizacji i warunków uboju zwierząt w kontekście wymogów wynikających w art. 34 ust.1 i 2 ustawy o ochronie zwierząt.

Wg danych Głównego Inspektoratu Weterynarii służby weterynaryjne skontrolowały w 1998 r. 3.100 rzeźni. W 306 przypadkach stwierdzono zły stan sanitarny, wydano 120 decyzji administracyjnych w sprawie przerwania produkcji i unieruchomienia zakładu. Do dnia 30 października 1999 r, zgłosiły swoją działalność powiatowym lekarzom weterynarii 1477 podmiotów zajmujących się zarobkowym przewozem zwierząt i ich skupem oraz 2796 podmiotów gospodarczych zajmujących się ubojem zwierząt rzeźnych. Wymogi UE i uprawnienia eksportowe posiadało 19 ubojni tj 0,68% ogólnej ilości a 1891 (67,6%) zakładów zostało uznanych za takie, które do końca roku 2002 według oceny obecnego stanu sanitarno – weterynaryjnego nie będą mogły spełnić wymagań UE.

4. Obrót zwierzętami

W wyniku kontroli przeprowadzonej w Głównym Inspektoracie Weterynarii ustalono, że w 1998 r. Główny Lekarz Weterynarii wydał 1.112 indywidualnych zezwoleń weterynaryjnych na import zwierząt do Polski, w 1999 r (III kw.) – 308 zezwoleń.

Stwierdzono, że nie był egzekwowany wymóg prenotyfikacji nałożony art.11 ust.1 pkt. 4 ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz Inspekcji Weterynaryjnej, zgodnie z którym kopie świadectw zdrowia zwierząt będą dostarczone przez właściwego urzędowego lekarza weterynarii kraju wywozu, właściwemu polskiemu granicznemu lekarzowi weterynarii oraz Głównemu Lekarzowi Weterynarii nie później niż 48 godzin przed przywozem. Zgodnie z udzielonymi wyjaśnieniami obowiązek ten nie był egzekwowany głównie z powodu braku wyposażenia punktów weterynaryjnej kontroli granicznej w odpowiedni sprzęt. Zdaniem NIK nie egzekwowanie w.w. przepisu prowadziło do rozluźnienia dyscypliny przewoźników wobec granicznej inspekcji weterynaryjnej.

Brak jest przepisów i uzgodnień aby odprawa celna poprzedzona była odprawą weterynaryjną oraz podziału przejść granicznych na kategorie z określeniem tych na których zostaną stworzone warunki do odprawy zwierząt.

W wyniku kontroli ustalono też, że nie respektowany był w pełni przepis art. 11 ust. 1 pkt. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. w myśl którego zwierzęta mogą być przywożone z zagranicy jeżeli importer uzyska decyzje powiatowego lekarza weterynarii o ustaleniu miejsca kwarantanny albo uboju zwierząt. Na podstawie losowo wybranej próby wykazano że 40% zezwoleń wydano bez decyzji rejonowego lekarza weterynarii.

Zasady w zakresie postępowania ze zwierzętami przywożonymi z zagranicy GLW ustalił w *Wytycznych w sprawie przeprowadzania kwarantanny zwierząt importowanych* z dnia 26 stycznia 1999 r.

Spośród kontrolowanych 10 powiatowych inspektoratów weterynarii, w 9-ciu wydawane były decyzje o ustaleniu miejsca kwarantanny. W jednym przypadku (MIW w Piotrkowie Trybunalskim) nie było dokumentów potwierdzających, że inspektorat sprawował nadzór nad przebiegiem kwarantanny i dokumentował stan zdrowia zwierząt po jej odbyciu.

Przy wywozie zwierząt za granicę, weterynaryjna kontrola graniczna w myśl art.18 ustawy z 24 kwietnia 1997r. obejmuje sprawdzanie dokumentów, oględziny a w razie potrzeby badanie. Kontrola NIK ujawniła, że obowiązek (nałożony przez Komitet Weterynaryjny UE) przeprowadzania badań diagnostycznych koni eksportowanych do państw UE nie był rzetelnie wykonywany. Eksport koni od 1.01 do 10.09.1999 r. wyniósł 53.983 szt. badaniami objęto 39.326 szt. tj. 72,8%. Z postępowania wyjaśniającego przeprowadzonego przez GLW wynika, iż przyczyną zaistniałej sytuacji było w głównej mierze poświadczanie nieprawdy o wykonaniu badań przez niektórych lekarzy weterynarii. W konkretnych sprawach zostały skierowane zawiadomienia do prokuratury.

W wyniku kontroli wykazano, że Główny Lekarz Weterynarii nie posiada precyzyjnych danych dotyczących wielkości importu i eksportu zwierząt. Wystąpiły różnice pomiędzy danymi Głównego Lekarza Weterynarii uzyskanymi od granicznych lekarzy weterynarii a danymi zawartymi w raportach opracowanych przez Fundację Programów Pomocowych dla Rolnictwa w oparciu o materiały Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego pochodzące z dokumentów odpraw celnych SAD. Np. wg danych granicznych lekarzy weterynarii w 1998 r. wyeksportowano 3,29 tys.szt koni mniej niż wynika to z dokumentów celnych, w ciągu II kw. 1999 r. – 5,8 tys. szt. mniej. Zdaniem Gł. Lekarza Weterynarii Inspektorat nie ma odpowiedniej ilości osób ani sprzętu by prowadzić systematyczny monitoring importu i eksportu.

Do zadań powiatowych inspektoratów weterynarii należy kontrola targów zwierząt. Spośród objętych badaniami 10-ciu Inspektoratów, 3 przeprowadzały takie kontrole. W przypadku 2 targowisk stwierdzono nieprawidłowości. Zakres realizowanych kontroli był zróżnicowany np.:

- *Kontrole przeprowadzane przez PIW w Piotrkowie Tryb. w 1999 r. 3 targowisk dotyczyły stanu zdrowia zwierząt i świadectw miejsca pochodzenia. Nie stwierdzano zwierząt chorych jednakże bardzo częste były przypadki niedostatecznego udokumentowania miejsc pochodzenia zwierząt lub brak świadectw. Rozporządzenie Ministra RiGŻ z dnia 11 lutego w sprawie sposobu i wymaganych kwalifikacji do*

znakowania oraz wzoru znaków identyfikacyjnych, wzoru świadectwa miejsca pochodzenia i wzoru świadectwa zdrowia zwierząt weszło w życie dopiero 5 marca 1999 r. Jednostki samorządowe na których spoczywa część obowiązku (np. zakupienie kolczyków i świadectw) nie były przygotowane do realizacji tego rozporządzenia. Ponadto zdaniem pracowników inspektoratu rolnicy niechętnie poddają się nowym przepisom i wymaganiom, inspekcja nie posiada możliwości prawnych do egzekwowania świadectw miejsca pochodzenia.

- Przeprowadzona przez Miejski Inspektorat Weterynarii w Bydgoszczy kontrola targowiska w Koronowie dotyczyła warunków zapewnionych na tym targowisku. Wykazała brak środków dezynfekcyjnych i aparatury do przeprowadzania bieżącej dezynfekcji oraz pomieszczenia na ich przechowywanie. Nie wydzielono ogrodzonego, o utwardzonym podłożu sektora dla zwierząt przeznaczonych do sprzedaży. Na targowisku był 1 punkt czerpania wody pitnej. Naczepy i samochody ze zwierzętami umiejscowiono pomiędzy innymi towarami będącymi przedmiotem handlu, na podłożu nieutwardzonym. Pomimo, że targowisko nie spełniało wymogów rozporządzenia MRiGŻ w sprawie szczegółowych warunków weterynaryjnych wymaganych przy organizowaniu targów, spędów i wystaw zwierząt oraz prowadzeniu schronisk dla zwierząt PIW nie wydał decyzji zobowiązującej prowadzącego targowisko do zapewnienia wymagań określonych w ww. rozporządzeniu.

W 1998 r. liczba kontroli targowisk dokonanych przez terenowe organy IW, była mniejsza niż w 1997 r. o ok.27%.

Ustawa o ochronie zwierząt szeroko ujmuje problem ochrony zwierząt w transporcie. Kontrolę w zakresie transportu zwierząt gospodarskich przeprowadziła NIK w 1997 r.²⁶, a w 1999 r. Inspekcja Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych. W stosunku do stanu z 1997 r. nie było poprawy w zakresie warunków transportu zwierząt, pomimo iż 92,6% kontrolowanych w 1997 r. firm wykonało zalecenia pokontrolne. Zastrzeżenia do stanu technicznego i odpowiedniego przystosowania samochodów do transportu zwierząt, zgłoszono w stosunku do 12 firm w tym 8-iu (16,3% badanych) prowadzących działalność handlowo-transportową i 4-ech zakładów mięsnych. Ponadto w 21 przedsiębiorstwach (16-u (32,6%) firmach transportowych i 5-ciu zakładach mięsnych) stwierdzono przypadki przekraczania norm ładunku zwierząt. Powyższe przekroczenia ujawniono w 74 transportach a przekroczenie norm sięgało od kilku do kilkudziesięciu procent (w jednym przypadku 47,5%). Ujawniono także 2 przypadki niehumanitarnego traktowania zwierząt w obrocie, co polegało na stosowaniu do poganiania zwierząt nieodpowiednich narzędzi. Efektem ich stosowania były uszkodzenia skóry i tkanki podskórnej zwierząt. Przekroczenia normatywnego czasu transportu stwierdzono w 4% firm.

Zastrzeżenia do prawidłowości prowadzenia dokumentacji obowiązującej w obrocie zwierzętami zanotowano w 20 firmach. Najwięcej uwag wniesiono do: prowadzenia dokumentacji dotyczącej mycia i dezynfekcji samochodów i obiektów służących do magazynowania zwierząt oraz braku kompletu świadectw miejsca pochodzenia zwierząt.

²⁶ /Informacja NIK o wynikach kontroli nadzoru nad warunkami transportu zwierząt gospodarskich Nr DTL-41006/97.

W czasie transportu zwierząt miały miejsce wyłączenia (odładowania) i padnięcia. Straty powyższe wystąpiły w 42% kontrolowanych jednostek. Najczęstszą przyczyną wyłączeń zwierząt z transportu stanowiły urazy mechaniczne (złamania kończyn, rany) oraz zachorowania. Przyczyną padnięć był najczęściej stres transportowy, nieodpowiednia temperatura utrzymania zwierząt, uduszenia i zatratowania.

D. Nadzór nad zdrowiem, tresurą i warunkami bytowania zwierząt cyrkowych

Kontrola wykazała, że MRiRW nie podjęło prac zmierzających do przygotowania projektów rozporządzeń: określających szczegółowe warunki utrzymywania poszczególnych gatunków zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych (art. 17 ust. 8), a także określającego szczegółowe warunki nadawania uprawnień treserom zwierząt dla celów widowiskowo-rozrywkowych i obronnych (art. 17 ust. 9). Jak ustalono jedną z przyczyn nie podjęcia tych prac był brak jednoznacznego podziału kompetencji pomiędzy jednostkami organizacyjnymi ministerstwa w zakresie wykonania zadań powierzonych Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Minister Kultury i Sztuki nie opracował projektu rozporządzenia wynikającego z art.15 ust 6 ustawy o ochronie zwierząt określającego sposób i tryb przyznawania uprawnień osobom odpowiedzialnym za przestrzeganie warunków występów, treningów i tresury oraz metody postępowania ze zwierzętami wykorzystywanymi do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych nie mogących zagrażać ich życiu i zdrowiu ani powodować cierpienia.

Wg ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 1997 r. Nr 110, poz. 721 ze zm.) działalność cyrkowa nie jest zaliczona do form działalności kulturalnej (art. 2)

W myśl art.18 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt , zwierzęta wykorzystywane do celów rozrywkowych mogą być przetrzymywane, hodowane i prezentowane w cyrkach lub bazach cyrkowych, pod nadzorem państwowej służby weterynaryjnej.

Badania kontrolne wykazały, że Inspekcja Weterynaryjna nie nadzorowała warunków bytowania zwierząt cyrkowych. Dane o występach cyrków w okresie objętym kontrolą uzyskano na terenie działania 5 z 10 kontrolowanych PIW. Cyrk przebywał tam od 2 do 8 razy. Żaden PIW nie przeprowadził jednak kontroli. Cyrki nie zgłaszały do inspektoratu swojej działalności, inspektoraty nie były też informowane przez urzędy gmin o udzielonych zezwoleniach na pobyt cyrku a same nie wykazywały zainteresowania tą problematyką i uzyskaniem informacji. Ustawa o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz Inspekcji Weterynaryjnej, w art. 2 ust. 1 precyzuje, że ustawa ta odnosi się m.in. również do zwierząt przebywających w cyrkach.

Główny Inspektorat Weterynarii nie opracowywał zasad czy wytycznych postępowania inspektorów wobec zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych jak wyjaśniono: „ponieważ Minister Rolnictwa dotychczas nie ustalił w drodze rozporządzenia szczegółowych warunków.....”.

Na zlecenie NIK Inspekcja Weterynaryjna przeprowadziła kontrole 4 cyrków.

W żadnym z nich nie stwierdzono złego traktowania zwierząt. Wszystkie zwierzęta utrzymywane były w odpowiednich warunkach i były w dobrej kondycji. Okazane programy występów nie nosiły znamion okrucieństwa.

Tylko 1 z kontrolowanych cyrków prowadził książkę weterynaryjną, w 3 cyrkach brak było książki weterynaryjnej, 1 z nich posiadał jednak udokumentowanie wykonywanych szczepień zwierząt. Tylko 1 z cyrków był pod stałym nadzorem weterynaryjnym, w pozostałych nadzór był „interwencyjny”. W 1 cyrku wykazano iż nie przeprowadzono dezynfekcji i brak było środków do tego przeznaczonych.

Zgodnie z art. 7 ust 2 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji weterynaryjnej stanowi, że przy przewozie zwierząt pomiędzy województwami zwierzęta powinny być zbadane i zaopatrzone w świadectwa zdrowia. Żaden z cyrków nie realizował tego zapisu.

E. Ochrona zwierząt wykorzystywanych do celów doświadczalnych

Prowadzenie doświadczeń i testów na zwierzętach jest szczególnie silnie nasycone problemami etycznymi. Kwestia używania zwierząt do doświadczeń znalazła odzwierciedlenie w prawie Unii Europejskiej już w 1986 r. (Dyrektywa Rady 86/609/EEC z dnia 24 listopada 1986 r. w sprawie zbliżenia ustaw i innych aktów normatywnych oraz decyzji administracyjnych państw członkowskich dotyczących ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów doświadczalnych i do innych celów naukowych).

Ustalenia kontroli wykazały, że po 2 latach od wejścia w życie ustawy o ochronie zwierząt unormowania w zakresie procedur doświadczalnych z użyciem zwierząt nie były respektowane.

Ustawa o ochronie zwierząt z 1997 r. zawiera upoważnienia dla Rady Ministrów do wydania 6 aktów wykonawczych w drodze rozporządzeń regulujących następujące zagadnienia:

- 1) wykaz placówek naukowych uprawnionych do przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach – art. 32 pkt. 1,
- 2) szczegółowe zasady powoływania, organizacji, działalności oraz finansowanie Krajowej Komisji Etycznej oraz lokalnych komisji etycznych do spraw doświadczeń na zwierzętach – art. 32 pkt. 2,
- 3) warunki oraz tryb wydawania i cofania uprawnień do wykonywania doświadczeń na zwierzętach oraz kwalifikacji osób kierujących doświadczeniami – art. 32 pkt. 3,
- 4) szczegółowe warunki przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach oraz sposób i tryb ich kontrolowania – art. 32 pkt. 4,
- 5) sposób prowadzenia rejestru zwierząt laboratoryjnych oraz dokumentacji doświadczeń na tych zwierzętach – art. 32 pkt. 5.
- 6) warunki bytowania w hodowlach zwierząt laboratoryjnych i zwierzętarniach – art. 32 pkt.6.

Kontrola wykazała, że spośród 6 w.w. upoważnień ustawowych, do listopada 1999 r. wydano tylko jeden akt wykonawczy. Wykonano upoważnienie zawarte w art. 32 pkt. 2 ustawy o ochronie zwierząt. W życie weszło rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 kwietnia 1999 r. w sprawie

Krajowej Komisji Etycznej do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach oraz lokalnych komisji etycznych do spraw doświadczeń na zwierzętach /Dz. U. Nr 38, poz. 361/, zwane dalej „rozporządzeniem KKE”.

Rada Ministrów na posiedzeniu w dniu 17 listopada 1999 r. rozpatrzyła i przyjęła projekt rozporządzenia RM w sprawie wykazu placówek uprawnionych do przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach tj upoważnienia zawartego w art.32 ust 1.

Do przygotowania wszystkich projektów kompetentnym był Przewodniczący Komitetu Badań Naukowych. Pismem z dnia 6 marca 1998 r. Przewodniczący Komitetu Badań Naukowych (obecnie Minister Nauki Przewodniczący KBN) znak MK/175/98 poinformował Wiceprezesa Rady Ministrów Ministra Finansów m.in. o planowanych zamierzeniach przygotowania projektów aktów prawnych i terminach ich wejścia w życie w tym m.in. przygotowanie projektów rozporządzeń RM wynikających z delegacji ustawowej art. 32 ustawy o ochronie zwierząt, gdyż „mają bezpośrednie lub pośrednie odniesienia do finansów publicznych” Termin przygotowania projektów aktów normatywnych wskazano najpóźniej okres III kwartału 1998 r. Jak wynika z przeprowadzonej kontroli terminy, o których mowa wyżej nie zostały dotrzymane i jak stwierdzono w wystąpieniu pokontrolnym NIK do czasu zakończenia kontroli, tj. do dnia 30.IX.1999 r. nie przygotowano projektów rozporządzeń wynikających z upoważnień art. 32 pkt 3, 4, 5 i 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. Nr 111, poz. 724 ze zm.).

Głównymi przyczynami opóźnień w wydaniu tych aktów wykonawczych wg kierownictwa KBN-u były:

- 1) trudność i złożoność materii projektowanych przepisów,
- 2) konieczność ich standaryzacji w ramach Unii Europejskiej,
- 3) brak w Komitecie Badań Naukowych specjalistów z dziedziny ochrony zwierząt.

Celem przyspieszenia uzgodnień merytorycznych KBN powołał ekspertów oraz przeprowadził analizy zgodności przepisów ustawy o ochronie zwierząt z przepisami UE. Wg opinii Centrum Legislacyjnego Rządu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów: „Przedstawione ekspertyzy, chociaż rozbieżne w ocenach co do stanu zgodności rozwiązań ustawy z Dyrektywą 86/609/EEC, generalnie stwierdzają, że istniejące zasadnicze rozbieżności między ustawą a powyższą dyrektywą można wyeliminować jedynie poprzez zmianę ustawy.” Mimo negatywnych wyników przeprowadzonych ekspertyz postanowiono kontynuować prace nad projektem rozporządzeń w oparciu o art.32 pkt 3-6 ustawy przy współpracy Krajowej Komisji Etycznej.

Zdaniem Komitetu Badań Naukowych prace z udziałem ekspertów, członków Krajowej Komisji Etycznej pozwolą na uściślenie zapisów i skierowanie rozporządzenia do uzgodnień międzyresortowych w grudniu 1999 r. lub w styczniu 2000 r.

Z odpowiedzi Przewodniczącego Komitetu Badań Naukowych – Ministra Nauki z dnia 6 stycznia 2000 r na wystąpienie pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli wynika, że terminy uległy dalszemu przedłużeniu, a zakończenie dyskusji przewidywane było na przełom stycznia i lutego 2000 r.

Dla wyeliminowania doświadczeń i testów na zwierzętach, jeśli cele badań naukowych, dydaktycznych w szkołach wyższych i ochronę zdrowia ludzi można osiągnąć w inny sposób, tj. metodami alternatywnymi, a także wyeliminowania powtarzalność doświadczeń, jeśli nie są one konieczne, ustawa o ochronie zwierząt zobowiązała Przewodniczącego

Komitetu Badań Naukowych /KBN/ do powołania Krajowej Komisji Etycznej do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach /KKE/.

Kontrola wykazała, że Przewodniczący KBN powołał w skład 15 osobowej KKE: 8 członków na kadencję 2-letnią i 7 członków na kadencję 4-letnią w dniu 29 września 1999 r., tj. po ok. 2-letnim upływie czasu od wejścia w życie ustawy o ochronie zwierząt. Przewodniczący KBN dokonał wyboru kandydatów w myśl § 1 i § 2 rozporządzenia KKE, tj. na podstawie danych o osiągnięciach zawodowych zawartych w ankietach, uwzględniając czynniki terytorialne oraz ilość rekomendacji przez organizacje do tego uprawnione. W skład KKE weszli:

- przedstawiciele nauk biologicznych, medycznych, weterynaryjnych i humanistycznych – w liczbie 12 osób,
- przedstawiciele organizacji pozarządowych, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt – w liczbie 3 osób.

Wyboru 15 członków KKE Przewodniczący KBN dokonał spośród 83 kandydatów zgłoszonych przez:

- uniwersytety, akademie medyczne, wyższe szkoły rolnicze i akademie wychowania fizycznego,
- przeprowadzające doświadczenia lub testy na zwierzętach jednostki badawczo-rozwojowe i placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk,
- organizacji pozarządowe, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt,
- Polską Akademię Nauk,
- Przewodniczącego KBN

W wyniku kontroli ustalono, że zgłoszenia osób powołanych w skład KKE, w niektórych przypadkach nie spełniały formalnych zasad ustalonych w rozporządzeniu RM z 21 kwietnia 1999 r. gdyż:

- w 5 przypadkach nie posiadały daty podpisania przez zgłaszającego,
- w 2 przypadkach (zgłoszenia kandydatów przez Przewodniczącego KBN) data zgłoszenia, przekraczała określony w rozporządzeniu 30 dniowy termin.

Spśród 15 osób powołanych przez Przewodniczącego KBN w skład KKE, 2 osoby były zgłoszone przez samego Przewodniczącego KBN. Ponadto stwierdzono, że:

- 7 osób zostało zgłoszonych jednocześnie do KKE i lokalnych komisji etycznych,
- 4 osoby podpisały same sobie ankietę zgłoszeniową,
- 4 ankiety nie były w ogóle podpisane.

Zgodnie z § 10, § 11 i § 12 rozporządzenia KKE – Krajowa Komisja Etyczna działa na podstawie uchwalonego przez siebie regulaminu, zatwierdzonego przez Przewodniczącego KBN.

Kontrola wykazała, że do dnia 11 listopada 1999 r. przedmiotowy regulamin nie został uchwalony przez KKE i nie został zatwierdzony przez Przewodniczącego KBN.

Zgodnie z § 14 rozporządzenia KKE winna powołać lokalne komisje etyczne opiniujące dopuszczalność doświadczeń i testów na zwierzętach, przeprowadzanych w szkołach wyższych, jednostkach badawczo-rozwojowych, placówkach naukowych Polskiej Akademii Nauk, urzędowych laboratoriach weterynaryjnych oraz placówkach produkujących leki i biopreparaty.

Kontrola wykazała, że do dnia zakończenia kontroli w KBN, tj. 11 listopada 1999 r. nie powołano żadnej lokalnej komisji etycznej, nie ustalono ich siedzib i terenu działania oraz nie określono zasad ich funkcjonowania.

W związku z omawianym wcześniej brakiem aktów wykonawczych, w Polsce nie ma danych dotyczących faktycznej ilości badań przeprowadzanych na zwierzętach a także o ilości i gatunkach zwierząt wykorzystanych do tych badań.

KBN spośród finansowanych (zgodnie z art. 14 ust. 1 i 2 pkt. 2 i 3 ustawy z 12 stycznia 1991 r. o utworzeniu KBN) ze środków budżetowych państwa na naukę projektów mógł wyróżnić takie w których wykorzystywane były zwierzęta tylko w przypadku gdy w tytuł projektu zawierał nazwę zwierzęcia.

Wg tak zebranych danych:

1. liczba realizowanych projektów badawczych, w których udział zwierząt laboratoryjnym zasygnalizowano w tytule od 1 stycznia 1997 r. do 30 września 1999 r. wynosiła 51, tj. 0,6% ogółu realizowanych projektów badawczych w tym okresie,
2. koszt całkowity realizowanych od 1 stycznia 1997 r. do 30 września 1999 r. ww. projektów badawczych wynosił 5.319.590 zł, tj. 0,5 % wartości wniosków zakwalifikowanych w tym okresie.

Dla potrzeb niniejszej kontroli, na podstawie art. 29 pkt. 2 lit. f ustawy o NIK uzyskano w 31 jednostkach organizacyjnych informację o realizowanych projektach badawczych z udziałem zwierząt laboratoryjnych. Z informacji tych wynika m.in., że w okresie od 1 października 1997 r. do 30 września 1999 r. jednostki te:

1. realizowały 823 projekty badawcze z udziałem zwierząt,
2. wydatkowały na realizację tych projektów 184.817,2 tys. zł, w tym kwota 174.093,7 tys. zł, tj. 94,2 % sfinansowana była za pośrednictwem KBN z budżetu państwa,

3. przeprowadziły badania na 107.036 zwierzętach, w tym na:

- gryzoniach	- 103.324 szt.,
- drobiu	- 2.683 szt.,
- rybach i płazach	- 140 szt.,
- psach i kotach	- 281 szt.,

- zwierzętach gospodarskich – 608 szt. (owce, świnie, cielęta i warchlaki).

W skali kraju wielkości te mogą być znacznie większe jako, że zgodnie z projektem rozporządzenia RM, do przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach, uprawnione są 84 placówki naukowe. Polska aspirując do członkostwa w Unii Europejskiej, powinna dostosować nasze prawo i działania do wymogów unijnych. Dyrektywa Rady 86/609/ewg z 24 listopada 1984 r. w sprawie zbliżenia ustaw i innych aktów normatywnych oraz decyzji administracyjnych państw członkowskich dotyczących ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów doświadczalnych i do innych celów naukowych w art. 13 obliguje organy władzy do zbierania i okresowego podawania do wiadomości publicznej m.in. danych dotyczących liczby i rodzaju zwierząt wykorzystywanych do doświadczeń.

W związku z tym, że nie rozpoczęły działania lokalne komisje etyczne, nie wiadomo czy wszystkie doświadczenia do których wykorzystywane były zwierzęta spełniały wymogi art. 28 ust.1 ustawy o ochronie zwierząt i założonych celów nie można było osiągnąć w sposób alternatywny.

W myśl art. 33 ust.1 pkt. 5, jeżeli procedury doświadczalne zgodne są z ustawą o ochronie zwierząt, uśmiercanie zwierząt należy uznać za uzasadnione. Ustawa zaś zabrania przeprowadzania doświadczeń i testów bez uzyskania pozytywnej opinii lokalnej komisji etycznej (art.28 ust.7). W związku z tym, że w okresie kontrolowanym nie funkcjonowały lokalne komisje etyczne doświadczenia i testy oraz prace badawcze przeprowadzane były z naruszeniem ww. zasad.

Z informacji zasięgniętej w trybie art. 29 pkt. 2 lit. f ustawy o NIK w 5 jednostkach organizacyjnych wynika m. in., że w związku z przeprowadzanymi doświadczeniami średnio w miesiącu uśmiercanych było w:

1. Instytucie Naukowo-Badawczym Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie: 1.115 myszy, 23 oseski mysie, 50 szczurów, 30 świnek morskich, 1 królik i 1 kura.
2. Zakładzie Genetyki i Hodowli Zwierząt Centrum Onkologii w Warszawie ok. 17 myszy i szczurów,
3. Instytucie Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej Polskiej Akademii Nauk: 230 szczurów, 32 myszy, 20 gerbili, 3 koty, 3 króliki i 0,6 psa.
4. Instytucie Leków w Warszawie: 341 myszy, 124 szczury, 26 królików, 98 kogutów, 98 gołębi, 32 świnki morskie i 1 kot,
5. Instytucie Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego Polskiej Akademii Nauk w Warszawie: 1.129 szczury, 229,5 myszy, 28 oposów, i 8 kotów i 4 psy.

Zgodnie z art.29.ust 1 ustawy o ochronie zwierząt, do doświadczeń i testów należy używać zwierząt głównie pochodzących z hodowli. Hodowlę zwierząt laboratoryjnych można zaś prowadzić po uzyskaniu zezwolenia Wojewódzkiego Lekarza Weterynarii.

Kontrola wykazała, że spośród 5 jednostek organizacyjnych w których zasięgnięto informacji w trybie art. 29 pkt. 2 lit. f ustawy NIK wszystkie w całym okresie kontrolowanym nie posiadały stosownego zezwolenia. Ponadto do doświadczeń i testów wykorzystywano zwierzęta pochodzące z zakupu od dostawców prywatnych nie dokumentujących pochodzenia zwierząt. Np.:

- *Instytut Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i Instytut Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego Polskiej Akademii*

Nauk w Warszawie do doświadczeń wykorzystywał koty i psy zakupione od prywatnych dostawców,

- *Instytut Leków w Warszawie przeprowadzał badania na królikach, świnkach morskich, kogutach, gołębiach i kotach pochodzących z zakupu.*

W 4 spośród 5 placówek naukowych, w których zasięgnięto informacji w trybie art. 29 pkt. 2 lit. f ustawy o NIK, nie były prowadzone zewnętrzne kontrole weterynaryjne, przez powiatowego lekarza weterynarii, nie prowadzono także książki weterynaryjnej. Niektóre placówki zatrudniają własne służby weterynaryjne. I tak:

- *w Instytucie Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej Polskiej Akademii Nauk w Warszawie prowadzono tylko kontrolę wewnętrzną przez własne służby weterynaryjne, tj. lekarza etatowego i konsultanta patomorfologa,*
- *w Zakładzie Genetyki i Hodowli Zwierząt Laboratoryjnych Centrum Onkologii w Warszawie zwierzęta hodowane były po stałą kontrolą zatrudnionego lekarza weterynarii,*
- *w Instytucie Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego Polskiej Akademii Nauk w Warszawie nie było urzędowych kontroli weterynaryjnych i nie prowadzona była książka weterynaryjna.*
- *w Instytucie Naukowo-Badawczym Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie kontroli weterynaryjnych nie przeprowadzano.*

W wyniku kontroli przeprowadzonej w Głównym Inspektoracie Weterynarii ustalono, że nie jest znana ilość podmiotów prowadzących hodowlę zwierząt laboratoryjnych w Polsce.

Żaden z kontrolowanych 10 powiatowych inspektoratów nie przeprowadzał kontroli w placówkach naukowych czy jednostkach prowadzących hodowlę zwierząt laboratoryjnych. Tylko Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Działdowie posiadał w swojej ewidencji podmiot zajmujący się hodowlą zwierząt laboratoryjnych. Zgodnie z art. 5 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej, podmioty zajmujące hodowlą zwierząt laboratoryjnych są obowiązane zgłosić właściwemu powiatowemu lekarzowi weterynarii zamiar rozpoczęcia działalności w terminie co najmniej 7 dni przed jej rozpoczęciem.

Zgodnie z art.29 ust.2 ustawy o ochronie zwierząt, hodowla zwierząt laboratoryjnych wymaga zezwolenia wojewódzkiego lekarza weterynarii. Zapis ten nie był respektowany, nie ukazało się bowiem rozporządzenie, które zgodnie z art.29 ust.4 winni wydać Minister Edukacji Narodowej oraz b. Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, określające warunki jakim powinny odpowiadać hodowle zwierząt laboratoryjnych, oraz warunki, tryb i sposób wydawania zezwolenia na hodowlę zwierząt laboratoryjnych.

Zgodnie z ustaleniami kontroli Ministerstwo Edukacji Narodowej przygotowało projekt odnośnego rozporządzenia i przekazało do konsultacji z Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, PAN, KBN i GIW. Główny Inspektorat Weterynarii zgłosił swoje uwagi do MEN przy piśmie z 9.08.1999 r. i do Departamentu Nieruchomości Rolnych w MRiRW pismem z dn.26 października 1999 r.

KBN jako naczelny organ administracji rządowej do spraw polityki naukowej i naukowo-technicznej państwa nie wykonywał w całym okresie kontrolowanym kontroli wg swojej właściwości rzeczowej w myśl § 9 ust. 1 uchwały Rady Ministrów z 23 maja 1983 r. w sprawie wykonywania kontroli przez organy administracji państwowej /M. P. Nr 22, poz. 124 ze zm./. Wykonywał tylko nadzór nad realizację projektów badawczych, polegający na ocenie merytorycznej projektów na etapie recenzowania, a następnie w dyskusjach na posiedzeniach sekcji specjalistycznych, na których zwracano uwagę na: merytoryczną celowość zgłaszanych projektów, na ilość i jakość planowanych eksperymentów oraz dyskusjach Zespołów KBN na etapie podejmowania decyzji o zakwalifikowaniu projektów do finansowania.

Brak aktów wykonawczych sprawia, że przepisy są stale naruszane a prowadzone obecnie w kraju badania są w świetle ustawy o ochronie zwierząt nielegalne.

III. OPIS POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁAŃ POJĘTYCH PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI

Wstąpienia pokontrolne skierowano do kierowników wszystkich 81 skontrolowanych jednostek oraz w 11 przypadkach także do jednostek nadrzędnych. Ogółem wystosowano 93 wystąpienia pokontrolne, sformułowano 270 wniosków, w tym 17 do jednostek nadrzędnych.

W wystąpieniach pokontrolnych wnioskowano m.in o:

- Do Ministra Środowiska
 1. Przyspieszenie określenia zasad ochrony i hodowli w ogrodach botanicznych i zoologicznych gatunków zagrożonych wyginięciem w stanie naturalnym, o którym mowa w art.46 ust. 2 ustawy o ochronie przyrody oraz przyspieszenie wydania rozporządzenia w sprawie ustalenia wykazu zwierząt, których przetrzymywanie, obrót i przewożenie podlega ograniczeniom oraz określenia warunków, trybu i sposobu wydawania zezwoleń na obrót oraz przewożenia przez granicę państwa zwierząt, ich części i produktów pochodnych, podlegających ograniczeniom na podstawie umów międzynarodowych, zgodnie z art. 26. ust. 2 ustawy o ochronie zwierząt.
 2. Spowodowanie opracowania resortowego programu działalności i rozwoju ogrodów zoologicznych.
 3. Przestrzeganie wydawania zezwoleń na import zwierząt do ogrodów zoologicznych zgodnie z wymaganiami określonymi w art. 19 ust. 2 ustawy o ochronie zwierząt.
 4. Egzekwowanie warunków określanych w zezwoleniach wydanych na podstawie art. 27 ust.4 ustawy o ochronie przyrody.
 5. Zapewnienie przestrzegania wymogów art. 42 ustawy o ochronie przyrody przy wydawaniu zezwoleń na wprowadzenie do wolnej przyrody oraz przemieszczanie zwierząt obcych rodzimej faunie.
 6. Opracowanie rocznych i dwuletnich (za 1997r i 1998r.) sprawozdań dotyczących stosowania przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji Waszyngtońskiej, zgodnie z postanowieniem art. VIII ust. 7 Konwencji.
 7. Rozważenie możliwości prowadzenia monitoringu zwierząt objętych ochroną gatunkową oraz spowodowanie dokonywania okresowych analiz i ocen gospodarowania chronionymi zasobami i składnikami przyrody.
- Do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi:
 1. Podjęcie działań celem opracowania i wydania rozporządzeń Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w wykonaniu delegacji zawartych w ustawie o ochronie zwierząt.
 2. Ustalenie kryteriów, jakim powinien odpowiadać opracowywany krajowy program ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich oraz konsekwentne realizowanie przyjętych założeń w celu zachowania różnorodności biologicznej krajowych zwierząt gospodarskich.
 3. Wznowienie prac zmierzających do przedstawienia Ministrowi Spraw Zagranicznych stanowiska strony polskiej w celu podpisania 6 konwencji o ochronie zwierząt.
- Do Ministra Nauki – Przewodniczącego Komitetu Badań Naukowych
 1. Przyspieszenie opracowania projektów rozporządzeń wynikających z art. 32 pkt. 3, 4, 5 i 6 ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt dotyczących:
 - warunków i trybu wydawania i cofania uprawnień do wykonywania doświadczeń na zwierzętach oraz kwalifikacji osób kierujących doświadczeniami,
 - szczegółowych warunków przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach oraz sposobu i trybu ich kontrolowania,
 - sposobu prowadzenia rejestru zwierząt laboratoryjnych oraz dokumentacji doświadczeń na tych zwierzętach,

- warunków bytowych zwierząt laboratoryjnych i zwierzętarniach.
2. Rozważenie potrzeby prowadzenia ewidencji ilościowo-wartościowej projektów badawczych finansowanych z budżetu państwa, w których prowadzono są doświadczenia na zwierzętach.
 3. Rozważenie możliwości ujęcia tematyki kontroli realizacji ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, a w szczególności prawidłowości realizacji projektów badawczych, w których przeprowadzane są doświadczenia na zwierzętach, przy opracowywaniu planu kontroli KBN na 2000 r. stosownie do trybu, który proponowany będzie w projekcie
- Do Głównego Lekarza Weterynarii
1. Rozszerzenia współdziałania z odpowiednimi instytucjami i organizacjami krajowymi i międzynarodowymi na rzecz ochrony zwierząt oraz rozważenia przypisania w zakresie czynności pracownikowi GIW prowadzenie spraw wynikających z przepisów o ochronie zwierząt.
 2. Przeprowadzania kontroli terenowych organów Inspekcji w planowanej ilości i terminie oraz uwzględniania w tematyce kontroli sposobu, a także zakresu i formy pełnienia przez te organy nadzoru odnośnie realizacji przepisów o ochronie zwierząt m. in. nad: obrotem zwierzętami; miejscami skupu i gromadzenia zwierząt; schroniskami dla zwierząt; zakładami produkującymi paszę dla zwierząt oraz karmę dla psów i kotów (opracować wzorcowy protokół kontroli zakładu zajmującego się produkcją pasz dla zwierząt); zwierzętami wykorzystywanymi do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych (opracować zasady postępowania inspektorów IW przy wykonywaniu nadzoru nad wykorzystywaniem ww. zwierząt).
 3. Uzyskania od terenowych organów Inspekcji wykazu podmiotów zajmujących się hodowlą zwierząt laboratoryjnych i wykorzystania ich do opracowania programów kontroli dotyczących nadzoru pełnionego przez te organy.
 4. Podjęcia starań w celu zwiększenia liczby kontroli targowisk przez terenowe organy IW oraz dokonania kontroli tych organów odnośnie zakresu i sposobu pełnionego przez nie nadzoru nad ubojem zwierząt (zwłaszcza w ramach działalności handlowej bądź gospodarczej oraz w uboju domowym) mając na uwadze różnice pomiędzy liczbą zwierząt rzeźnych poddanych ubojowi, a liczbą zwierząt poddanych badaniu przez lekarza weterynarii.
 5. Doprowadzenia do:
 - wydania i wdrożenia instrukcji dla Granicznego Lekarza Weterynarii wraz z zapisami dotyczącymi ochrony zwierząt;
 - zakończenia prac dotyczących zawarcia porozumienia z GUC w sprawie zasad współpracy obu służb ze szczególnym uwzględnieniem zgłaszania zwierząt towarzyszących podróżnym,
 - analizowania i wyjaśniania różnic dotyczących ilości zwierząt importowanych i eksportowanych wg granicznych lekarzy weterynarii i ilości zwierząt poddanych odprawie celnej,
 - podjęcia inicjatywy w sprawie przepisu umożliwiającego stworzenie podziału punktów kontroli weterynaryjnej na kategorie ze szczególnym uwzględnieniem istniejących na tych przejściach warunków do odprawy zwierząt.

6. Wydawania zezwoleń weterynaryjnych – zgodnie z obowiązującymi przepisami - na import zwierząt po dostarczeniu przez importera odpowiednich decyzji powiatowego lekarza weterynarii o ustaleniu miejsca kwarantanny.
 7. Wyegzekwowania postanowień ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt w zakresie przekazywania Głównemu Lekarzowi Weterynarii i granicznym lekarzom weterynarii świadectw zdrowia zwierząt przed ich przywozem do Polski
 8. Doprowadzenia do utworzenia (zgodnie ze statutem) stanowiska pracy ds. farmacji w GIW oraz podjęcia działań mających na celu zwiększenie liczby kontroli przez terenowe organy IW w nadzorowanych jednostkach prowadzących hurtowy obrót środkami farmaceutycznymi wyłącznie u zwierząt.
- Do Wojewodów:
 1. Przestrzeganie rozporządzenia Ministra OŚZNiL w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt w zakresie wyznaczania granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt gatunków chronionych oraz stref ochronnych wokół miejsc gniazdowania ptaków drapieżnych wymienionych w § 2 ust.4 rozporządzenia MOŚZNiL o ochronie gatunkowej, przeprowadzanie ich weryfikacji i kontroli. W tym:
 - rozpoznanie liczebności, miejsc rozrodu i bytowania prawem chronionych gatunków zwierząt
 - spowodowanie prawidłowego oznakowania stref,
 2. Stosowanie jednolitej formy administracyjnej przy wyznaczaniu granic objętych ochroną.
 3. Bieżącą kontrolę przestrzegania ochrony miejsc rozrodu zwierząt chronionych
 4. Opracowanie brakujących i uaktualnienie starych planów ochrony rezerwatów
 5. Sprawowanie systematycznego nadzoru nad realizacją planów ochrony rezerwatów i ich oznakowaniem
 6. Sporządzenie rejestru rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa
 7. Przejęcie przez urząd całości dokumentacji przyrodniczej pozostającej na wyposażeniu komórek byłych wojewódzkich konserwatorów przyrody
 8. Zapewnienie lepszej organizacji pracy i usprawnienie działalności na stanowisku wojewódzkiego konserwatora przyrody
 - Do Prezydentów Miast, Burmistrzów i Wójtów:
 1. Aktualizację regulaminu organizacyjnego urzędów i uwzględnienie w nim zadań z zakresu ochrony zwierząt.
 2. Doprowadzenie do formalnego uregulowania zasad prowadzenia i uaktualnienie ewidencji psów utrzymywanych na terenie gminy
 3. Podjęcie działań w celu zaewidencjonowania psów ras agresywnych utrzymywanych na terenie gminy.
 4. Zapewnienie warunków organizacyjnych do egzekwowania ustawowego obowiązku opłacania podatku od posiadania psa i zwiększenie stopnia ściągalności tego podatku.
 5. Podjęcie niezbędnych działań prawno-organizacyjnych w celu realizacji wyłapywania bezdomnych zwierząt zgodnie z zasadami wynikającymi z ustawy o ochronie zwierząt, w tym przygotowanie i przedłożenie radzie gminy projektu uchwały w sprawie wyłapywania bezdomnych zwierząt.
 6. Podjęcie działań w celu zapewnienia opieki zwierzętom bezdomnym
 - Zapewnienie niezbędnych środków finansowych na rozbudowę schroniska dla zwierząt i doprowadzenie do spełnianie przez nie wymogów jakie stawia rozporządzenie MRiGŻ
 - Podjęcie działań na rzecz utworzenia między gminnego schroniska dla zwierząt bezdomnych
 7. Podjęcie lub zintensyfikowanie współpracy z samorządem lekarsko-weterynaryjnym i organizacjami społecznymi w zakresie niezbędnym do realizacji ustawy o ochronie zwierząt
 8. Przeprowadzanie kontroli funkcjonowania schroniska i prawidłowości wydatkowania środków publicznych i precyzyjne ustalanie ich zakresu tematycznego.

9. Egzekwowanie od podmiotów z którymi zawarto umowy na prowadzenie schroniska rzetelnego ich realizowania
 10. Uzupełnienie regulaminu schronisk
 11. Podjęcie działań zmierzających do wykonania inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej miasta i wykorzystanie wyników w pracach nad studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta
 12. Przyspieszenie prac nad opracowaniem Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy i uwzględnienie problemów ochrony zwierząt wolno żyjących w przygotowywanym planie zagospodarowania przestrzennego miasta lub gminy
 13. Wnikliwe i wszechstronne badanie okoliczności w zakresie zabudowy i zagospodarowania terenu związanego z ogrodem zoologicznym
 14. Zwiększenie nadzoru nad funkcjonowaniem Miejskiego Ogrodu Zoologicznego szczególnie w zakresie ustalonych nieprawidłowości.
 15. Określenie wymaganych art.9 ust.1 w związku z art. 7 ust 2 ustawy z 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, miejsc unieszkodliwiania odpadów w tym rozwiązanie sprawy postępowania ze zwłokami zwierzęcymi
- Do Powiatowych Lekarzy Weterynarii:
 1. Bardziej skuteczne egzekwowanie poprawy warunków sanitarno – weterynaryjnych w nadzorowanych podmiotach i wydanych zaleceń pokontrolnych, prowadzenie kontroli sprawdzających
 2. Składanie wniosków do właściwego kolegium ds.. wykroczeń w odniesieniu do podmiotów, które nie zgłosiły swojej działalności
 3. Wystąpienie z wnioskiem do Rady Powiatu o uregulowanie funkcjonowania środka specjalnego PIW
 4. Objęcie nadzorem sanitarno-weterynaryjnym zwierząt biorących udział w pokazach cyrkowych
 5. Odprowadzanie dochodów do budżetu starostwa w wymaganych terminach
 6. Rzetelne sporządzanie sprawozdań RGŻ-3 i RGŻ-5 w części dotyczącej przeprowadzanych kontroli
 7. Prawidłowy nadzór nad jakością zdrowotną środków żywienia zwierząt.
 8. Przestrzeganie przepisów ustawy oraz kpa w sprawach związanych z kwarantanną zwierząt
 9. Dokonanie aktualizacji rejestru podmiotów gospodarczych nad działalnością których ustawowy nadzór sprawuje PIW
 10. Przeprowadzenie w IV kw 1999 r. kontroli warunków sanitarno – weterynaryjnych na fermach drobiu, w sklepach zoologicznych i miejscach sprzedaży pasz i koncentratów
 11. Opracowanie i wdrożenie do realizacji okresowych planów kontroli uwzględniających wszystkie podmioty objęte nadzorem weterynaryjnym
 12. Prowadzenie rejestru psów szczepionych przeciw wściekliznie
 13. Prowadzenie w niezbędnym zakresie rejestrów zwierzętami, sklepów zoologicznych oraz innych miejsc gromadzenia zwierząt w celu stworzenia podstawy do wykonywania nadzory weterynaryjnego
 14. Objąć nadzorem wszystkie podmioty prowadzące działalność wymienioną w art. 5 ust.1 ustawy
 15. W przypadku stwierdzenia naruszenia warunków weterynaryjnych wydawać decyzje administracyjne i egzekwować ich wykonanie
 16. Aktualizację wykazu nadzorowanych podmiotów
 17. Objęcie kontrolą podmiotów zajmujących się hodowlą, utrzymywaniem i obrotem zwierząt
 18. Rzetelne sporządzanie dokumentacji z przeprowadzonych kontroli
 - Do Dyrektorów Ogrodów Zoologicznych:
 1. Sporządzanie wieloletnich i rocznych programów pracy
 2. Opracowanie programu hodowlanego, dydaktyczno-oświatowego i działalności naukowej.
 3. Zwiększenia nadzoru nad wydatkowaniem środków publicznych i wyeliminowanie nieprawidłowości w stosowaniu przepisów ustawy o zamówieniach publicznych.
 4. Rozwiązanie problemu utylizacji i grzebania padłych zwierząt.
 5. Podjęcie działań zmierzających do sprzedaży lub nieodpłatnego przekazania nadmiaru zwierząt przetrzymywanych w ogrodzie
 6. Zapewnienie brakujących składników paszowych na okres zimy
 7. Podjęcie działań mających na celu niedopuszczenie do ograniczania obszaru OgroduZwiększenie efektywności kontroli przez prowadzenie kontroli sprawdzających

- Do Kierowników Schronisk dla Zwierząt i Kierowników jednostek je prowadzących:
 1. Przestrzeganie przepisów rozporządzenia MRiGŻ
 2. Dostosowanie stanu technicznego i wyposażenia schroniska do wymogów rozporządzenia MRiGŻ np.: utwardzenie terenu, naprawa ogrodzenia, zadaszenie wybiegów, podesty
 3. Rzetelne prowadzenie ewidencji zwierząt przyjmowanych do schroniska umożliwiającej określenie losów przyjmowanych zwierząt
 4. Znakowanie zwierząt przyjmowanych do schroniska
 5. Szczepienie przeciw wściekliznie wszystkich zwierząt przebywających w schronisku
 6. Prowadzenie książki kontroli weterynaryjnej
 7. Wyodrębnienie pomieszczeń na kwarantannę i bezwzględne jej przestrzeganie
 8. Przeprowadzanie zgodnie z obowiązującymi przepisami dezynfekcji, dezynsekcji i deratyzacji i właściwe jej udokumentowanie
 9. Przystosowanie do przyjmowania kotów
 10. Dokumentowanie przyczyn eutanazji
 11. Zawarcie umowy na utylizację zwłok zwierzęcych
 12. Prawidłowe prowadzenie ewidencji księgowej otrzymywanych darów i ponoszonych kosztów
 13. Opracowanie lub uzupełnienie regulaminu organizacyjnego
 14. Wystąpienie o zezwolenie na prowadzenie schroniska
 16. Prowadzenie rejestru osób odbierających zwierzęta.
- Do Dyrektora Centralnej Stacji Hodowli Zwierząt:
 1. Rozważenie możliwości zorganizowania przez CSHZ centrum informatyczno-obliczeniowego spełniającego funkcję banku gromadzenia i przetwarzania danych oraz świadczącego usługi dla jednostek organizacyjnych zajmujących się hodowlą i oceną zwierząt, a także innych podmiotów działających dla potrzeb rolnictwa i gospodarki żywnościowej
 2. Opracowanie – w ramach sprawowanego nadzoru nad podległymi jednostkami – procedury kontroli uwzględniającej szczegółową tematykę branżową oraz bieżące rejestrowanie przeprowadzonych kontroli.
- Do Dyrektorów Okręgowych Stacji Hodowli Zwierząt:
 1. Pełne dokumentowanie przeprowadzanych kontroli i wizytacji u hodowców zwierząt gospodarskich objętych dotowaniem z postępu biologicznego
 2. Rozważenie potrzeby włączenia do zakresu obowiązków zootechników i innych pracowników Stacji mających bezpośredni kontakt z ocenianymi zwierzętami, obowiązków nadzorowania warunków ich bytowania w oparciu o ustawę oraz zgłaszanie stwierdzonych w tym zakresie nieprawidłowości odpowiednim organom
 3. Przesyłanie rzetelnych informacji o ilości ocenianych zwierząt.

W wyniku przeprowadzonej kontroli przez Inspekcja Handlową w sklepach i hurtowniach zoologicznych, w 2 przypadkach skierowano zawiadomienia do prokuratury rejonowej o podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt, 6 osób ukarano mandatami karnymi na kwotę 760 zł za wykroczenia z art. 60 § 3 kw, art. 136 § 2 kw, art.137 § 1 kw oraz art. 23 ustawy z dnia 3.04.1993 r. „prawo o

miarach”. O braku udokumentowanych zakupów powiadomiono właściwe terenowo urzędy skarbowe.

Zdaniem Inspekcji Handlowej celowe jest wprowadzenie obligatoryjnego wymogu:

1. Pełnego dokumentowania zakupu wszystkich zwierząt bez względu na formę rozliczeń podatkowych
2. prowadzenie bieżącej ewidencji wszystkich kupowanych i zbywanych zwierząt
3. stałego nadzoru weterynaryjnego nad wszystkimi zwierzętami znajdującymi się w obrocie handlowym

a także celowe byłoby kontynuowanie badań w analogicznym zakresie z udziałem służb weterynaryjnych.

W wyniku kontroli przeprowadzonej przez Inspekcję Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych w punktach skupu i ubojniach do 14 jednostek skierowano wystąpienia pokontrolne i zalecenia w sprawie usunięcia nieprawidłowości, w 2-u przypadkach powiadomiono właściwe Urzędy Skarbowe.

W odpowiedzi na wystąpienia pokontrolne, NIK została poinformowana o podjętych działaniach w celu realizacji wniosków. I tak:

Minister Środowiska poinformował m.in., że przekazane zalecenia w części już zostały zrealizowane lub są realizowane w codziennej działalności, a pozostałe, możliwe do wykonania, zostaną wdrożone w trakcie prowadzonych prac, tj.:

1. projekty aktów wykonawczych wynikających z:

- art. 46 ust. 2 ustawy o ochronie przyrody, a dot. określenia zasad ochrony i hodowli w ogrodach zoologicznych i botanicznych gatunków fauny i flory zagrożonych wyginięciem w stanie naturalnym został opracowany, ale nie został skierowany do uzgodnień międzyresortowych., gdyż zapis art. 46 ust. 2 ustawy o ochronie przyrody zawiera wady prawne i został zaproponowany do zmiany w ramach prac nad projektem ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody i obecnie rozpatrywany jest przez Sejmową Komisję Nadzwyczajną.
 - art. 26 ust. 2 ustawy o ochronie zwierząt, a dot. ustalenia wykazu zwierząt, których przetrzymywanie, obrót i przewożenie podlega ograniczeniom, oraz określenia warunków, trybu i sposobu wydawania zezwolenia na obrót oraz przewożenie przez granicę państwa zwierząt, ich części i produktów pochodnych, podlegających ograniczeniu na podstawie umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną jest po uzgodnieniach między resortowych.
2. Sprawozdania z wykonania przez Polskę przepisów Konwencji o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem (Konwencja Waszyngtońska) za 1997 r. i 1998 r. zostały przekazane do Sekretariatu Konwencji w Genewie w grudniu 1999 r.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi poinformował, że projekty nw. 4 rozporządzeń znajdują się w następujących fazach procesu legislacyjnego:

- w sprawie warunków, trybu i sposobu wydawania zezwoleń na wprowadzenie dotychczas nie stosowanej technologii chowu zwierząt gospodarskich został przygotowany do podpisu,
- w sprawie szczegółowych warunków utrzymania poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich przekazany został, wraz z uwagami do Biura Prawnego Ministerstwa,

- w sprawie określenia szczegółowych warunków utrzymania poszczególnych gatunków zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych, a także w sprawie określenia szczegółowych warunków nadawania uprawnień trenerom zwierząt dla celów widowiskowo-rozrywkowych i obronnych z uwagi na brak specjalistów z zakresu tematyki objętej rozporządzeniem będzie zlecony do opracowania poza Ministerstwem.

Ponadto zadeklarował, że art. art. 38 i 39 ustawy o ochronie zwierząt znowelizowane zostaną w przygotowanym projekcie ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt, gdyż problematyka art. 38 ust. 2 zostanie włączona do ustawy zaś art. 39 ust. 2 ulegnie skreśleniu. Stwierdził, że opracowano założenia do krajowego programu ochrony zasobów genetycznych, na podstawie którego zostaną opracowane szczegółowe programy ochrony genetycznej zwierząt gospodarskich dla poszczególnych gatunków zwierząt. Określił termin 15 lutego 2000 r. jako dzień rozpoczęcia prac zmierzających do przedstawieniu Ministrowi Spraw Zagranicznych stanowiska strony polskiej w sprawie podpisania 6 konwencji o ochronie zwierząt.

Minister Nauki – Przewodniczący Komitetu Badań Naukowych poinformował, że rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków przeprowadzania doświadczeń na zwierzętach oraz sposobu i trybu ich kontrolowania po dyskusji założeń merytorycznych zostało skierowane do opracowania prawnego. Ponadto stwierdził, że rozporządzenia, dotyczące:

- warunków oraz trybu wydawania i cofania uprawnień do wykonywania doświadczeń na zwierzętach oraz kwalifikacji osób kierujących doświadczeniami,
 - sposobu prowadzenia rejestru zwierząt laboratoryjnych oraz dokumentacji doświadczeń na tych zwierzętach,
 - warunków bytowych w hodowlach zwierząt laboratoryjnych i zwierzętarniach
- znajdują się na końcowym etapie dyskusji nad założeniami merytorycznymi.

Zadeklarował, że zakończenie dyskusji na projektami rozporządzeń nastąpi na przełomie stycznia i lutego 2000 r.

Ponadto stwierdził, że:

1. Prowadzenia ewidencji ilościowo-wartościowej projektów badawczych, w których prowadzone są doświadczenia na zwierzętach będzie rozważone po dokonaniu oceny stanu doświadczeń przez KKE i właściwe lke.
2. W planie kontroli KBN na 2000 r. zostaną ujęte tematy badawcze i jednostki organizacyjne, w których są prowadzone doświadczenia na zwierzętach.

Główny Lekarz Weterynarii poinformował, że dokonał zmian w regulaminie organizacyjnym inspektoratu, w tym m.in. dwie pracownice Głównego Inspektoratu Weterynarii otrzymały w zakresie czynności służbowych, zadania z zakresu ochrony zwierząt. W pierwszym półroczu 2000 r. planuje zorganizowanie wspólnie z stowarzyszeniami brytyjskimi: World Society for the Protection of Animals oraz Compassion in World Farming szkolenia dla wojewódzkich, powiatowych i granicznych lekarzy weterynarii z zakresu ochrony zwierząt gospodarskich, z uwzględnieniem przepisów polskich i unijnych. Zadeklarował zwiększenie ilości kontroli terenowych inspektoratów weterynarii. W tematyce kontroli zostaną uwzględnione zagadnienie ochrony zwierząt na targowiskach, w miejscach skupu i innych miejscach ich gromadzenia, w trakcie uboju w rzeźniach i w transporcie oraz zagadnienia nadzoru farmaceutycznego. Stwierdził, że wykaz podmiotów zajmujących się hodowlą zwierząt laboratoryjnych, jak również wzory protokołu kontroli uwzględniającego ten zakres działalności zostaną opracowane z chwilą ogłoszenia przepisów wykonawczych w sprawie wymagań, jakie zostaną określone dla takiej

działalności oraz trybu i sposobu wydawania zezwoleń w myśl art. 29 ust. 4 i art. 32 pkt. 6 ustawy o ochronie zwierząt. Zaznaczył, że projekt instrukcji postępowania dla granicznego lekarza weterynarii, która jest częścią programu PHARE 96 w zakresie dostosowania procedur kontroli granicznej do wymogów Unii Europejskiej, pomimo uzyskania akceptacji TAIEX wymaga dalszej analizy, a także akceptacji wszystkich służb działających na granicy. Po jej uzyskaniu zostanie wdrożona. Instrukcja ta będzie obejmowała także zagadnienia ochrony zwierząt. Zapewnił, że kontynuuje prace w sprawie zwania porozumienia pomiędzy Głównym Inspektorem Weterynarii a Głównym Urzędem Cei w sprawie zasad współpracy obu służb na przejściach granicznych. Zapewnił, że podejmie działania w sprawie podstaw prawnych umożliwiających podział punktów kontroli weterynaryjnej w zależności od istniejących na tych przejściach warunków do kontroli, poprzez propozycje zmian ustawy o ochronie zwierząt i wprowadzenia upoważnień ustawowych do wydania rozporządzeń określających.:

- przejścia graniczne, na których będzie dokonywana weterynaryjna kontrola graniczna,
- rodzaj towarów, które mogą być wwożone, wywożone i przewożone przez te przejścia,
- wymagania dotyczące urządzenia punktów weterynaryjnych kontroli granicznej w zależności od rodzaju towarów kontrolowanych na tych przejściach.

Ponadto poinformował, że stanowisko pracy ds. farmacji zostało utworzone i obsadzone 17 stycznia 2000 r. po przekazaniu z dniem 1 stycznia 2000 r. do Głównego Lekarza Weterynarii przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi stosownych kompetencji.

Wojewodowie poinformowali m.in., że zadania z zakresu ochrony zwierząt, zarówno objętych ochroną gatunkową, jak i zwierzyny łownej stanowią jeden z priorytetów polityki ochrony przyrody i środowiska. Planują wyodrębnić zadania Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody z zadań Wydziału Ochrony Środowiska. W wyznaczonym terminie przejmą dokumentację form ochrony przyrody z b. województw. Przystąpili do sporządzenia pełnego rejestru form ochrony przyrody obejmującego teren województwa w nowym układzie organizacyjnym. Zapowiedzieli, że po opinii prawnej Głównego Konserwatora Przyrody przystąpią do ujednoczenia form administracyjnych przy wyznaczaniu miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt chronionych. Przystąpili do opracowania planów ochrony rezerwatów i ich oznakowania. W budżecie na lata 2000-2001 zaplanowali środki finansowe na sporządzenie planów ochrony rezerwatów dla najbardziej wartościowych rezerwatów lub zwrócili się do WFOŚiGW o dodatkowe środki na ten cel. Opracowywanie tych planów realizować będą sukcesywnie w ramach posiadanych środków finansowych. Podjęli działania celem rozpoznania liczebności, miejsc rozrodu i bytowania gatunków zwierząt prawem chronionych. Oznakowania i wyznaczenia miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt chronionych oraz stref ochronnych wokół miejsc gniazdowania ptaków drapieżnych. Rozważają możliwości zatrudnienia lub zatrudnili dodatkowego pracownika w Wydziale Ochrony Środowiska Urzędu na stanowisku ds. ochrony przyrody.

Prezydenci Miast, Burmistrzowie i Wójtowie poinformowali m.in., że uaktualnili regulamin urzędów, uwzględniając w nich zadania z zakresu ochrony zwierząt. Ustalili zakres tematyczny kontroli funkcjonowania Schronisk dla bezdomnych zwierząt, który umożliwi rzetelny opis stanu faktycznego oraz prawidłowość wydatków środków publicznych. Podjęli działania celem technicznego przygotowania do budowy międzygminnego schroniska dla zwierząt lub modernizacji już istniejącego schroniska, celem poprawy warunków przebywania w ich zwierząt. Zarządzili sporządzenie rejestru posiadanych przez mieszkańców psów, w tym psów rasy agresywnej. Podjęli działania

celem przygotowania formalno-prawnych podstaw do wylapywania na terenie gminy bezpańskich psów. Zobowiązali się do skuteczniejszej egzekucji podatków od osób posiadających psów. Zadeklarowali zwiększenie nadzoru nad funkcjonowaniem ogrodów zoologicznych, poprzez zwiększenie ilości doraźnych kontroli i spotkań służb urzędów gminy z kierownictwami ZOO. Przewidują utworzyć rachunek środków specjalnych przy Powiatowych Inspektoratach Weterynarii. Deklarowali zakończenie wykonania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy w 2000 r., w których uwzględnione będą zagadnienia, dot. ochrony świata zwierzęcego i roślinnego. Podobnie w opracowywanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględnione będą zagadnienia, dot. ochrony świata zwierzęcego i roślinnego.

Powiatowi Lekarze Weterynarii poinformowali m.in., że wystąpili do Przewodniczących Rady Powiatu o wprowadzenie do porządku obrad najbliższej sesji projektu uchwały, dot. środka specjalnego. Usprawnili procedury zgłaszania do nadzoru weterynaryjnego zwierząt biorących udział w imprezach pokazowych. Deklarowali objęcie kontrolą stan zdrowia i warunki bytowania zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych. Podjęli działania celem założenia lub uaktualnienia rejestru podmiotów gospodarczych objętych nadzorem weterynaryjnym. Zaprowadzili rejestr psów zaszczepionych przeciw wściekliźnie. Opracowali na 2000 r. plan kontroli Inspekcji Weterynaryjnej. Zapewnili o skuteczniejszym egzekwowaniu warunków sanitarno-weterynaryjnych w nadzorowanych podmiotach ustalona jako priorytetowe zadania dla pracowników. Zwiększyli ilość kontroli warunków sanitarno-weterynaryjnych na fermach zwierząt i sklepach zoologicznych oraz w podmiotach prowadzących działalność rozrywkową.

Dyrektorzy Ogrodów Zoologicznych zawiadomili m.in., że opracowują wieloletnie i roczne programy pracy, programy dydaktyczno-oświatowe oraz program naukowo-badawczy. Zapewnili o uzupełnieniu paszy dla zwierząt oraz o brakujące składniki paszowe, jak: marchew, kapustę, cebulę itp. Nawiązali kontakt z Zakładami Utylizacji celem podjęcia współpracy w zakresie odbioru padłych zwierząt.

Kierownicy Schronisk dla Zwierząt poinformowali m.in., że podjęli działania zmierzające do modernizacji lub budowy nowych schronisk. W planie wydatków na 2000 r. zabezpieczono stosowną kwotę na ten cel. Wyodrębniono pomieszczenia na kwarantannę dla zwierząt przyjmowanych do schronisk. Wprowadzili lub uaktualnili ewidencję przetrzymywanych w schroniskach zwierząt. Założyli książki kontroli weterynaryjnej. Dokumentują przypadki eutanazji zwierząt i podają jej przyczyny. Uregulowano zasady dostarczania zwłok padłych zwierząt do zakładów utylizacji. Wprowadzili rejestr osób odbierających zwierzęta ze schroniska, celem ich adopcji. Wystąpili do Zarządów Gmin o dotacje, po zabezpieczeniu odpowiednich środków finansowych rozpoczną: znakowanie psów przy pomocy obroży i breloczka z numerem oraz ich sterylizację.

W trakcie kontroli wystąpił jeden przypadek zgłoszenia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego skierowanego do Ministra Nauki – Przewodniczącego KBN-u.

Minister Nauki – Przewodniczący KBN-u zgłosił 3 zastrzeżenia dotyczące oceny stwierdzonych nieprawidłowości, wykonywania kontroli wg właściwości rzeczowej, prowadzenia ewidencji ilościowo-wartościowej realizowanych projektów badawczych, w których wykorzystane są zwierzęta.

Kolegium Najwyższej Izby Kontroli dnia 8 marca 2000 r. oddaliło zastrzeżenia Ministra Nauki – Przewodniczącego KBN-u w całości.

Dyrektor
Departamentu Ochrony Środowiska

Andrzej Głowacki

Akceptuję
Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli

Zbigniew Wesołowski

Zatwierdzam
PREZES
Najwyższej Izby Kontroli

Janusz Wojciechowski

Warszawa, dnia **23** marca 2000 r.

Załącznik nr 1

Wykaz jednostek kontrolowanych przez NIK:

1. Ministerstwo Środowiska
2. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
3. Komitet Badań Naukowych
4. Główny Inspektorat Weterynarii

Urzędy Wojewódzkie

5. Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki
6. Lubelski Urząd Wojewódzki
7. Łódzki Urząd Wojewódzki
8. Mazowiecki Urząd Wojewódzki
9. Opolski Urząd Wojewódzki
10. Podkarpacki Urząd Wojewódzki
11. Podlaski Urząd Wojewódzki
12. Warmińsko-Mazurki Urząd Wojewódzki
13. Wielkopolski Urząd wojewódzki
14. Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki

Urzędy Miast i Gmin

15. Biuro Zarządu Miasta Stołecznego Warszawy
16. Urząd Miejski w Białymstoku
17. Urząd Miejski w Łomży, woj. podlaskie
18. Urząd Miasta w Bydgoszczy
19. Urząd Miejski w Gdańsku
20. Urząd Miasta Krakowa
21. Urząd Miejski w Lublinie
22. Urząd Miejski w Rzeszowie
23. Urząd Miasta w Mielcu, woj. podkarpackie
24. Urząd Miejski w Szczecinie
25. Urząd Miejski w Pyrzycach, woj. zachodniopomorskie
26. Urząd Miejski Wrocławia
27. Urząd Miasta Łodzi
28. Urząd Miejski w Piotrkowie Trybunalskim, woj. łódzkie
29. Urząd Miejski w Olsztynie
30. Urząd Miasta w Opolu
31. Urząd Miasta Poznania
32. Urząd Gminy i Miasta Nowy Tomyśl, woj. wielkopolskie
33. Urząd Gminy w Rudnikach, woj. opolskie
34. Urząd Gminy Iława, woj. warmińsko-mazurskie
35. Urząd Gminy w Przecławiu, woj. podkarpackie
36. Urząd Gminy w Kołbaskowie, woj. zachodniopomorskie
37. Urząd Gminy w Sierpcu, woj. mazowieckie
38. Urząd Gminy w Bielsku, woj. mazowieckie
39. Urząd Gminy w Nakle nad Notecią, woj. kujawsko-pomorskie
40. Urząd Gminy Lubartów, woj. lubelskie
41. Urząd Gminy w Puławach, woj. lubelskie

Miejskie i Powiatowe Inspektoraty Weterynarii

42. Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Grajewie, woj. podlaskie
43. Miejski Inspektorat Weterynarii w Bydgoszczy
44. Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Zamościu, woj. lubelskie
45. Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Dębicy, woj. podkarpackie
46. Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Stargardzie Szczecińskim, woj. zachodniopomorskie
47. Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Żyrardowie, woj. mazowieckie
48. Miejski Inspektorat Weterynarii w Piotrkowie Trybunalskim, woj. łódzkie
49. Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Działdowie, woj. warmińsko-mazurskie
50. Miejski Inspektorat Weterynarii w Opolu
51. Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Poznaniu

Stacje Hodowli Zwierząt

52. Centralna Stacja Hodowli Zwierząt
53. Okręgowa Stacja Hodowli Zwierząt w Olsztynie
54. Okręgowa Stacja Hodowli Zwierząt w Poznaniu
55. Okręgowa Stacja Hodowli Zwierząt w Warszawie
56. Okręgowa Stacja Hodowli Zwierząt w Białymstoku
57. Okręgowa Stacja Hodowli Zwierząt w Bydgoszczy

Ogrody Zoologiczne

58. Miejski Ogród Zoologiczny we Wrocławiu
59. Miejski Ogród Zoologiczny w Poznaniu
60. Zakład Budżetowy „Park Miejski” w Nowym Tomyślu (w zakresie ZOO), woj. wielkopolskie
61. Miejski Ogród Zoologiczny w Warszawie
62. Miejski Ogród Zoologiczny „Wybrzeża” w Gdańsku
63. „Zieleń Miejska” Spółka z o.o w Białymstoku – „Akcent ZOO”
64. Fundacja Miejski Park i Ogród Zoologiczny w Krakowie

Schroniska dla Bezdomnych Zwierząt

65. Zakład Budżetowy „Schronisko dla Zwierząt” w Łodzi
66. Polski Czerwony Krzyż – Okręg Piotrków Trybunalski - Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Piotrkowie Trybunalskim, woj. łódzkie
67. Zakład Budżetowy „Las Miejski” w Olsztynie
68. Urząd Miasta i Gminy w Nysie – Między gminne Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Konradowej, woj. opolskie
69. „Zieleń Miejska” sp. z o.o. - Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Opolu
70. Zakład Budżetowy „Usługi Komunalne” - Schronisko dla Zwierząt w Poznaniu
71. Mieleckie Towarzystwo Ochrony Zwierząt - Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Mielcu, woj. podkarpackie
72. Schronisko dla Zwierząt w Szczecinie – Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami – Okręg Szczeciński.
73. Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Świnoujściu, woj. pomorskie
74. Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Żyrardowie, woj. mazowieckie
75. Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Radomiu, woj. mazowieckie
76. Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt we Wrocławiu
77. Zakład Budżetowy - Schronisko dla Zwierząt w Białymstoku
78. Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Bydgoszczy
79. Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami w Nakle nad Notecią - Schronisko dla Zwierząt w Rozwążynie, woj. kujawsko-pomorskie
80. Miejskie Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt „Dingo” s. c. w Lublinie.

81. Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Tomaszowie Mazowieckim – Zakład Robót Publicznych w Tomaszowie Mazowieckim, woj. łódzkie.

Ośrodki hodowli i tuczu zwierząt

1. Gospodarstwo rolne Mściszewo, J.Janiszewski, woj. wielkopolskie
2. Gospodarstwo Rolne, K.Hołubek, Trzebacz Królewski, woj. kujawsko-pomorskie
3. Spółdzielnia Produkcji rolnej OSNOWO, Ferma Tuczcu Trzody Chlewnej, woj. kujawsko-pomorskie
4. Zakład Rolniczo-Przemysłowy „Farmutil H.S.” Ferma Tuczcu Trzody Chlewnej w Szamocinie, woj. wielkopolskie
5. „L.M.-POL” Sp. z o.o. Ferma Tuczcu Przemysłowego, Nawodna, woj. zachodniopomorskie
6. AWRSP Oddział Terenowy w Szczecinie, Gospodarstwo Skarbowe Smardzko, woj. zachodniopomorskie
7. Zakłady Mięsne Morliny S.A. woj. warmińsko-mazurskie
8. Ferma Trzody Chlewnej w Nowej Wsi Legnickiej, woj. dolnośląskie
9. Instytut Zootechniki, Stacja Badawcza Trzody Chlewnej – Żerniki Wielkie Spółka z oo., woj. dolnośląskie.

Punkty skupu

1. Punkt Skupu Żywca, Czesław Klimek, Płonne, woj. kujawsko-pomorskie
2. GS „Samopomoc Chłopska” w Darłowie, woj. zachodniopomorskie
3. PH-U „Hałto” Fischer s.c. Gniezno, woj. wielkopolskie
4. Punkt skupu przy Ubojni Zwierząt Rzeźnych s.c. Z.E.Turowscy, Szembruk, woj. kujawsko-pomorskie
5. Przedsiębiorstwo Obrotu Zwierzętami Rzeźnymi, D.Kłósowska, Ziemięcín, woj. wielkopolskie
6. PHPU Lucjan Kaźmierski, Jutrosin, woj. dolnośląskie
7. Skup i Sprzedaż Żywca, Z. Grechowiec, Szczepanów, woj. dolnośląskie
8. Przyzakładowy Punkt Skupu Żywca podległy Rzeźni – KOYAN s.c., woj. zachodniopomorskie

Ubojnie

1. PHU „Consulting” Zakłady Mięsne Nakło, woj. kujawsko-pomorskie
2. „KOYAN” S.C. – rzeźnia w Kłębach, woj. zachodniopomorskie
3. GS „SCh” Kcynia, Masarnia-Rzeźnia, woj. kujawsko-pomorskie
4. Rzeźnia „Przedroślanka” w Przedrośli Gołdapskiej, woj. warmińsko-mazurskie
5. Zakłady Mięsne Sp. z o.o. w Drawsku Pomorskim, woj. zachodniopomorskie
6. PP-UH „Rolmeks” S.C. Imbramowice, woj. dolnośląskie
7. Zakład Mięsny Produkcyjno-Usługowy, Olecko-Lesk, woj. warmińsko-mazurskie
8. PPHU „Sosnówka” Zakład Przetwórstwa Mięsnego, Sosnówka, woj. dolnośląskie
9. Zakład Rzeźniczo-Masarski Z.P. Chr. s. c., Grochowiska Księża, woj. kujawsko-pomorskie
10. Zakład Przetwórstwa Mięsnego Kazimierz Nowakowski, Serock, woj. kujawsko-pomorskie
11. Ubojnia Zwierząt Rzeźnych Bożena i Waldemar Grzelewscy, Rogożewo, woj. wielkopolskie
12. Zakłady Przetwórstwa Mięsnego s.c. A.St. Walczak, Chodeczek, woj. kujawsko-pomorskie
13. Rzeźnictwo – Marek i Janusz Gołąb, Pyzdry, woj. wielkopolskie
14. Ubojnia s.c. Wiesław Chmielewski, Wiesław Strzelczyk, Nowa Wieś, woj. kujawsko-pomorskie

Wykaz jednostek skontrolowanych przez Inspekcję Weterynaryjną

1. „Cyrk Syrena” s.c. Poznań
2. „Cyrk Zalewski”
3. Cyrk „Arlekin”
4. Cyrk „Piasecki – Olimpia” – baza cyrkowa w Błoniu

Załącznik Nr 3

Wykaz jednostek skontrolowanych przez Inspekcję Handlową

1. Sklep zoologiczno-wędkarski „Dr Zoo” Białystok ul. Warszawska,
2. Sklep zoologiczny „Aquaflora” s.c. Białystok ul. Witosa,
3. Sklep zoologiczny „Kormoran” Suwałki, ul. Sejneńska, woj. podlaskie
4. Sklep zoologiczny A i J. Wójcik, Kraków ul. Św. Marka
5. Sklep zoologiczny „Delfin” s.c. Kraków ul. Kościuszki
6. Sklep zoologiczny Małgorzata Zawartka, Kraków ul. Filipa
7. Sklep zoologiczno-wędkarski „Skalar” Gdańsk ul. Gdyńska
8. Hurtownia Art. Zoologicznych „Elba” Gdańsk ul. Jagłana
9. Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe „Argys” Gdańsk, ul. Grunwaldzka
10. Sklep zoologiczno-wędkarski „Złota rybka” Wrocław, ul. Obornicka
11. Sklep „Małe ZOO” Wrocław, ul. Piastowska 37
12. Sklep zoologiczny „Fauna” Wrocław, ul Piastowska
13. „Curtis” Terrarystyka, Oleśnica, ul. Hallera, woj. dolnośląskie
14. Hurtownia Art. Zoologicznych „Euro Zoo” Warszawa, ul. Łabiszyńska
15. Sklep zoologiczny „Egzotyka”, Warszawa ul. Nowy Świat
16. Sklep zoologiczny, Pruszków ul Sobieskiego, woj. mazowieckie.
17. Sklep „Sara” Warszawa, ul. Walecznych

Wykaz aktów prawnych

1. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. Nr 111, poz. 724; zm.: z 1997 r. Nr 88, poz. 554; z 1998 r. Nr 106, poz. 668).
2. Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (tj. Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196; zm.: z 1995 r. Nr 90, poz. 446, Nr 141, poz. 692; z 1996 r. Nr 106, poz. 496, Nr 132, poz. 622, Nr 156, poz. 773; z 1997 r. Nr 46, poz. 296, Nr 88, poz. 554, Nr 96, poz. 592, Nr 121, poz. 770, Nr 133, poz. 885; z 1998 r. Nr 106, poz. 668).
3. Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 114, poz. 492; zm.: z 1992 r. Nr 54, poz. 254; z 1994 r. Nr 89, poz. 415; z 1995 r. Nr 147, poz. 713; z 1996 r. Nr 91, poz. 409, Nr 156, poz. 773; z 1997 r. Nr 14, poz. 72, Nr 43, poz. 272, Nr 54, poz. 349, Nr 88, poz. 554, Nr 133, poz. 885; z 1998 r. Nr 106, poz. 668).
4. Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz.U. Nr 123, poz. 774; zm. z 1998 r. Nr 106, poz. 668).
5. Ustawa z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej (jt. Dz.U. Nr 66, poz. 752).
6. Ustawa z dnia 13 lipca 1939 r. o nadzorze nad niektórymi środkami żywienia zwierząt (Dz.U. Nr 63, poz. 419, zm. z 1990 r. Nr 34, poz. 198, z 1997 r. Nr 60, poz. 369 i z 1998 r. Nr 106, poz. 668).
7. Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz.U. Nr 132, poz. 622; zm.: z 1997 r. Nr 60, poz. 369, Nr 121, poz. 770).
8. Ustawa z dnia 5 stycznia 1991 r. Prawo budżetowe (Dz.U. z 1993 r. Nr 72, poz. 344, ze zm.: z 1994 r. Nr 76, poz. 344; Nr 121, poz. 591; Nr 133, poz. 685; z 1995 r. Nr 78, poz. 390; Nr 124, poz. 601; Nr 132, poz. 640; z 1996 r. Nr 89, poz. 402; Nr 106, poz. 496, Nr 132, poz. 621, Nr 139, poz. 647; z 1997 r. Nr 54, poz. 348, Nr 79, poz. 484, Nr 121, poz. 720; Nr 123, poz. 775 i 778; Nr 133, poz. 883, Nr 137, poz. 926; Nr 141, poz. 943, Nr 158, poz. 1042, Nr 137, poz. 926 - utraciła moc obowiązującą z dniem 1 stycznia 1999 r. - wejście w życie ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych Dz.U. Nr 155, poz. 1014, zm.: z 1999 r. Nr 38, poz. 360).
9. Ustawa z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych (jt. Dz.U. z 1998r. Nr 119, poz.773 zm. z 1999r. Nr 45, poz. 437).
10. Ustawa z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (Dz.U. Nr 73, poz. 433; zm.: z 1991 r. Nr 101, poz. 444, Nr 114, poz. 492; z 1997 r. Nr 141, poz. 943) – utraciła moc obowiązującą z dniem 10 listopada 1999r.
11. Ustawa z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (Dz.U. Nr 73, poz. 434.; zm.: z 1991 r. Nr 7, poz. 24; z 1997 r. Nr 121, poz. 770, Nr 141, poz. 943) – utraciła moc obowiązującą z dniem 10 listopada 1999r.
12. Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. Nr 20, poz. 104; zm.: z 1990 r. Nr 14, poz. 86; z 1996 r. Nr 27, poz. 118; z 1997r. Nr 121, poz.769; z 1998 r. Nr 106, poz. 668).
13. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (tj. Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203; zm.: z 1997 r. Nr 121, poz. 769).
14. Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem, sporządzona w Waszyngtonie dnia 3 marca 1973 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 27, poz. 112).
15. Ustawa z dnia 31 sierpnia 1995r. o ratyfikacji Konwencji o różnorodności biologicznej (Dz.U. z 1995 r. Nr 118, poz. 565).
16. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych – Dz.U. Nr 9, poz. 31, zm. z 1991 r. Nr 101, poz. 444, Nr 116, poz. 502, z 1992 r., Nr 21, poz. 86, Nr 94, poz. 467, z 1993 r., Nr 121, poz. 540, z 1994 r., Nr 123, poz. 600, Nr 132, poz. 675, z 1995 r. Nr 147, poz. 715, z 1996 r. Nr 149, poz. 704, Nr 91, poz. 409, z 1997 r. Nr 5, poz. 24, Nr 123, poz. 780, Nr 121, poz. 770, Nr 107, poz. 689, Nr 123, poz. 780, Nr 143, poz. 956, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, Nr 146, poz. 954, Nr 150, poz. 983, Nr 160, poz. 1058, z 1999 r. Nr 96, poz. 1129.

17. Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego – Dz.U. Nr 96, poz. 603, zm. z 1998 r. Nr 104, poz. 656.
18. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej j.t. Dz.U. z 1997 r. Nr 110, poz. 721, zm.: z 1997 r. Nr 141, poz. 943, z 1998 r. Nr 106, poz. 668.
19. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 kwietnia 1999 r. w sprawie Krajowej Komisji Etycznej do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach oraz lokalnych komisji etycznych do spraw doświadczeń na zwierzętach (Dz.U. Nr 38, poz. 361) - obowiązuje od dnia 13 maja 1999 r.
17. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 1997 r. w sprawie gatunków zwierząt chronionych wyrządzających szkody, za które odpowiada Skarb Państwa (Dz.U. Nr 109, poz. 706).
18. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 maja 1997 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (Dz.U. Nr 47, poz. 308; zm.: z 1998 r. Nr 53, poz. 331).
19. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 marca 1997 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (Dz.U. Nr 22, poz. 115; zm.: z 1998 r. Nr 23, poz. 122, Nr 115, poz. 746, Nr 162, poz. 1153).
20. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 8 maja 1991 r. w sprawie zakładów budżetowych (Dz.U. Nr 42, poz. 183; zm.: z 1998 r. Nr 155, poz. 1014).
21. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 28 grudnia 1998 r. w sprawie nadania statutu Głównemu Inspektoratowi Weterynarii (Dz.U. Nr 162, poz. 1154) - obowiązuje od 1 stycznia 1999 r.
22. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 28 grudnia 1998 r. w sprawie zasad organizacji inspektoratów weterynarii (Dz.U. z 1999 r. Nr 1, poz. 3) - obowiązuje od 12 stycznia 1999 r.
23. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 sierpnia 1998 r. w sprawie zasad i warunków wyłapywania bezdomnych zwierząt (Dz.U. Nr 116, poz. 753) -obowiązuje od dnia 20 września 1998 r.
24. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 grudnia 1998 r. w sprawie wykazu ras psów uznawanych za agresywne oraz warunków wydawania zezwoleń na utrzymywanie psa takiej rasy (Dz.U. Nr 159, poz.1051) - obowiązuje od dnia 8 stycznia 1999 r.
25. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 21 stycznia 1999 r. w sprawie szczegółowych warunków weterynaryjnych wymaganych przy organizowaniu lub urządzaniu targów, spędów i wystaw zwierząt oraz prowadzenia schronisk dla zwierząt (Dz.U. Nr 9, poz. 84) - obowiązuje od dnia 9 lutego 1999 r.
26. Rozporządzenie Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 5 września 1980 r. w sprawie zasad ochrony ogrodów botanicznych i zoologicznych (Dz.U. Nr 20, poz. 74).
27. Rozporządzenie Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 22 października 1973 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w miejskich ogrodach zoologicznych (Dz. Nr 45, poz. 270).
28. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 6 stycznia 1995 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. nr 13, poz. 61; zm.: z 1998 r. Nr 47, poz. 298).
29. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 11 maja 1998 r. w sprawie wysokości stawek dotacji dla rolnictwa oraz szczegółowych zasad i trybu ich udzielenia w 1998 r. (Dz.U. Nr 71, poz. 461; zm.: z 1998 r. Nr 143, poz. 926) - wejście w życie 10 czerwca 1998 r. z mocą od 1 stycznia 1998 r.
30. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 19 marca 1999 r. w sprawie wysokości stawek dotacji przedmiotowych dla podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa oraz szczegółowych zasad i trybu ich udzielania oraz rozliczania tych dotacji w 1999 r. (Dz.U. Nr 33, poz. 318; zm. z 1999r. Nr 100, poz.1176) - wejście w życie 19 kwiecień 1999 r. z mocą od 1 stycznia 1999 r.
31. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 24 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia rejestru psów zaszczepionych przeciwko wściekliznie oraz wzór zaświadczenia o przeprowadzeniu szczepienia (Dz.U. z 1999 r. Nr 3, poz. 25) - obowiązuje od 30 stycznia 1999 r.

32. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 20 stycznia 1999 r. w sprawie szczegółowych warunków przy uboju zwierząt rzeźnych oraz rozbiorze i składowaniu mięsa (Dz.U. Nr 10, poz.90) – obowiązuje od 13 lutego 1999r.
33. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 11 grudnia 1998 r. w sprawie sposobu badania zwierząt rzeźnych, badania, oceny i znakowania mięsa o ograniczonej przydatności do spożycia oraz prowadzenia dokumentacji z tym związanej. (Dz.U. Nr 154, poz.1011) – obowiązuje od 18 grudnia 1998r.
34. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 10 marca 1999 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy uboju zwierząt i przetwórstwie mięsa (Dz.U. Nr 25 poz.226) – obowiązuje od 10 kwietnia 1999r.
35. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 26.04.1999 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do zawodowego uboju, dopuszczalne metody uśmiercania zwierząt stosownie do gatunku oraz organy uprawnione do kontroli działalności osób, które zawodowo trudnią się ubojem zwierząt lub dokonują uboju w ramach działalności hodowlanej bądź gospodarczej. (Dz.U. Nr 47, poz.469) – obowiązuje od 11 czerwca 1999r.
36. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 15 kwietnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad przeprowadzania ochronnych szczepień lisów wolno żyjących przeciwko wściekliznie (Dz.U. Nr 53, poz. 337) - obowiązuje od 13 maja 1998 r.
37. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 24 grudnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia rejestrów psów zaszczepionych przeciw wściekliznie oraz wzorów zaświadczeń o przeprowadzeniu szczepienia (Dz.U. z 1999 r. Nr 3, poz. 25).